ŽIVOT I RAD PAVLA STOÓSA

HRVATSKOG PJESNIKA I SVEĆENIKA

UZ STOGODIŠNJU OBLJETNICU NJEGOVA ROĐENJA I OTKRIĆA SPOMEN-PLOČE
22. RUJNA 1907. U DUBRAVICI

PRIREDIO

DR. STJEPAN ORTNER

SA SLIKAMA

ZAGREB 1907
[illegible]
[illegible]

ŽIVOT I RAD PAVLA STOÓSA

HRVATSKOG PJESNIKA I SVEĆENIKA

UZ STOGODIŠNJU OBLJETNICU NJEGOVA ROĐENJA I OTKRIĆA SPOMEN-PLOČE 22. RUJNA 1907. U DUBRAVICI

PRIREDIO

DR. STJEPAN ORTNER

SA SLIKAMA

ZAGREB 1907

IZDANJE KNJIŽARE I PAPIRNICE U KORIST KLUBA ĆIRILO-METODIJSKIH ZIDARA (ŠIMUNIĆ I DRUG)

TISAK ANTUNA SCHOLZA

Pripomenak.

Mjeseca lipnja t. g. **„članovi družbe hrv. Zmaja“** jednoglasno prihvatiše moj prijedlog, da se zaslužnom hrvatskom pjesniku i svećeniku Pavlu Stoósu — drugu, prijatelju i pomagaču Ljudevita Gaja, koji se javio pjesmom, još prije narodnog preporoda — podigne spomen-ploča u Dubravici na kući u kojoj se rodio.

Budući da se pri toj prilici osvježuje izminula stogodišnja obljetnica njegova rođenja, odlučio sam pribrati i u knjizi izdati, što je znano o životu i radu njegovu. Pri tome nijesam žalio truda i vremena, samo da priberem, što se pribrati moglo, i to evo iznosim u ovoj knjizi. Knjizi sam dodao probrane Stoósove pjesme i druge sastavke.

O Pavlu Stoósu pisao je u »Katoličkom listu« g. 1862. Nikola Folnegović, u »Glasonoši« g. 1862. Gjuro Deželić, u »Viencu« g. 1883. Radoslav Lopašić, u »Albumu glasovitih Hrvata« Milan Grlović i napokon u »Preporodu« Dr. Gjuro Šurmin. Ovi sastavci služili su i meni. Osim toga pribrao sam prilično i novoga materijala, koji mi je dobro došao.

Zato najljepša hvala svima, koji su mi čime pomogli napose sadašnjem župniku u Pokupskom v. g. Janku Rogozu.

Predajući ovu knjigu na ruke hrvatskoga naroda, iskreno želim, da je rado u dokolici uzima u ruke, jer će u radu Stoósovu naći uz utjehu i mnogo pouke u ljubavi i radu i pobude za rođenu grudu i materinsku riječ.

U ZAGREBU, 22. rujna 1907.

Dr. Stjepan Ortner.

Pavao Stoós

Pavao Stoós.

(1806.—1862.)

U noći mi lučernica
U zoru sjaše danica
Kad sipah iskre čustva mog
Na list do lista u sveti slog.
Mom rodu, da se u grudi,
K prosvjeti ljubav probudi,
Da s tople neba iskrice
I proste crpe žar kolibice."

Pavao Stoós.

I na njivi, što je otadžbinom zovemo, sije se i žanje. Mi žanjemo, što su sijali naši vrijedni pretci, a sijemo, da što žanju naši potomci. Jedno i drugo, ako je praćeno čuvstvom zahvalnosti stvara potrebne dobročince narodu i domovini. Zahvalnost je rajsko bilje — i kako pojedinci ljudi tako i cijeli narodi dužni su svojim dobročincima uvijek zahvalni biti, njihovu uspomenu štovati i svježu potomstvu predati.

Jednu takovu uspomenu osvježujemo sada u znak stogodišnje obljetnice od srećnog onog časa po domovinu Hrvatsku, što je u ljupkoj zagorskoj potieušici u Dubravici ugledao svjetlost bijeloga dana — Pavao Stoos, skrban i oduševljen radnik na

njivi narodnoj, rodoljubni pjesnik, uzoran svećenik najvjerniji drug i pomagač preporoditelja Ljudevita Gaja.

Iz dragog seljačkog doma, na kom će se otkrićem spomen-ploče dati pošta uspomeni jednome od prvih sinova hrvatskog naroda — napose našeg Zagorja — izišlo je narodu na rabotu pravo narodno dijete, puno biserja uma i srca, da njim možno kasnije posluži dragoj ali tužnoj domovini. Iz zagorskog luga prhnu slavuj krasni na milotne brežuljke što ga okružuju. Tu sa visa, otkud vida ima, naslađuje oči po divotnoj onoj dubravi svoje domaje i po svim stranama mile domovine Hrvatske i susjedne Štajerske, da ih spozna pak da kasnije slatko narodu poje kao slavuj s jelice i gorske grančice svoje: o domu i rodu, o ljubavi i slozi, o junaštvu, o narodnosti, o slobodi, da svojom pjesmom budi veliku i toplu ljubav za temeljima narodnim, za rođenom grudom i materinskom riječi. Ne zaboravimo nikad, da smo baš u njegovim pjesmama našli zalog bolje budućnosti, jer se on javio u času, kad je bio narodu hrvatskomu najpotrebniji u prvo najzanosnije doba preporoda (1835.—1843.), a i prije.

Kako se već u malena Pavla razvijao sveti žar domovinske ljubavi, ljepše nego bismo mi umjeli, riše nam sâm u svojoj pjesmi „Domovina", kada veli:

Oj hrvatske krasne gore
Je li sviet što ljepšeg zmore?
Vi ste očim mojim mile
Negda prve se otkrile.

Komaj s zipke zidem diete
Kad na vrhe vaše svete

Nesla me je dobra mat;
Da navčim se vas poznati.

Blažen breg, na kom je stala,
Gdje na rukah me držala
Kazajuća mi nizine.
I dalekih gor planine.

Na koncu dirljive ove pjesme pita Pavle majku svoju:

Bu li mamo — ova Tvoja
Domovina kada moja,
Gdje se sve u Bogu ziblje,
Trava cvete, drevlje giblje?

„Bude“ reče i od hipa
Domovine v srce kipa
Prijel sem, o majko mila,
To je vse tva ljubav bila.

Već ovi nam stihovi nježne pjesničke duše govore, kaki će to dobri vojak domovini biti. Ure i dnevi preživjeli na ognjištu narodnog življenja svoga rodnoga kraja obilno su utjecali na pjesničku dušu našega Pavla. Ako i otrgnut od ovoga mjesta rođene grude tisuće i tisuće puta kad mu ponestalo poleta i snage dolijetale su njegove misli do grude narodnog vrela, do onog rajskog kraja te našle ono, što ga je jačalo i oduševljavalo žarom svetim za sve dobro i lijepo hrvatskoga naroda. Evo kako sam kazuje u pjesmi ljubav i čeznuće za rodnim krajem:

„Ah gdje si rodnog mjesta kraj
On žive vjere zavičaj?

Ah gdje si gdje si mili cviet
S mog perivoja mladih liet.
Još ona polja, doline
I livadice nevine
Zrak čisti i gorice slast.
O zašt' ostavih tâ, za tu propast."

Dokazuje to Pavlov sav život i sav njegov rad i nastojanje, koje želimo uz ovu narodnu slavu osvježiti, te izvršiti dužnost zahvalnosti spram uspomeni muža, koji je stupao i svim žarom pjesničke duše radio riječju i činom u prvim redovima onih muževa, koji su počeli pjesmom i govorom buditi hrvatski narod iz narodnog mrtvila, muževa, kojih ide čast i slava za sva vremena. Zato im je i I. Kozarac uskliknuo:

Slava njima, koji iz sna
Hrvatsku nam probudiše,
Koji vatrom srca svoga
Pol joj sv'jeta otvoriše!

*

Konac osamnaestoga i početak devetnaestoga stoljeća onaj je odsjek u vremenu povijesti hrvatskoga naroda, u koji mišlju najradije zalazimo, o svemu rado slušamo, još radije ispitujemo, jer osjećamo potrebu onoga oduševljenja, ljubavi i rada za naše dneve.

Odsjek je taj u istinu odsjek tuge i radosti, mrtvila i probudjenja. Tužan, jer nam riše žalosno stanje domovine potkraj 18. i početkom 19. stoljeća. Kad je narodna svijest, koja je preduvjet svakog pravog narodnog života, poluga društvene snage svakoga naroda, tvrdo spavala, te se je kao i narodni hrvatski jezik samo ponješto čuvao u najnižim slojevima naroda. —

Tudjinština je potpuno gospodovala u svem javnom životu. Madžarska je htjela pomadžariti sve narodnosti, koje su s njome medjašile. Prvi na udarcu bili su Hrvati. Teško je spominjati ali istinito, da su težnje Madžara podupirali sami hrvatski plemići, od kojih su mnogi bili u rodbinstvu s madžarskim plemićima. Samo tako možemo tumačiti, da je sama županija varaždinska god. 1830. zaključila, da se madžarski jezik ima uvesti u škole srednje, a sabor od iste godine, da se madžarski jezik uvede i u pučke škole, da ne može biti učitelj, tko ne zna madžarski. Djeca, koja ne znadu madžarski, ne će biti primljena u latinske škole. Takova je tužna bila slika nekoć slavne države Hrvatske pod konac 17. i početkom 18. stoljeća. U takom žalosnom stanju javlja se slijedeće god. 1831. Pavao Stoos mlad, plemenit, idealan mladić-klerik, te tuži nad svojom domovinom u pjesmi ovim riječima:

S kraljevinom skupa glas moj prohaja,
Nit gdo u srcu se zato kaja;
Narode druge svetlost opstira
A mene crna senca potpira
Drugom vre sunce svijeti po noći,
Mu tmicu po danu pipat je moć.
Narod se drugi sebi raduje,
A s menom sinko moj se sramuje;
Vre i svoj jezik zabit Horvati
Hote, te drugi narod postati.

Toj elegiji prvotni je naslov Nut novo leto, mati — sin — zorja tiskana godine 1831., a kasnije je preštampana u Danici g. 1835. pod naslovom Kip domovine vu početku leta 1831. Po ovoj pjesmi, koja će ostati sačuvana u hrvatskoj književnosti u baštini kao najvjerniji dokaz i tumač onih tužnih

vremena hrvatske domovine, kad joj je bilo da izdahne, upoznali smo iznajprije svi Hrvati Stoosa, a upoznat će ga i potomci naši. U njoj plače iskren hrvatski domoljub nad tužnim stanjem svoje domovine ali ujedno i njome budi sinove što spavaju, da se skupe pod jedan barjak, pod kojim će ići u boj za narodnost i slobodu domovine. U toj pjesmi opisuje domovinu kao kraljicu skinutu sa prijestola, koja sada kao prosjakinja traži mjesta, na kojima su hrvatski kraljevi obitavali, i plače njihovu sudbinu. Pjesma je ova ispjevana dakako u kajkavskom narječju i posvećena Josipu Kušević u, prabilježniku kraljevine Hrvatske i Slavonije, mužu vrlo učenomu i rodoljubnom, koji je glasovitom svojom knjigom: De municipalibus juribus et statutis regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae slavno branio pravo ovih kraljevina.

Gaj nam pripovijeda, da je u Pešti 1831. čitao taj tužni kip nekim Bugarima, koje je tako dirnula tužna slika kraljice, da su svi nad njome proplakali.

Prije nego dalje podjemo na život i rad Pavlov, treba da pomenemo ono, što nam je iz njegove mladosti poznato. Pavao Stoos rodio se g. 1806. 10. prosinca u malenom seocu Dubravici u župi Rozgo kotaru klanjačkom u Zagorju od oca Martina i majke Ane rodjene Nemčić. Njegovi su roditelji bili slobodnjaci cesargradski i dosta imućni. No uza sve to nijesu htjeli darovitog Pavla, koji je svršio pučku školu, kakova je bila u Rozgi, na dalnje nauke dati, već su ga pridržali kod kuće. I on ostane doma pastirom. Roditelji mu dali lijepu torbicu, o kojoj je rado i sam za života pripovijedao. Domala se zasitio službe pastira, pak ne mogavši odoljeti želji za naukom, jednog dana g. 1821 ostane ga. Otišao je sâm u Zagreb, našao zaštite i tako

Kuća u kojoj se rodio Pavao Stoos.

došao u gimnaziju. Kasnije je došao u nadbiskupsko sirotište, a odavle u sjemenište.

*

Svršivši svoje nauke odličnim uspjehom, bude dne 18. kolovoza 1833. zaredjen od biskupa Alagovića. Isti dan s njime zaredjeni su medju ostalima Josip Kundek, Josip Marić i Stj. Matković, prvi kašnje poznati hrvatski misionar u Americi, drugi i treći kao potlašnji kanonici zagrebački. Prvu je sv. misu čitao u župnoj crkvi svog zavičaja u Rozgi. Tadašnji vlasnici dobra Mokrice (Mikuletec) prirediše mu u čast svečanu gozbu.

Već kao djak gimnazije počeo je slagati latinske pjesme. Prvu je štampao kao filozof, te se javno istaknuo latinskom odom u smrt biskupa Maksimilijana Vrhovca g. 1827., a zatim je pozdravio novog biskupa Alagovića i stupio 1828. u zagrebačko sjemenište kao klerik. Kao klerik ispjevao je g. 1831. i izdao kod Župana u Zagrebu svoju tužaljku za banom Gjulajem pod naslovom Noć hrvatske zemlje. God. 1832. opjeva imenovanje kanonika Paleščaka, a g. 1833. oplaka smrt najznamenitijeg hrv. pisca i rodoljuba iz predgajevih vremena Tome Mikloušića: Glas kričečeg vu puščini hrvatskoga slovstva po smrti domorodca najdragšega Tomaša Miklouišića i proslavi Protuletno slavoglasje preč. g. Josipa Mihalića, zagrebačkog kanonika. U toj je pjesmi nastojao prikazat kakvo je bilo jadno stanje literarno u Hrvatskoj. Odlikovao se lijepim uspjehom, pak su mu dopustili da svrši treći i četvrti tečaj bogoslovije u jednoj godini. Isprva je pjevao jezikom tudjim, u kojem je usisao u školi misli svoje, ali naskoro poleti vila njegova i u ruhu slavenskom. Duh narodnosti i slavenske uzajamnosti prenu se iz dugoga

mrtvila i obuze plemenitu dušu Pavlovu i njegovih nekojih drugova u sjemeništu i vani.

Ako i ne znamo ništa izbliže o onim godinama, koje je naš Pavao proveo u sjemenišnim zidinama, možemo već po Pavlovu radu zaključivati, da su i tu svjetlucale prve iskre novih ideja. To više, kad znamo, da je Ljudevit Gaj već g. 1830 došao u sjemenište, gdje je našao vatrena bogoslova Pavla Stoosa.

Pjesme, što ih je Stoos ispjevao kao klerik, ma bile i prigodnice, mladomu su Stoosu pribavile još prije oficijelnog književnog preporoda hrvatskoga ugleda i priznanje medju tadašnjom inteligencijom.

Štoosa najprije pridržaše kao kapelana u biskupskom dvoru, gdje su ga vrlo voljeli, jer je bio jedan od najsposobnijih mladih svećenika. Uzato je bio vrlo marljiv, pak je izvrsno naučio uz materinski jezik, latinski, njemački, madžarski i franceski. Otada pa sve do god. 1842. kad je postao župnikom, vršio je on različne službe u Zagrebu. Bio je najprije 6 mjeseci kapelan i kateketa kaptolske pučke škole, upravitelj župne crkve sv. Marije, zatim zaprisegnuti podbilježnik i bilježnik duhovnog stola, te napokon od g. 1838. biskupski tajnik. Kao takova susrećemo ga u različnim župnim spomenicama kao pratioca biskupa Haulika kod potvrda. — Bio je 5 godina profesor filozofima i propovjednik na akademiji od god. 1838.—1842.

Mladi svećenik svojom bogatom klasičnom naobrazbom, poletan, vješt i okretan baš ovih godina izašao je na glas i svojim radom poslužio ponajbolje svomu narodu. Može se reći da je svakom važnom činu po domovinu sudjelovao uz prvake narodnog preporoda, Gaja, Demetra, Vraza, Rakovca.

Već g. 1834., kako je Vukotinović zabilježio, sastanu se u Zagrebu, na čelu dr. Lj. Gaj, Rakovac, V. Babukić, D. Demeter, A. Derkos, P. Stoos, Vakanović, Utješenović-Ostrožinski i Lj. Vukotinović na višekratne dogovore i konačno ustanovljenje rada svoga.

Njegove su domoljubne pjesme pune duha, pune vatre i ljubavi za rod i slobodu, budile narod iz duševna sna i raspirile iskru pravoga rodoljublja. Izvan svake je sumnje, da su ponajviše Stoosove pjesme u Hrvata probile put do narodne svijesti i uspirile u njih onaj žar, koji se je kasnije tako silno pojavio u riječi, pismu i djelu.

O toplo njegovo srce i prvaka Ljudevita Gaja, tih dviju naših Zagoraca, upalila se srca mladih Ilira u sveti plam domovinske ljubavi. Tu se svak natječe, da što može prinese na oltar domovine.

Čim je Gaj pokrenuo svoje novine, eto i Stoosa u njegovu kolu kao proroka narodne sloge. Osobito valja istaknuti, da je Stoos nastojao da domorodne pjesme što više prodru u narod. Da se širi prosvjeta u narodu, dao je više puta oduška i pobude. Kao tajnik i obrednik dvaju biskupa svojski se brinuo, da svećenstvo prigrli prve časopise, hrvatske. Njegova je ponajviše zasluga, što je biskup zagrebački preporučio svomu svećenstvu narodno knjištvo i novine, bez koje preporuke slabo bi prošli u ono doba svi narodni pokreti i pothvaćanja. Veliku je brigu imao za klerike u sjemeništu. K njima bi dolazio, njih bi savjetovao. Oni bi se u svim važnim pitanjima na nj obraćali.

Koliku je sebi privrženost stekao medju njima, dokazuju zapisnici zbora duhovne mladeži, u kojima je zabilježeno n. pr. mjeseca studenoga g. 1837. Danas bi pročitan list, kojega društvu pisaše visokoučeni i časni

gospodin Pavao Stoos, bilježnik consistoriuma biskupije zagrebske i bi odlučeno, da mu se ima odgovoriti. Nalazimo u programnim točkama različnih koncerata, što ih je priredila duhovna mladež u sjemeništu, po gdjekoju pjesmu Stoosovu. Dokazuje nam napokon ovo oprosno pismo, kojim se filozofi t. j. klerici dijele od svoga učitelja. Pismo je pisano latinski, a sadržaj mu je ovaj:

GOVOR,

kojim se je sa poglavitim, veleučenim i velečasnim gospodinom

Pavlom Stoosom,

svećenikom slavne dieceze zagrebačke, tajnikom preuzvišenoga gospodina biskupa zagrebačkoga i županije zagrebačke i varaždinske, prisjednikom sudbenoga stola, ekshortatorom, namjesnim profesorom religije, prerevnim patriotom, treće nedjelje poslije Uskrsa u ime cjelokupne akademičke mladeži najsrdačnije oprostio.

Pavao Kamenar,
slušatelj II. godine filozofije.

U Zagrebu.

Prepisao Nikola Gašparović, filozof 2. god.

Poglaviti, veleučeni i visoko štovani gospodine, za nas sve najvećega počitanja vrijedni!

Premda ja znadem, da meni kao najneznatnijemu izmedju učenika nedostaje, pače posve manjka one rječitosti, kojom bismo Tebi mogli iskazati dužnu zahvalnost, nuka me ipak srce, da Ti barem nekoliko riječi prigovorim.

Došao je na ime onaj dan, gdje treba da Tebi, prevrijedni mužu, naše zahvalno srce otkrijemo, te da se u svoj odanosti sjetimo neumrlih zasluga Tvojih prema svim nama. Premda znadem, da svojim slabim rječima

Župni dvor u Pokupskom.

ne mogu dovoljno ocijeniti Tvoje zasluge, **i p a k z a h t i j e v a   p r a v e d n o s t,   d a   n a   v j e č n a   v r e m e n a   p j e v a m o   T e b i   h v a l u   i   d a   T i   s e   d i v i m o.**

Ne spominjem ovdje Tvoga divnoga poznavanja povjesti, niti Tvoga promicava duha, kojim iz daleka predviđaš budućnost te joj divnom sjegurnošću predusrećeš, **a l i   n e   m o g u   d o v o l j n o   p r o d i č i t i   T v o j u   r a z b o r i t o s t   o k o   u z g o j a   n a š e g a** i Tvoje očinske brige, koja je tolika, da Tvoje veliko i ustrpljivo srce ni od čega ne zazire. Ništa, što se tiče odgoja i upućivanja na valjano vladanje, ne može Tebi tako veliko i teško biti, a da bi izbjeglo Tvojoj razboritosti i budnoj zabrinutosti. Kao pravi otac vodio si nas te nas vodiš putem pravde i poštenja; Tebi imademo zahvaliti, što mi, koji smo proizišli iz tmine neznanja, uživamo ovo svjetlo.

Primi, mužu prevrijedni, čuvstva našega nježnoga i zahvalnoga srca, čuj dostojne riječi štovanja i hvale, **ž i v i   j o š   m n o g o   g o d i n a,   o d l i k o v a n   s v i m   d a r o v i m a   d u h a,   k o j i m a   k a o   S u n c e   s j a j i š   p r e d   o s t a l i m a.**

Živio na diku slatke domovine i na korist mladeži ilirske! Bog dobri i veliki udijelio Tebi u nebeskoj otadžbini dostojnu plaću za sve brige i svako mukotrpno nastojanje Tvoje! S Bogom dakle, s Bogom! Zadrži nas u miloj uspomeni, usrećujući nas svojom dobrohotnom ljubavlju!

S B o g o m!

Znao je Stoos, kao i njegov drug Gaj, da treba na mladež u sjemeništu pripaziti kao na zjenicu oka svoga, jer će to biti ponajjače rasadište ljubavi i sloge svega naroda. Kojim oduševljenjem je pozdravljala sjemenišna

mladež, kad je dolazio k njima Gaj — ne da se opisati. A sve to ima svoga začetnika u našem Pavlu, koji je za cijelo još kao bogoslov drugove pripravljao, a i kasnije putio. Dva su sina, dva bisera, što su iz naših krajeva, iz ovog najljepšeg kraja domovine Zagorja, došla sporazumna u svakom radu, na svakom putu za dobro svoga naroda. To su Gaj i Stoos. Oni shvatiše prilike i potrebe hrvatskog naroda i prema tomu udešavaju svoj rad.

Kad se počela izdavati „Danica", uz Gaja vidimo i S t o o s a.

Već godine 1835. objelodani on u Danici (br. 3) spomenutu elegiju Kip domovine, zatim pjesmu P u t n i k d o m o v i n i. Njegov putnik je Hrvat, koji traži svoju majku, štono ju je žudio već mnogo godina. Majka mu na grobovim sinova traži pomoć, a on kliče:

M r t v e p r o s i š, a j a ž i v e m,
D r a g a, n i s l i j a s i n t v o j!

Na krilima svoga sokola hoće da poleti svojem domu i da moli svoju majku, neka mu oprosti, što ju je zaboravio. Osjeća sin putnik svoju krivnju nenapretka u domovini, gdje već kljuje ptica koru, pa pita:

S i v i o r l i, z a k a j d a s t e
N a š i h p l o d n i h k i n č g o r i c
D o m o v i n e s t a r e h r a s t e
S k l j u v a t o d p o š k o d n i h p t i c?

Nježno prikazuje tužnu majku, koja skriva svoju tugu, a on pita cvijeće, tamne pute, neka mu to protumače. Boli ga, kad dodje svom domu, gdje mu mjesto vrtova stoje šume, i njemu: V s e j e s t r a n j s k o,

kamgod stanem — glas domaći tvrdo spi, Vu tom mestu nepoznanem još me zver kagod vmori. Ne će tmine, ne će zatora svoga, već hoće sunčani trak, da razbije tminu. Eto Danice, koja mu kaže put i svijetli visoko Hrvatima, pa će dati i zoru; kad zora svane, sinovi će u slavenskom gaju majku svoju postaviti „v zlatnom krilu na stolicu negdašnju. Stoos majci donosi tugu svoju radi nehajnih sinova, a veseli se, da je bar sada došla Danica, koja će zalutale dovoditi na pravu stazu u slavenski gaj. U Danici od iste g. 1835. nastavlja pjesmama:

Špjev na dan rodjenja Franje I. i kasnije Plač vile hrvatske nad smrću kralja Franje I. Iza ovih javljaju se njegovi Žerjavi, u kojima hoće pjevati u visinama ne obazirući se na djecu, što viču na njih t. j. ne obazrući se na one ljude u Hrvatskoj, koji nijesu bili zadovoljni sadašnjim radom oko knjige ne razbirajući; kamo vode ovi trudi. Ovom je pjesmom htio svoje prijatelje potaknuti na dalji rad.

Lijepa mu je pjesma, koja je izišla iste godine u Danici: Ptica u krletki, kojom uspješno vojuje za slobodu.

Mora se priznati, da su se Stoosovim pjesmama, koje su izašle u prvom godištu „Danice" rasplamćivala u svakoj zgodi i prigodi srca hrvatska.

U ovoj Danici ima Stoosovih sastavaka i u prozi, kao što i kasnije u Narodnim Novinama.

Čim je Gaj stao upotrebljavati u svojoj Danici novi pravopis, javi se i Pavao Stoos, jedan od vatrenih pobornika nove misli u Hrvatskoj, a možda i zato, da kao svećenik uputi svoju braću u cijeli novi položaj Hrvatske. Tim povodom napisa: Bratinska reč gledeč na osnovu

starinskoga horvatskoga pravopisa. Tu govori o zajedničkom imenu „Slavenci“ sinovi zajedničke majke „Slave“ te ističe, da se imena kao Hrvat, Srbin, Bugarin itd. samo onda pravo razumiju, ako im se doda ovo samostavno ime. Medju najbližom braćom zagovara književno sjedinjenje. Tu on oduševljeno zove: „Hajde, braćo, prinesite svaki nješto od svoga na žrtvenik, pak da poslije žrtve braća, koja se dosada nijesu poznavala. Ne idite, braćo, dalje sami, svaki daj od svoga, pa će dobro biti. Ne treba puka zanemarivati. Svi smo zapravo jedne matere djeca. Stoos živo nastoji oko toga te se nada, da će ipak jedan put svanuti zora i onima, kojima je dugo noć zastirala obzorje prosvjete i rada. I razumno narodno dijete misli i ćuti samo za dobro i unapredjenje svoga naroda. Zato u njegovim riječima nalazi topli poklič najmladje hrvatsko narodno društvo za pučku prosvjetu.

U godišnjaku Danice od g. 1837. nastavlja Stoos pjesmom Ja i tužna vila. Ta vila tužna govori:

Što da sunce mene grija,
Mome duhu kad ne sija
Što su gore, što je more?
Što potoci su duboci,
Kada moj svijet sretan nije?

A taj svijet nije zato srećan, jer se razum zametava, tupost pak uzvisuje, pošteni glas plijeni, krepost tlači, a rajska luč prosvijećenja pači. Zato čezne nadom, da će pakost nestati.

U Danici g. 1839. izašla je čestitka kralju Ferdinandu i „Grlica“ ili opjevana narodnost naša, za koju

pjesmu ističu, da je neprecjenjivi biser u svem novom pjesništvu onoga vremena. Sadržaj je ove pjesme ovaj:

U visokoj strmoj gori sjedila je jednom grlica na stotinu i stotinu godina staroj jeli. Ona pjeva i zadovoljna je. Ovdje joj se prvi put otvori krasan pogled na ovaj divni svijet. Iz tananih šiba savito je gnijezdo njezino, u kojem ju je milo njihala majčica njena. Iz usta majke svoje nije uvijek zrna dobila, već pijesak, koji je bio uz potočić bistre vode. Tu i tamo nađe po koje zrnce u prahu — uzme ga i poleti natrag. Ugledala se u majku svoju — pjesnik pjeva:

„Tvrdom hranom tvrda krila,
Čistom vodom čisto telo,
Vrelim gniezdom srce vrelo
Od majke sam ja dobila."

Što su tuđe ruke teškom mukom obradile, nikad nijesam žudjela za onim. Vidjela sam doduše zlatno klasje u polju, ali nikad na nj ni pomislila nijesam. Mogla bih doista oteti silom tuđe dobro, ali što bi načinila moja majka, kad bi tuđa sila meni gnijezdo oduzela, a možda još i skupocjeni život. Ja sam posve zadovoljna s onim, što po putu nađem među praškom, u tuđeg sam se uvijek klonila i klonit ću se. Usput nađem dva tri zrnca i poletim u šumicu na najveće drvo, pjevam, a lugom, koji je pun tuge, razlijega se pjesma moja. Kad sam ja žalosna, sve je žalosno u domu mome u šumici! Tužno jaukanje i jedva dođe do druge gore. Tu živi sokô, pružio je krila i tuži povrh gnijezda. A kad slavuj ustane — svu braću probudi svojim milim glasom iz tvrdoga sna.

Ptičice svakojake — svaka pjeva pjesmu svoju. Uz cvijeće brižno oletava pčelica. Mravljica putem trči —

sve za rod svoj živi i umire. Ali eto iznenada kao iz vedra neba grom nješto zašušti, slijedi stope zvjeradi — grlica zašuti — posve umuknu. Spazi tu neman — to je „zverar“. Iz daleka je zabludio ovamo, da ubije onog, čije stope slijedi. Ali gle, samo sjenu vidi, ne vidi plijena; svaka grančica, svaki listić na grančici smete ga. Očajan stane puhati u svoj lovački rog, šumom se jeka odbijala. Sam je sebi mnogo straha zadavao. Sve je to promatrala grlica, sjedeći i pjevajući na grančici maloj. Pjev njezin rasrdi lovca. Skinuvši pušku, naperi je prama grlici, koja je imala mlade u gnijezdu, ali time nije se dao smesti. Ali što se dogodilo? Puška pukne, razbije se i ubije lovca samog, razmrskala mu čelo. Ostao je mrtav, dok grlica hranila i krijepila je dalje svoje mlade. Ovom pjesmom nam divno pjesnik pokazuje narodnost.

Otkad postoji koji narod postoji i narodnost njegova. „Narod bez narodnosti jest tijelo bez kosti.“ Narodnost je narodu ono, što je čovjeku duša. Čovječje tijelo bez duše nema života ni narod bez narodnosti. Narod, koji ne bi imao narodnosti svoje, bio bi rob. Narod, koji se ne jagmi za tuđim, pa makar bio i siromašan, uvijek je sretan, jer ima ono, što mu je najmilije — narodnost svoju. Istina, narod, koji je jači, rado bi nad slabijim gospodario. Pa to se i dogodi, ali prije ili kasnije stiže ga ono, što je stiglo i lovca, koji je nanišanio na grlicu, a ubio sebe.

P a v a o S t o o s kao vjeran drug Gajev bio je jedan od glavnih predstavnika političke savremene poezije u ono doba. On u stihovima hoće da predoči, što je Zagreb sa svojim Ilirima držao, da će se moći provesti. To nam tumače dvije njegove pjesme, koje su izašle u Danici g. 1840. Prva je „M o l i t v a d o m o-

roca“, koju je i Šenoa uvrstio u antologiju hrvatskog pjesništva i „Poziv u ilirsko kolo“. U prvoj pjesmi već je u dnevnoj borbi, koja traži od naroda i od Boga, da nam ono ne pogine, što je naše od starine. U krasnoj pjesmi Poziv u ilirsko kolo opjevao je potpuni ilirski program. Tu je kazao sve, što je ilirstvo u Zagrebu imalo reći i sebi i svima, koje je pozivalo k sebi. Već prvom strofom:

U ilirsko kolo mili
Vratite se srodni puci,
Što su stari gvoždjem bili
Nek su duhom sad unuci,

u kojoj je istaknuo i simbol ilirski; politički isticaše pjesnik što valja činiti Hrvatima Slavoncima...; kad se svi ovi nadju u jednom kolu, tad će iščeznuti ona tmina, koja je kolo razdirala a rodit će se i četvrto kolo majke Slave. Prvo neka vodi Rusija, drugo Poljska, treće Česka, a četvrto neka povede duh ilirski. Njegove su političke pjesme nešto veličanstveno, a napose Poziv u ilirsko kolo, iz koje se kao motto rado uzima i ona kitica, koja glasi:

Samo sloge duh jedini
Bude naša opća dika,
Angjeo mira medju sini
Jedne majke i jezika.

U Danici od iste godine uvrštene su njegove pjesme: Ljubav carskog junaka prema svojoj majci pri odlasku na vojsku i Amazonski srca odziv mladih sestrica ilirskih uz ljubav bratca na vojsku odilazećega.

Za ove zadnje pjesme napisao je Stoos sam napjeve.

Napokon se nalazi u Danici istog tečaja i druga programna pjesma Stoosova: Naša sloga je od Boga. Potonji godišnjaci Danice donose takodjer po gdjekoju pjesmu Stoosovu. God. 1841. ugleda svjetlost Lav ilirski pred bitkom kod Siska 1593.

God. 1842. Pjesma s likom iz Kreutzerove opere „Zakletva".

G. 1844. Prve misli u povratku zdravlja. Tužna uspomena i osobito lijepa čuvstvena pjesma jest Slava Zagrebu. Godine 1845. ispjevao je pjesmu Domorodna Matica braći Čehom i ostalim svojim prijateljem, gdje na početku zadnje kitice veli:

> Tako rod naš popeljajmo
> U prosvjete crkvu dragu.

Ovo bi bile u glavnom njegove pjesme ove ruke. Želimo li o svim ovim pjesmama ma i najstrože suditi, moramo priznati, da su mu pjesme pune duha, — pune misli, slika poleta i topline. Naravno, da ima glede forme i prigovora. On kao rođen kajkavac, nije dobro znao ni akcenta, ni jezika, pak mu gdjekoji stih hramlje. Osim toga mnoge su mu pjesme preduge. No ništa zato. U njegovim se pjesmama odrazuje ipak glavno, što mi od pjesnika tražimo: iskrenost u osjećanju, jer bez iskrenosti u osjećanju nema pjesme u pjesnika. Njegove su se pjesme izvile iz njegove duše prirodno, pak su velikom silom djelovale. A i danas svakomu su drage. Uz to treba uvijek držati na umu vrijeme, kad se Stoos javio. No Stoos se istakao osobito pjesmama prigodnicama, kojih ima sva sila. Kao prigodni pjesnik bio je bez premca. On nije propustio ni jedne važnije zgode, da svojom pjesmom ne proslavi zaslužne ljude i ne poda narodu pobude. Kad je n. pr. g. 1841. J. Kollar ne-

nadano došao u Zagreb, prirediše domoljubi krasan banket u Streljani. Stoos je odmah ispjevao krasnu prigodnicu. Isprva je svoje prigodnice slagao latinski, kasnije hrvatski, a u nekim slučajevima i latinski i hrvatski. Još god. 1834. ispjevao je u latinskom jeziku pjesmu u čast pedesetgodišnjice misništva biskupa Alagovića.

Godine 1835. Slavospjev Stjepanu Pogledíću novom župniku zagrebačkomu, u kojoj reče:

Slatka krepost bu ostala,
Tmični nigdar grob poznala.

Zatim je ispjevao: Posljednji s Bogom pokojnom Jurju Žuniću, mašniku. Godine 1838. prigodne pjesme Nikoli Zdenčaju i Na mnogaja ljeta Jurju Hauliku, biskupu zagrebačkomu prigodom umještenja. G. 1839. prigodnica: Tuga ilirskih vila na grobu Julijane udove Gaj u 73. godini dobe svoje g. 1839. 18. prosinca preminuvše.

God. 1840. Slavi Jurja Haulika prigodom godovna, Na 70. rodjendan grofa Janka Draškovića, latinsku odu prigodom umještenja Haulikova kao namjesnika banske časti.

Godine 1841. Pozdrav Janu Kollaru kano velikomu pjesniku i uzajamnosti sveslavjanske neumrlomu spisatelju na dan proslavljenja njegove nazočnosti u Zagrebu 14. rujna 1841.

God. 1842. Domorodni naklon arkihercegu Albrehtu. Obje ove dvije potonje uvrštene su i u Danici.

Kad se Gaj u srpnju 1841. prvi put vratio iz Dalmacije u Zagreb, pozdravi ga Stoos zanosnom pjesmom: „Iz Zagorja od prastara Čeha, Leha, Meha

grada, Zviezdo kom se liepa otvara svim ilirskim vilam nada!" koja je tako rasplamtjela mladog Lisinskoga, da ju je smjesta uglazbio i upravo po njoj prvi put izašao na glas kao narodni glazbotvorac. Ta se pjesma pjevala Gaju u serenadi i oduševjela je sva srca. Kasnije joj je podmetnut Demetrov tekst „Prosto zrakom ptica leti". Konac gornje pjesme svršava ovom krasnom strofom:

> Kruna trune, tati zlato
> Često ugrabe, a nad svime
> Viekom svietu je poznato
> Samo činom slavno ime.

Iste godine 1841. 25. kolovoza ispjevao je Stoos prisutnom Gaju u Psarjevu u Krapini u veselu društvu i drugu pozdravicu. Toga se dana u tom kolu rodila i misao o hrvatskoj surki i crvenkapi.

Imade od Stoosa i po koji manji sastavak u prozi a najznatniji je onaj „Govor prigodom 200-ljetne uspomene smrti najglasovitijeg ilirskog pjesnika Ivana Gundulića, što ga je Stoos držao 20. prosinca 1838. u crkvi sv. Katarine u Zagrebu te se nalazi otisnut u Danici i u posebnoj knjižici. U tom govoru raspravlja misao: Nemojte se uplašiti od onih, koji tijelo ubijaju i zatim nemaju više što da učine.

*

Ovime, što smo dosad spomenuli, bilo bi i dovršeno Stoosovo djelovanje ovkraj Save, jer ga već god. 1842. iza Ivana Draganca, koji posta kanonikom, na vlastitu želju zapade župa u Pokupskom, u kojoj mu je bilo sudjeno ostati sve do smrti t. j. 30. ožujka godine 1862. Župa Pokupsko stoji pod pokroviteljstvom

nadbiskupa zagrebačkog, a bijaše obično prelazna stacija za profesore ili tajnike biskupove, jer su malo ne svi postali kasnije kanonicima. Još prije Draganca Vukasović (1795.), M. Hervoić, Marko Matranović (1815.), Briglević Ivan (1816.), Ivan Kralj (1821.—1823.) kasnije biskup.

Samo mjesto stoji u osami, kraj obale Kupe, medju najvećim šumama u banovini. Udaljeno od Velike Gorice blizu 40 kilometara. Župa broji preko 4500 duša, a raštrkana je u 14 sela: Auguštanovac, Cerje (kapela sv. Petra), Cvetnić brdo. Degoj, Gladovec (kapela Triju kralja), Hotnja (kapela sv. Duha), Lukinić brdo, Opatija, Roženica (kapela Triju kralja), Strezoj, Šestak brdo, Stefanki (kapela sv. Jurja i Zgurić brdo.

Tu nalazimo novo polje obilnog rada korisnog djelovanja Pavla Stoosa. Namiće se pitanje, zašto je Stoos iz glavnoga grada iz duševnog središta domovine, od svog kola prvaka ilirskih s tako važna i uplivna mjesta kao biskupov tajnik htio ići u osamu Pokupsku. Bit će, da je mislio, da to dugo biti ne će, pa će se opet vratiti medju svoje ilirske prvake. Osim toga njega narodno dijete, vukla je zacijelo i želja, da ogleda svoje sile u duhovnoj pastvi u samom narodu, jer je, kako je poznato, bio dosada neprestano u gradu. — I nije pogriješio, jer su njegove zasluge kao duhovnoga pastira u onom kraju upravo neprolazne. Iz temelja sve je ganuo: preporodio narod, obnovio stare, posagradio nove crkvice, pjevao crkovne pjesme, iste uglazbio, naučio pjevati djecu i sav narod onoga kotara. — Ne bi čovjek vjerovao, da je moguće ovakovo djelovanje životu privesti, kao što je on učinio, da nije još živih svjedoka bivših njegovih sada starih župljana, koji o

Stoosu pripovijedaju potomcima svojim kao o kakovom svecu. Na naš upit o Stoosu reče nam neki starac B l a-ž i n č i ć doslovce ovo:

„Stoos, je li? To je bio Božji čovjek uzorna života, koji je neprestano radio za v j e r u i d o m o v i n u. On nas je preporodio. Sve nas je upoznao, sve nas je učio. Djecu u školi, starije u crkvi. Trgali smo se za mjesta, da možemo bliže propovijedaonici, kada je on propovijedao. Suze naše bile su mu plaća. Cijela crkva s njim je glasno molila, s njim pjevala njegove popijevke. U ovom kraju ni ga bilo nit ga bude! Gdje je bio ljepši brežuljak, crkvicu smo gradili. Za njegovu riječ, ali svi rado. No nije on nas gledao, već je i sam s nama radio i trošio onu hranu, što smo i mi imali." Rado utiskujemo ovaj cvijetak priznanja narodnoga stranicama njegove uspomene.

Prije nego li je došao u Pokupsko, bi odlikovan crvenim pojasom, povjerena mu služba vicearhidjakona pokupskog kotara. Ma da je veći dio vremena posvećivao duhovnoj pastvi, nije zaostao i u drugom radu domoljubnom. S prvacima ilirskim G a j e m, B a b u k i ć e m, D e m e t r o m, M a ž u r a n i ć e m, V r a z o m, dopisuje, oni ga posjećuju. Pjeva doduše manje, ali ipak. U početku župnikovanja snašla ga boljetica, ali čim joj se odrva, javlja se g. 1844. u Danici pjesmama: P r v e m i s l i u p o v r a t k u z d r a v l j a, T u ž n a u s p o m e n a i osobito lijepa i čuvstvena pjesma S l a v a Z a g r e b u.

God. 1846. izadje u Danici njegova pjesma R i j e č k p o m i r e n j u.

Već prvih godina njegova župnikovanja započela je njegova teška borba, koja se kasnije nastavila. U sve većem komešanju, koje je nastajalo, i trvenju iz-

medju političkih stranaka u zemlji, Stoos je, može se reći, od g. 1842.—1848. nosio upravo glavu u torbi, jer su mu ne samo Turopoljci, nego i mnogi protivnici iz njegova kraja prijetili tobože kao ilirskomu agitatoru.

On je ipak hrabro ustrajao kao vjeran pastir stada svoga, te se upravo njegovom miroljubivom nastojanju i posredovanju imade pripisati, da se narod u Pokuplju, Turopolju i Banovini primirio. Kad je naime g. 1848. u travnju dokinuta tlaka sa kmetstvom, narod se stao u spomenutim krajevima buniti, jer su ga bezdušni huškari počeli plašiti, da će brzo izgubiti ove nove pravice. O tome sâm piše u spomenici župe pokupske medju ostalim ovo:

Godine 1848. bili su prema predstavci staleža i redova kako kraljevine Ugarske tako i Hrvatske i Slavonije, u Požunu na saboru sakupljenih, previšnjom odlukom svi stanovnici ovih kraljevina, koji su bili sve doonda obvezani podnositi kmetstvo, odriješeni od svih daća bilo tlake bilo desetine bilo kojegod druge vrsti za vječna vremena, a za naknadu, koja se je imala dati odnosnoj gospodi, doznačena su im komorska dobra (bona cameralia). Uslijed te okolnosti našao se je neki dio našega naroda, doduše neznatan po broju, ali pun vještine narod zaluditi i laganjem na svaku opačinu zavesti, ne spadajući u časnije razrede pučanstva, neprijatelj stare municipalnosti i ugleda našega naroda i domovine, ponukanim, da onim sredstvima smuti prosti narod na svim stranama Hrvatske i Slavonije i da ga pripravi za bunu (jer tvrdeći), da svi hrvatski narodnjaci zajedno sa novoimenovanim banom Jelačićem narodu zavidjaju netom dobiveno oslobođenje i već o sredstvima razmišljaju, kako bi narodu te sloboštine oduzeli

i staro ropstvo opet uveli. Uslijed toga stala je svjetina potajno i javno govoriti o strašnim djelima, koja se imaju izvesti iz osvete. Najprije usplamtiše od mržnje naprama kokardama, zatim počeše bjesniti naprama narodnim zastavama tobože kao znakovima, da će se opet uvesti njemački paragrafi. Napokon je došlo do sukoba, do tučnjava, do zaustavljanja ljudi na javnim mjestima, do pretraživanja i najgorega postupanja. Da se ljudi učine još goropadnijima, bude u Turopolju, i to u Gorici i u Dubrancu podignuta tako zvana „Allarmstanga", isto tako su na dva mjesta Turova polja postavljena mučila, a ljudi su huškani svagdje, da budu s oružjem u rukama uvijek u pripravnosti, i svako muško čeljade preko 10. godine bilo je potajno pozvano, da se oskrbi živežem i puškama. To je nekoje priprostije, miroljubivije ljude tako preplašilo, da su svoje svećenike o tom obavijestili i za savjet ih pitali, što da im je činiti, da se spase. Tako su učinili u mojoj župi Ivan Vlahovec i stari Matija Zaluški bojeći se, da ne bi, ako bi morali ići u Zagreb, na ulici bili ubijeni, budući da njima varoški kuti, kako se je izrazio Vlahovec, nisu poznati, „ar bi me mogel koji Lirec (tako reče Vlahovec) s kojega kuta krhnuti i eto mi dece onda prez oca, žene prez muža."

Što je više strast rasla, rasla je i želja tobožnje neprijatelje što prije protjerati. Koliko ja znadem, bijahu Rečićani, Kupčinjani, Jamničani, Dubrančani pak i Pokupčani najgori. Nekoga Borkovića, plemića, tobože što je pripadao stranci ilirskoj, ubiše i to na javnoj ulici. Tako su i Volavčani našega rodoljuba Čavlovića posvuda proganjali hoteći ga ubiti. Takovi glasovi o buni dolazili su i amo iz svih strana domovine. Drugi dan Uskrsa su u mojoj župi kod kapelice Hotnjenske, hoteći nekoga

Jagodića, koji bijaše samo jednu riječ izustio u prilog i kao u obranu nedužnosti ilirske stranke, na trgu uhvatili, skoro ubili, više hitaca za bježećim izbacili, zvona su zvonila u jednu stranu, njegov su klobuk na hiljadu komada rastrgali. Zatim su, kad je on pobjegao k seoskom sucu Kosu, htjeli sobu, u kojoj je bio zatvoren, dignuti uvis. Bjesnoći puka oteo ga je sudac tom dosjetkom, što je rekao, da će toga Jagodića dati u okovima odvesti ka kotarskomu sucu.

Kad su iz moje župe seoski suci i to plemićki (praediales) pozvani njegovoj banskoj preuzvišenosti o tom pozivu raznijeli razne glasove, dogodi se, da su uz podjarivanje nekih zlobnika, kojih imena ne ću da spomenem, najednoć obližnji plemići počeli meni se groziti, da ću biti oštro kažnjen, ako bi se spomenutim sucima kod Bana štogod dogodilo. Vrag je bo u spodobi ljudskoj kao ričući lav zaokupio dušu puka ter ga je kano osvjedočio, da sam one suce, što sam ih gore spomenuo, ja njegovoj banskoj preuzvišenosti prijavio. Nu ovi suci nisu ni najmanjega ukora dobili od Bana, pače, kad su se povratili oni, koji su bili trezniji, nisu mogli njega dovoljno nahvaliti, tako ih je očinski primio i njih, kao što i sve ostale, opomenuo na mir i slogu. Jer kao što je sve druge iz okoliša, koji je bio zadojen madžarskim duhom i otrovan buntovničkim otrovom, pozvao k sebi, tako je Pokupčane bez ikakova utjecaja s kojegod strane pozvao k sebi, da saslušaju bansku riječ, pak je, kad je bio u Glini, od susjednih službenika mogao biti obaviješten o mišljenju pokupskoga plemstva. Međutim, kad su gore spomenuti suci i također plemićki otišli u Zagreb, nastavili su bijesni plemići javno proti meni viku, poticali su puk proti meni sa svom smjelošću. Ne znajući, zašto su moji župljani pozvani u

Zagreb, ipak sam posve dobro znao, da su svi od prvoga do zadnjega najgorega mišljenja, što se tiče patriotizma. U ovom sam položaju o boravku njihovu u Zagrebu počeo razmišljati kao o neizvjesnoj stvari, ali da ne bih u slučaju onom, ako bi uslijed toga nastali kakovi nemiri, i ako bi se izvela kakova ekspedicija Josipovičke, o kojoj su ljudi svakim danom više govorili, pao u okrutne ruke bjesnećega plemstva, koje su tija od godine 1843. krvlju domoljuba bile poškropljene, držao sam, da mi valja odabrati siguran spas mjesto nesigurne muke, i da se ne izvrgnem neizvjesnomu uspjehu kao plijen, koji bi mogao za mene imati najgori svršetak. Pošto je tu nakanu potpuno odobrio također susjedni upravitelj visokoga Dominija Adam Severinski, koji je isto tako koješta kobnoga vidio i čuo, nije mi drugo preostalo, nego da predjem preko Kupe i kroz vojnički dio podjem u Karlovac i odavle u Zagreb. Plemići međutim i drugi župljani najgore bagre držahu dulje od dva tjedna stražu oko moje župne crkve po danu i po noći i to oružanom rukom, dočim su puške zamijenili kolcima, kolce sjekirama, kako im je baš nalagala bjesnoća, kojom su me na smrt odsudili, čim dođem. Došav u Zagreb posjetih odmah njegovu bansku preuzvišenost, koju zatekoh veoma ražalošćenu poradi potajnih buna u domovini. „Kojim sredstvima, reče Ban, mogli bi se oblaci raspršiti i blijesak našega naroda utrnuti?“ pitao me je i to našim domaćim jezikom. Ja mu prema momu velikomu iskustvu u narodnim stvarima predložih ovo: Sve pisane isprave a naročito veće povelje imadu magičku moć kod naroda; stoga držim, da će, budući da ovi nemiri imadu svoj temelj u strahu, da će izgubiti novostečene sloboštine, razdioba po-

velja sa strane njegove banske preuzvišenosti o novostečenim kraljevskim blagodatima kod puka, koji bez pisma drži da ništa ne ima, a u posjedu povelje da će biti jednak plemićima, imati najbolji uspjeh. Na ovaj prijedlog odmah Ban rado pristade i prepusti meni, da ga priopćim gospodinu Ljudevitu Gaju. Bez odvlake posjetih g. Gaja, koji tada imadjaše najveći upliv, te mu po banskom nalogu stvar razložih u prisutnosti gg. Ljudevita Vukotinovića, velikoga župana županije Križevačke, Antuna Rubide, župana zagrebačkoga, Ivana Kukuljevića, Paula Pavlovića, Ambroža Vraniczanija i druge dvojice ili trojice, među kojima je bio i Dragutin Seljan. Taj prijedlog odobriše svi, te ga zaključiše provesti. Jedino na ovim okolnostima temeljilo se je sačuvanje mira u domovini, s jedne i druge strane opstanak sloboština također poslije svladane revolucije. Jer dok su bile ove sloboštine plodovi saborske revolucije (saborske zaključke potpisao je kralj pod silu), što bi bilo naravnije bilo, nego da bi reakcija konservativnih elemenata pokušala postići ukinuće takovih sloboština, da se nije u Hrvatskoj banska zavjernica tomu ukinuću protivila?

Stoos je zborom i tvorom vazda podupirao narodnu stvar i zanosno pozdravio bana pjesmom „Vila iz kupske stiene Josipu Jelačiću banu", (u Karlovcu kod Prettnera, 1848.), zatim je izdao 1849. kod Gaja u Zagrebu junačku pjesmu „Soko hrvatski i slavska mati, u 12 pjevanja" te 1850. prigodnicu: „U slavu bana Josipa Jelačića". S Jelačićem se pohadjao, dok je ovaj bio pukovnikom u Glini, te je rado dolazio Stoosu u Pokupsko u lov ili na partiju

biljara. Privita dva pisma, što ih je pisao Ljudevitu Gaju, govore o obim prigodnim pjesmama Jelačiću.

Dragi Ljudevite!

Veliki domorodac baron Jellačić prve banske Regimente Oberstar poručio je meni, da me će po Božiću posetiti. Medju ostalima pripravama za njega svečano primiti sastavih priloženu pjesmicu, koju želim tiskanu njemu za spomenek pokloniti i koja kod ručka spevana bude. Sačinio sam i napev, koji se tako svim mojim susedom dopada, da ga dan i noć gunđaju, i kažu da će svuda pozornost pobuditi. Želio sam doduše s istim napevom najveću vojničku hrabrost jednom stropho-polovinom, a drugom najveću izobraženog srca nježnost izraziti t. j. dušu Jellačićevu. Medjutim reci Ti: videćemo. Ja pako molim Te, da ju odmah daš tiskati i censoru predstaviti, da bi pred svetkovi gotova bila u 300 exemplari. Tim moj naklon Tvojoj milostivoj Gospoji izručiti moleći ostajem do groba

Tvoj istinski priatelj
P. Stoos.

Ja ću tisak odmah platiti, a ista pjesma neka čisto prosto natiskana bude, kako je napisana, što se forme tiče. —

Dragi Ljudevite!

Znam, da si zaboravio, kako su na jednom potoku vodu pili kurjak i janje, i kako je niže stojeće janje kurjaku prvi hlad dolazeće vode pijućemu, skalilo potok, i čim ono o protivnom — dogodjaju očevidno dokaz navede, podje tako daleko kurjak, da je janjećeg otca potvorio i zato mu sina razdrapio. — To isto, kako čujem od dobro obaviještenih ljudi, dogadja se u Zagrebu gradu s mojom „Slavskom majkom i Sokolom

hrvatskim“ ili bolje rekuć, s mojom Kupskom vilom, kad jedina u zemlji našoj ide da opieva hrvatska sokolova krila i suze matere slavjanske. Radi vilinskog oca istu vilu kurjaci s onkraj krvavog mosta pram latinskom sokaku (villa Latinorum) trgaju nesmilenim osvete zubom. Ali evo dodje mi Angjeo iz Beča, evo odgovora svoje preuzvišenosti gospodina Bana na pevanja moja, koji je obranio narodnost, kraljevinu našu. On pročita i priznaje kao zasluge, što zlotvori, ljudi bez duše i bez razuma, već od negda do ovoga hipa nogama gaze. Priopćujem to dakle u prepisu rečeni odgovor banski, da ga čitajući, confundantur et „erubescant, qui dicunt euge, euge!“ unoque „discant, justitiam moniti et non temnere divos“ — jer koješta u Kaptolu divane i proti mom Listu u novinah i uvodu Tvomu u zabavniku.

Moj naklon Tvojoj milostivoj gospoji izjavit, moleć ostajem s bratinskim celovom

Na naglom Tvoj
istinski brat
Pavao Stoos.

Burna godina 1848., o kojoj i Stoos piše u župskoj spomenici, kako je Jelačić krenuo preko Drave, donesla je i Pavlu velikih neugodnosti. Pod velikim duševnim pritiskom, što ga je kao vicearhidjakon svoga kotara doživio, otišao je tužan u Samobor i tu je napisao a u Zagrebu izdao knjigu O poboljšanju ćudorednosti svećenstva, koja mu je pribavila mnogo neprilika i protivština, šta više i nemilost onoga biskupa Haulika, koji ga je prije neizrecivo volio. No Stoos se g. 1852. posve izmirio s biskupom, što je ovaj svojim poslanicama od 3. i 18. travnja 1852. i potpuno potvrdio.

U samom uvodu ove knjige veli: „Saberi se, dušo moja! i sjedini u jedinom Bogu sile svoje, da u razvijanju načela vodećih k popravljanju ćudorednosti onih, koji su medju Bogom i čovjekom posredovatelji i koji imaju biti ogledalo svijeta, ne činim krivice ni nebu ni zemlji, već da, što reknem služi na umnoženje slave Božje i spasenje svjetovno i vječito čovječanstva a osobito milog roda moga kroz tolike viekove jadno zapuštenoga." I malo dalje nastavlja: „Ti, Bože, znadeš, da u tome pisanja moga predmetu nemam nikakve nečiste svrhe. Ta za koga bi i imao? Da li za tijelo moje? O, Bože, tko ne znade da sam ja tužni u domovini mojoj crvić, da otkada sam u nesretnome gniezdu medju otrovanom Kupom i Goricom zelenom Božje stado paseći, sveudilj jad jadujem, tugu tugujem i otuda ljeta i ljeta bol bolujem, toliko puta skoro već nošen na vječito snivanje u krevetu hladnoga groba, te i sad izvan kućice moje, sluteći zlo, kobna kovarstva naprama ljubećim svoj narod nanišana boraviti moram, sav žalostan i srcem kloneći.

Ne daj, Bože, ne daj, da me radi privrženosti k svetom viečne istine vrelu pogazi oholost boljarskog vieka, jošte stražnjom silom od munje i gromova prieomraznom srednjeg vieka kašikom u slobodne usti siluje!

A ti majka moja slatka, otadžbino draga, ljubavlju od njedarca tvoga učini poslušnu dječicu tvoju na rieči jednog svećenika, koji, mnogim iskustvom kod visokih dvorova i niskih ladanjskih kolibica pomno crpljenim, providjen, poznade rane čovječanstva, a najbolje naroda svoga, — i možebiti za očistiti je i za izliečiti, predstavit će dobar liek, samo ako ga kakvim načinom ne zabaci boljarska oholost, što ne imade diplom liečnički i svitu

odlikovanja u svietu velikih duhova, to jest, što ne izlaze misli njegove iz uzvišenih na najveća dostojanstva glava, već iz neznatne duše, koju nosi jedna šaka jošter ponešto živoga praška po zemljici crnoj; koja je ipak pod tvojim, visoki Bože! nebom i kroz tvoju milost jednakim pravom, kako i najveći vladari zemlje, dužna rodu svom služiti."

Već nam sadržaj tog uvoda dokazuje, da je Stoos znao domašaj važnog predmeta, kojega se taknuo, no kako je bio iskrena i otvorena srca, a pošten i značajan, nije se žacao istine za vjeru i domovinu javno izreći, ma da je trebalo za to trpjeti i stradati. O tom pitanju raspravljalo se onih godina na gdjekojim svećeničkim koronama. Važna je ona za opata Krizmanića u Marija Bistrici, kojoj je prisustvovao i Ljudevit Gaj. Poznato je, da se medju onim 30 točaka „z a h t i e v a n j a n a r o d n o g a", što je veličanstvena deputacija od 400 lica sviju staleža pod vodstvom Gajevim nosila u Beč, nalazila i ona, kojom se traži, da se u svećenstvu katoličkom ukine beženstvo. U samom narodu živi još predaja, kako je Štoos vojevao, da se katolički svećenici kao posvećeni čuvari vječne istine smiju ženiti, da žive s poštenjem u svetoj ljubavi ženidbe, a da ne budu izvrženi očitoj pogibli ne slobodne ljubavi i svakojaka sumnjičenja, što im ugled umanjuje i djelovanje sprečava. U pomenutoj knjizi Stoos razlaže u glavnom ovako: B e ž e n s t v o nije uredio i zapovijedao n i t i B o g o t a c, koji je u početku stvorenja svieta rekao: „nije dobro čovjeku samomu biti", rašta mu je i udjelio liepe pomoći, udjelio mužu ženu... Niti s i n n j e g o v I s u k r s t mili, koji je združenje muža sa ženom za stvar dobru, potrebnu i tako uzvišenu, tako plemenitu držao, da je uzvisio na čast sakramenta. N i t i D u h s v e t i, koji po Apostolu zahtjeva,

da biskupi, prezbiteri i djakoni mogu ili upravo moraju oženjeni biti. Beženstvo je uvedeno ne u apostolska vremena, već ponajviše u srednjem vijeku poradi progonstva. Prije je bila takva potreba, jer su se progonstva svuda pojavljivala, a sada progonstva više nije. Kad svećenik može imati i polja i blago i kućicu svoju, zašto ne i drugaricu u poštenju kod svieta, a ne gospodaricu nepozakonjenu u sumnji... Manji broj svećenika katoličkih istočnoga obreda, kao što su unijati i Maroniti, koji oboji drugarice imaju, doprinose svojim liepim primjerom vrlo mnogo k ćudorednosti povjerenoga sebi stada. To buduć da je dobro i potrebno, ne bi li se već radi jednoličja moralo uvesti u svu zapadnu crkvu.

Potrebu ženidbe opravdava ri'ečma sv. apostola Pavla, koje čitamo u I. kor. 7, 25, 26: „Od djevica pako zapovjedi gospodinove ne imam, savjet pako dajem." „Sudim dakle, da je to dobro radi nastojeće potrebe, jer dobro je čovjeku tako biti." Sv. Pavao dao samo savjet kršćanom ne da ih siluje, nego da se polag poznanja naravi svoje slobodnom voljom odluče na djevojački stališ, kojim je moguće, jerbo i to reče, da: „koji se ne usprežu, nek se žene, jer je bolje ženit se, nego gorjeti" I. kor. 7, 9. Imade velik dio svećenika, koji polag najbolje volje svoje nisu kadri gaziti po gorućem ugljenu i ne opeći se. Neka vas u duši ne grize, što ja kao svećenik rane naše otkrivam, jer dok sami rane naše priznajemo i ljeka tražimo, sviet će uvidjeti nepokvareno srce naše. Probitačnije bi bilo ovršivati krepost u istini, nego u laži." L j u b a v i i k r e p o s t i p o t r e b u j e s v i e t v i š e, n e g o l i m u d r o v a n j a. A i ljubavi i kreposti više ima u zakonskom stališu, negoli u beženstvu. Muž uz drugaricu i milu dječicu svoju dobiva milija čuvstva i bolje uvidja po-

trebe i roditelja i dječice, nego li drugi, i za to ih i zna svjetovati i obučavati. Zašto, da se svećenstvo odcjepi od svieta kroz takovu strogost, koju ostali sviet već s toga, da ne propadne, ne bi mogao sliediti, te bi onda duhovnici, svietu otudjeni, prama sebi mrzost, sumnjičenja... probudili. Sviet sam sebi bez primjera ostavljen krenuo bi stazom zakona tiela i krvi, koji se opira zakonu duha. To je i sabor crkveni u Trientu takodjer uvidio, budući da je sasvim malo falilo, da nije stranka nadvladala, koja je svećenikom ženidbu povrnuti tražila: i to bi doista i zaključeno bilo, da nije velika strana manastirskih opata i taljanskih novoposvećenih biskupa bilo na onaj zbor pozvano.

I danas živa potreba traži, da se isposluje oprost bežženstva za svjetovno katoličko svećenstvo, da mu poraste ugled i, da lakše izvršuje svoje dužnosti. Neka se istina i pravda u svoj cijelosti razvija, a svećenici neka u svemu budu svećenici istine, koja je i u Boga i u naravi ista. (Str. 50.)

Poradi ove knjige Stoos je mnogo trpio, jer su ga protivnici neprestano na zub uzimali. O tome se pisalo mnogo. Pisalo se o tome i u dnevnoj štampi napose u Agramer Zeitungu, Novinama hrv. slav. dalm. i brošurama. Tako je g. 1848. izašla kod Župana brošura od 32 stranice u njemačkom jeziku s naslovom Beleuchtung der Schrift „O poboljšanju ćudorednosti svećenstva“ od nekog svećenika. U istoj pobija Stoosova raspravljanja. Sve je to očito djelovalo na krotku i nježnu ćud Pavlovu, koji je svoju knjigu izdao u najboljoj namjeri. Toga radi zamuknula je i Kupska vila osim prigodnica banu Jelačiću i oveće pjesme Soko hrvatski i slavska mati, on se dalje ne javlja.

Tu u XII. pjevanju iznosi ovu značajnu kiticu:

Oj slaviću slavske gore
Poj potomstvu od Slavije
Propala nam zemlja i more
Jelačića da nam nije.

Pjesme, do kojih smo došli poslije, vrlo su nujne i tužne.

No i ove pjesme dokazuju neizrecivu ljubav Stoosovu k svojoj domovini Hrvatskoj. Tako u jednoj kitici pjesme Rodoljubna osvijesnica ovako slobodi pjeva:

Sokole, govori, zašto nosiš krila?
Da puzaš po gori ko zmija nemila?
Il da se u vis slavno dižeš,
Ter ko zviezda k suncu stižeš,
Dvojeg svieta gradjanin,
Na nebu i zemlji sloboštine sin?

U pjesmi „Zadnja utjeha rastuženom srcu mojem" jada se nad krivicom, pak ovako srcu pjeva:

Što si dalo, ne uživaš,
Tvoju ljubav mrzost vraća,
Za glas dobar — zao dobivaš,
Tako tebe rod naplaća!

Prekrasna mu je pjesma „Moja jedina utjeha" na napjev:

Oplakah zavičaju svom:
Ostani s Bogom mili dom!

i „Vruća molitva za dragu domovinu", koju je uglazbio Ferdo Wiesner-Livadić.

Napokon je vrlo ćutljiva oprosna pjesma: „Na uspomenu župljanom poslije smrti moje“. Tu ih podsjeća na sav prošli život i rad s njima, te lijepo veli:

Pod mojim ste okom jedni rasli,
Drugi u Bogu svietu tom izgasli,
Treće starost sad već sieda diči,
Koje krstih, već su sad mladići.

A malo dalje:

Tako nitko ćutit vrstan nije,
Kak za vami moje srce bije!
Jer do tudjeg čeda šta kom stoji,
Kako majci, koja ga odgoji?

U Katoličkom listu od g. 1850. javlja se toplom pjesmom: Čovjek u Bogu, g. 1852. ispjeva u Danici latinsku tužaljku: „Piis Manibus“ za Iv. Krst. Birlingom, kan. zagreb., a godine 1853. izašlo je u Katol. listu njegovo „Izjasnjenje“, u kom se javno izmiruje sa svećenstvom radi svoje knjige: O poboljšanju ćudorednosti svećenstva. Historik Rade Lopašić u Vijencu g. 1883. str. 100., veli medju ostalim o ovoj knjizi: „Premda je Stoos tu knjigu dobrom namjerom pisao (a tomu je svjedok piščev čedan i pristojan život), to je ona postala za njega za dobe vladanja tudjinaca u našoj domovini, kojemu se osobito zagrebačka biskupija nije oteti mogla, izvorom mnogih trpkih progonstva od strane duhova, koji ne mogu istine razvidjeti.“

Prijeki udes, koji ga je radi toga pratio, nije bio podoban njegovoj vili krepćega uzmaha dati, srce mu obuze tuga, i on, zlovoljan, samotuje u Pokupskom medju onima, koje je odgojio — svojim vjernim žup-

ljanima. Zadnje djelo, koje je tiskom 1858. objelodanio, bijahu: „Kitice crkvenih pjesama s napjevi za razne prigode. Tu je 13 pobožnih napjeva, što ih je ispjevao i uglazbio. Kuhač tvrdi, da je u njemu divno oponašao hrvatski način ritmizacije. — Uz tu priliku valja istaknuti, da je Stoos bio dosta glazben, što dokazuje i opširan uvod pomenutoj knjizi crkvenih pjesama. Svirao je gitaru i harmonij. U mnogim prilikama svirao je na orguljama župne crkve i tu učio narod u pjevanju. Osim toga rado se gdjekad pozabavio i risanjem. U opće bio je vrlo naobražen svećenik.

U svom domu bavio se uvijek knjigom, pak je manje dospijevao na gospodarska nadgledanja. Kako iz svojega stana na župnom dvoru u Pokupskom nije imao izgleda osim u šume, dao je sebi u narodnom stilu napraviti čardak i sobicu iz hrastovine sa izgledom prema Kupi. Tu je smjestio svoju lijepu knjižnicu i ovdje je najradije radio. Kao zabavu najvolio je malo biljariti. On je naime, kako pripovijedaju, na dražbi ostavine biskupa Alagovića medju ostalim stvarima kupio uru i biljar, koji se još sada nalazi u župnom dvoru pokupskom. S ovom nedužnom zabavom znao je proboraviti koji časak svoje dokolice. Oni, koji su ga poznavali živa, pripovijedaju, da je bio čovjek vrlo ljubezan, fin i blag u saobraćaju, a u pastvi svojoj radin kao pčelica.

Kako je savjestno kao župnik zadovoljavao svojoj dužnosti u rastresenoj onoj župi često s pogibli zdravlja i života, dokazuje službena krasna svjedodžba izdana od prve banske pukovnije o njem na nekoga visoka gospodina:

Pita li nas tko o vladanju i djelovanju toga vrloga muža, dužni smo istinski ispovjediti, da imade krasnih zasluga, koje treba uvažiti.

Taj gosp. župnik jest ujedno kot. podjašprišt nadzirajući već od god. 1842. veoma pomno i taktično i ovostrane župe naše pukovnije: Bučiću, Lasinju i Šišince nastojavajući, da se djelatno po njima prava širi pobožnost. Imadjaše se on u to vrijeme sa svakovrsnim poteškoćama i pogibeljima boriti, ali neprestrašivomu duhu, postojanoj hrabrosti i upravo kršćanskoj strpljivosti svaki put poljedicom bijaše zasluženi uspjeh.

Budući da su te tri župe s ovu stranu Kupe, moradjaše taj g. podjašprišt, da osobno izvrši naloge duhovnoga stola često u zimi a još češće za bure i kiše na slabašnom čamcu prelaziti rijeku, jerbo ne imade redovita prevoza ni skele. Tako se dva puta dogodi, da je nesmotrenosti prevoznika pao u vodu, a njekoliko puta nepogodom vremena zahvaćen dobio groznicu, s koje po više mjeseci moradjaše ležati i s pomanjkanja pomoći u ovoj osamljenoj okolici malo ne poginuti. Osim toga po svjedočenju nadležnih podčinjenih vlasti i javnoga mnijenja, mora vlast ove pukovnije javno i pred svakim zasvjedočiti, da je hvaljeni gospodin podjašprišt jedan od najlojalnijih muževa. Odlikuje se neprelomivom vjernošću i privrženošću prama sjajnoj kući, valjanim mišljenjem i pravim domoljubnim duhom; pa uz takove vrline živi vazda u najboljem sporazumljenju sa susjedujućim krajišničkim časnicima i pribavio si je opće štovanje. A poznato je ovoj vlasti, da je g. podjašprišt još god. 1831. sprijateljiv se s onima, koji namjeravahu u hrvatskom narodu prokrčiti put prosvjeti narodnom književnošću, te im u svakoj potrebi stajao o boku i savjetom i činom i velikim žrtvama, pa tako budeći samosviesni duh i on bio povodom, da je hrvatsko-slavonski narod g. 1848. prizrelio do onoga oduševljenja, te se ustao na obranu prava i tim do sada najjače dokazanim oduševljenjem

opet svoju odanost i vjernost pokazao prama previšnjemu prijestolju i tim učinio, da je ona pobuna za prijestolje donesla krasnih plodova. A ne da se ovoj vlasti da mu svoga priznanja ne izrazi, što je po susjednih župa prigodom svečanosti i dupkom punih svetih hramova srca krajišnička punio pouzdanjem u Boga i vjernošću prama vladajučoj kući, pa to ne samo osvjedočavajućom riečju nego i primjerom, jer je na sagradjenje triju crkvica skoro sav svoj imetak izdao, a kad je premalo došlo težaka na posao, i sam je kao težak rukom radio. Četvrtu crkvicu je samo svojim troškom premjestio na ljepše mjesto.

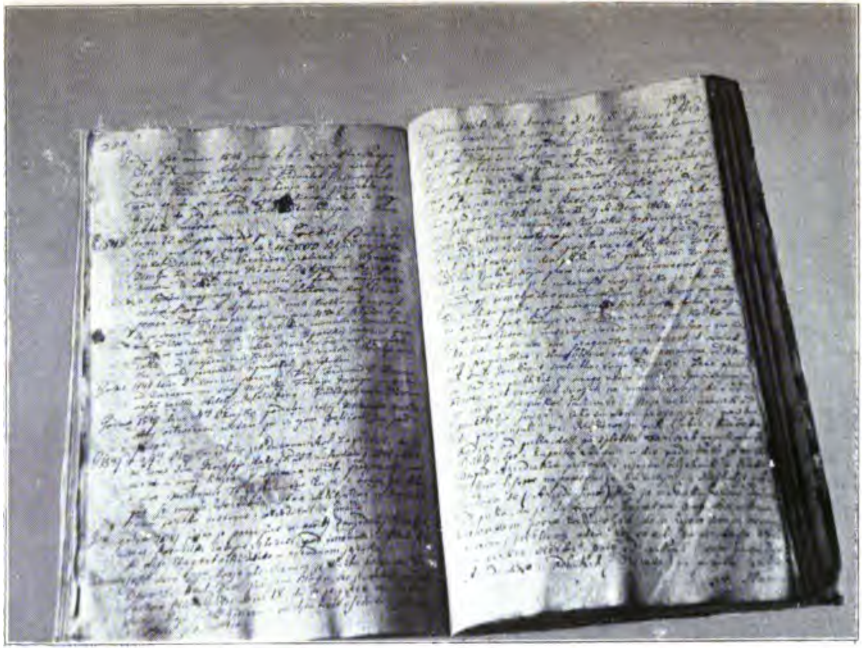
U Glini 29. lipnja 1856.

Ant. Baron Benko, oberstar.

U spomenici župe pokupske nalazi se takodjer više pohvala izraženih Stoosu prilikom kanoničkih nadgledanja.

Časnu halju nosio je uvijek u domu i izvan doma. Kod svoga stola volio je društvo, ali nikad nije prevršio mjere. Crkvenom godu, svojem imendanu i berbi prizvao je na domjenak sve odane prijatelje — iz okoliša. Živio je inače skromno, vršio djela milosrdja. Značajna je i pomena vrijedna crtica njegova života, što je uvijek mislio na budućnost. Nadarbina župe pokupske ima krasnih šuma. Stoos je dao malo sjeći, da mu nasljednik ne prigovori, da je harao šumu. Prema tomu nije mogao ostaviti imutka. Ono, što je ostavio, razdijelio je u drobrotvorne svrhe. Tako se u oporuci sjetio i Matice Hrvatske.

U Zagreb je češće dolazio i odsjedao kod Janjeta. Tu je, kako vele, znao pisati. Ovo putovanje trajalo je 2 dana. Prvi dan dovezao se do Kravarskog, tamo

Rukopis Stoósov u spomenici župe Pokupsko.

noćivao kod župnika još živućega Očića i slijedeći dan put V. Gorice u Zagreb. Jednako i natrag.

Tako je Stoos dočekao i povratak ustava i to upravo onda, kad mu se imala ispuniti davna želja, da dodje u Zagreb kanonikom, kamo bi se pristojalo njegovu umu i njegovim zaslugama. Već se g. 1861. živo radilo o tome, da postane kanonikom zagrebačkim, i bi po biskupu Hauliku predložen, ali ne bi prihvaćeno. Tim povodom pisao je Stoos pismo jednomu od svojih prijatelja ovoga sadržaja:

Dragi . . . .

Poznato ti je, kako sam ja bivši predložen za kanonika zagrebačkoga iz nepoznatih mi uzroka izostao iz imenovanja. No možeš si misliti, kako me je duboko ražalostio ovaj dogodjaj, ne toliko radi uskraćena mi kanonikata i da si kako tako osjeguran boježljive stare dane koliko radi poštenja moga, tim u sumnju pred domovinom postavljena. I budući je javno poznato, da je razmirica medju mnom i g. stožernikom glede moje knjige: „O poboljšanju ćudorednosti svećenikah“ već g. 1852. poravnana, vidi se i otuda, što me je predložio, naravski dakle nastala je sumnja kod naroda, da tom nenaimenovanju njeka druga krivnja mora da je uzrok, a koju ja ni moja svijest ne znamo, ali znadu ljudi pobožnjaci, koji pod izlikom kreposti i pobožnosti traže u mene sada svetoga A u g u s t i n a hineći se, da ne znadu, a gledaju u meni trn, dok u sebi ne vide brvna!“

Godine 1862. bude po drugi put predložen za kanonika i tada je s nekom sigurnošću čekao imenovanje, medju tim dočeka ga ljuta smrt. On umre 30. kolovoza 1862., a Njegovo Veličanstvo potpisalo je dekret dne 8. ožujka 1862. u Mlecima. Istodobno imenovani su i

kanonici Franjo Magdalenić i Tomo Gajdek
No na žalost nije ovo imenovanje više zateklo Stoosa
živa. Vozeći se po zlu vremenu iz Zagreba u Pokupsko
nahladi se, pa kako je bio boležljiv, dobije upalu pluća
od koje u nedjelju 30. ožujka 1862. u 10 sati navečer u
svom župnom dvoru u Pokupskom u 56. godini života
preminu. Katoličkki list od g. 1862. br. 16. donio je
ovu vijest:

Nj. c. kr. apošt. veličanstvo izvolilo je dne 2.
ožujka u Mletcima imenovati za kanonika prvostolne
crkve zagrebačke podjašprišta i župnika u Pokupskom
g. Pavla Stoosa (medjutim umro).

Savremene novine malo su šta donijele o njemu
i njegovu radu. Jedino je u „Kat. listu“ ukratko opisao
njegov život prvi kapelan, a kasnije župnik Nikola Fo-
negović ovako njegovo djelovanje i njegovu smrt:

Vrativ se sinoć s najžalostnijega puta svega svoga
života iz Pokupskoga sa sprovoda bivšega mi nezabo-
ravnoga principala Pavla Stoosa, župnika i podjašprišta
kotara Kupskoga, držim si za svetu dužnost, da što-
vane štioce ovoga crkvenoga lista o nenadanoj smrti
nješto pobliže obavjestim.

Pokojnik je 22. ožujka njeku grozničavost osjetio
u toliko, da je morao leći; sutradan u nedjelju pridigne
se i odsluži sv. misu, nu jedva je dovrši, legne opet, ne
dosjetiv se zlu, što ga s opetne nazebe stiže, a ćuteć
težinu u odisanju. Njeka nedosežna kob, što li bi
rekao, koja ga je kroz vas skoro život pratila — nanese
ga na misao, da se svježim zrakom proveze, ne bi li si
disanje olakšao. U zao čas! jer za tim upala pluća silom
mah preuzme, te nenašav u onom kraju za vremena
protimbe podlegne osmi dan ovoj bolesti.

Providen po župniku šišinačkom svetotajstvi umi-

rućih povrati u nedjelju 30. ožujka u 10 satih večerom svemožnomu Stvoritelju uz neprekidnu molitvu plemenitu dušu, i to u prisustvu svojih ukućana i krugu susjeda i prijatelja Mirka Grabara, župnika šišinačkoga, Mihalja Očića, župnika kravarskoga, koji mu i goruću voštanicu u studenim rukama držaše — svoga pomoćnika Janka Puškarića, županijskih sudaca Alberta Jakopovića i Ferde Seljana — te čovjekoljubivoga i izkusnoga liječnika Dra. Weisera — netom mu prekasno žalibože iz Beča došavšega.

Za jučer t. j. 2. travnja bijaše opredijeljen pokop, bijaše to tužan na Pokupskom sastanak medjusobnih i pokojnikovih pobližih znanaca, prijatelja i štovatelja. Od svećenika onoga kotara nepostali nijedan, od drugud prispješe trojica — bilo nas je 12; od svjetovne gospode bilo ih je više raznoga čina i od raznih strana, tugujućih župljana, premda bijaše praznik — puna crkva. Poslje od rana jutra sveudiljnih sv. misa otpjeva u 10 satih uz podvorbu dvijuh župnika svečane zadušnice najstariji župnik Josip Vidmar šišlavički — po tom tutnji turobno-mukli: „Circumdederunt me genitus mortis“ nad onim, koji je u istoj nedavno pomladjenoj crkvi vječni život propovijedao, i sto i sto puta kano grom u srdaca vjernih ljubavju Boga i iskrnjega te poboljšanjem života govorio. Po dovršenom opijelu uz plač. ciku i jauk svih, a najvećma onih mnogih sirota, kojima je pokojna ručica milosnica bila, dignu ga šestorica braće — šest svećenika na ramena svoja odnevši ga uz tisuće suzah bez izmjene do dubokoga tamnoga groba.

Bivši jošte mladićem stajah uz mrtvo tijelo Stanka Vraza i drhćući kao prut na vodi u strašnoj bojazni, nije li s njim za uvijek pjesnik moga roda umro, koji je ono-

likom nježnosti svojimi pjesmami mlade klice rodoljubja zalijevao. Sprovadjah Dragutina Rakovca do groba u gorkoj tugi u uvjerenju, da nam nekoristoljubivi rad, sukromno i neumorno djelovanje za dom i narod za vazda u crni grob nose. Sjećam se živim osjećanjem tadanjih svojih čuvstva, a tko se i sam svojih nespominje od sudobnika mojih? — Gdje tolikim strahom treptijasmo nad životom svakoga tadanjega pravoga domoroca! — Nu evo o žalosti! i treći cvijetak s majušnoga onoga vijenca prvih uskrisitelja hrvatske knjige — prvih probuditelja žarkoga rodoljublja, mrazom neodoljive smrti poparen, uvenuo pade u crnu zemlju.

Izgubila si sveta crkvo majko moja! s ove tužne zemlje tebi svedj pokorna sina, izgubila si slavna nadbiskupijo! revna službenika, te rijetkom vatrom u pastirovanju svećenika; izgubiste braćo svećenici ljubljenoga i ljubećega Vas brata, ter odlična sudruga; izgubiste štovani rodoljubi lijepi z e l e n l i s t a k g o r e s v o j e. Oj da je moguće bilo iz njegova prepuna srca plam ljubavi za rod i dom pokupiti, te ovaj medj sve Hrvate iskru po iskru razdijeliti, ne bi vjerujte mi niti jedan ostao, koj ne bi isti život za čast, veličinu, sreću i napredak roda svoga dao.

Pokojnik je bio bolješljiv i misao na smrt nikad ga ostavila nije, a najvećma ga je mučio strah, da će u pokupskoj zabiti zaboravljen od svijeta bez pomoći i pomilovanja umrijeti morati. Kao njeku osobitost navadjam to, da je ovo stražnje doba, kad se je za sigurno nadao po milosti uzoritoga kardinala i nadbiskupa oslobodjenju iz one pokupske zabiti — ipak sastavio si smrtnu pjesmu, učitelja i učenike ondašnje škole pjevat ju naučio, koju mu u istinu kratko za tim vrijeme upravo nad grobom i otpjevaše. Gospodin Bog mu je već dušu sudio, kojega

se je milosrdnosti uvijek nadao po svojoj krotkoj i nabožnoj ćudi. Pokojna mu duša, zemljica tijelu laka! —

Potpune, iscrpive njegove biografije ne imamo, jer su se podaci izgubili; a mnogi uništili. Zna se, da je korespondencija Stoosova s prvacima ilirskim bila velika, zna se, da je on sve to čuvao savjesno. No njegov nasljednik svu je njegovu korespondenciju i brojne rukopise nepromišljeno predao pepelu. Medjutim, ma da i toga nema, ma da je danas izminulo već stotinu ljeta otkad se njegova zvijezda obzorju hrvatskom pojavila — ona dalje žarko sjaje rodu i domu i vedrinom uma, plemenitošću srca kaže narodu hrvatskome prave putove iskrenosti, ljubavi, rada i sloge. Danas kad osvježujemo njegovu uspomenu, kad se obnavlja grob Pavlov, zemljan mu se prašak pretvara u svijetle zrake od sunca, a uvenulo iznad groba cvijeće, sad već u slici lovorova lišća po svoj hrvatskoj zemlji niče. I mi zahvalnim srcem, radosnim licem kao sinovi ocu otkrivamo pomen-ploču i iznosimo ovaj stručak njegovih djela kao skromni spomenik ljubavi i poštovanja patničkog hrvatskog naroda, ali ujedno šaljemo pred prijestol Božji ove glase: „Hvala Ti, Višnji Bože, što si narodu hrvatskomu poslao u oru poletna pjesnika i svećenika Pavla, koji je svojim rodoljubnim pjesmama budio i oduševljavao hrvatski narod, te nas svojim Kipom domovine, tim najljepšim spjevom stare kajkavske knjige, kao ubojnom trubljom pozvao u borbu za materinsku riječ i rodjenu grudu, u borbu, u kojoj stojimo danas svi vrijedni sinovi hrvatske otadžbine. Daj nam, Bože, što prije i što više sinova uma i srca Pavlova, jer nam tužna domovina treba ljudi Pavlova značaja i oduševljenja, Pavlove topline i iskre-

nosti u osjećanju ljubavi u radu, Pavlova pregaranja u patnji, ljudi, koji će moći za se reći, što je za se punim pravom rekao Pavao Stoos:

Što bijaše žara u srcu mom,
Uzplamti sav za vjeru i dom!
Ah cvijet života sav za dar
Postavih na taj sveti oltar:
Kô brižna zorom pčelica
Viek traži cviet po ružica'
Jednako tražih za svoj rod
S duševnog cvijeća viek najbolji plod.

Bio Stoos čovjek stalnih načela, u koja je potpuno vjerovao. Zato je znao ponajbolje prosuditi potrebe naroda svoga. Njegovo je srce bilo uvijek svježe, njegovo ufanje uvijek zeleno. Temelj, na koji se tvrdo upirao bila mu je ljubav, istina, narodna sloga, prosvjeta i sloboda. U toj baštini leži spas svega hrvatskoga naroda!

Zato vječna hvala i slava Pavlu Stoosu!

Dr. Stj. O.

Probrane pjesme i sastavci Pavla Stoósa.

Kip domovine

vu početku leta 1831.

Anda vu morje vre vekivečno
Jedno nam leto kapnulo srećno!
Najmre kad vre nit' cveta v dolici,
Nit već zelenog lista v gorici,
Nit bi gde videt s grozdekom trsa
Nit poljodelcu odprta prsa
Nego svu goru sédu postati
A v polju drobnih ptičic nestati,
Videti k tomu, kak marhu hrani,
Kak muž prot zimi z bundom se brani
I čuti vuka, kak strašno tuli,
Kak koru gladen hrastovu guli.
Staro, znaj, leto da je gotovo,
Koje nut zniklo, vidimo novo.
Anda vu morje vre vekivečno
Jedno nam leto kapnulo srećno! —
Neg jel' nam drugo ovak tam zajde,

Jel mozd nas predi tamo ne najde;
Al nam pak takvu porodi tugu,
V kojoj življenje bu nam predugo.
Nut to z viđenja, vu ovoj noći.
Koje sem imal, bojat se moći!
Koje kad' v pesmi kanim van dati,
Srce od plača nemrem zdržati:
Vre bi ostavil mesec planine,
Da nosi svetlost v niske doline,
Sve bilo tiho, i noć gluboka
Jedinog šumet čul bi potoka;
Na jedenput pako nut od polnoći —
Puhnuše veter — iz cele moći,
Oblake sim tam razprestre črne;
Hoće da nebo z zemljom prevrne;
Isti Neptun vre — sam se začudi,
Kad mu prez znanja morje se budi, —
Ar već tjam Dunaj z slapmi v zrak điple,
Hoće, da Savu z muljem zasiplje;
Som vre z mustači gizdavo miže,
Lampe prot savskim ribicam zdiže;
Vre nut i pozoj v zraku putuje,
Vse zlo prot samoj Savi šetuje;
Mesec potemne svetlost nestane,
Zemlja i drevo tužno postane!
Nut pako drage kip Domovine,
Da svoje speće probudi sine,
Zmed gor po ravnoj javčuć dolici
Vidi se k savskoj letet vodici.

Al' kakva bila pretužna mati?
Jel' duh, il vila, nije poznati,
Ona, ka negda je na stolicu
Kraljevsku sesti mela pravicu; —
Nit' već na glavi korunu zlatu,
Nit' ima zlatni lancek na vratu,
Nit' joj po prsah đunđ se preleva,
Nit' baršun telo njejno odeva.
Ni već na prstih dragog kamenja;
Da je kraljica nima znamenja;
Nego (kaj bolje naj srce rani
Onog', koj mater svoju ne brani)
Z slamicum kitu nosi povitu,
A glavu z črnum pečum pokritu,
Ter tak žalosna sim tam se trudi,
Hoće da sinke svoje prebudi;
Ali kad vidi nje tvrdo spati
I za zlo vreme ništa ne znati,
Sebe pak samu v tulkoj tmici
Kad se premisli kakti v temnici, —
Kaj bu sad' delat'? v srcu se pita,
Ter na kolena tužna se hita,
Ar nit človeka kakvo znamenje,
Nit je gde živo čuti stvorenje,
Nit je gde spazit huticu moći,
V kojoj bi ognjec žaril se v noći, —
I kaj još bolje čudi se, v zraku
Sove — v tak črnom nigdi ni mraku.

Vidi se onda, kak da bi bila
Zopet tak k sebi pregovorila:
Kad mi se anda morat predati,
I v domovini mrtvoj postati,
Idem još mrtveh grobe otpreti,
Kaj ak ne hasni, hoću vumreti. —

Ovak se plače, i briše lice
Ter počme v goru iti z dolice
Tamo gde negda Horvatski kralji
Svoje palače jesu imali,
Tamo gde z mehnom sada pečine
Pokrite vidiš stare zidine,
Tamo je pošla tužna bogica
Horvatske zemlje stara kraljica.
Ali kam ideš, predraga mati?
Z nikem se ne ćeš tamo zestati,
Puste zidine v strašnoj pečini
Objimlje bršljan sam na visini!
Kad pak vre dojde počme javkati,
I takve reči od sebe dati:
„Domoroci, gde ste dragi sini?
Koji ste negda vu ovoj zidini
Pustili za me, vašu kraljicu;
Ćez prsa vaša letet' strelicu;
Il' prah, il' pepel mesto pokriva
Il' zid, gde telo vaše prebiva,
Meč me žalosti, ah me želenje
Pepelom vašim naj da življenje!

Naj da življenje onomu kipu
Koj negda z smrtjum branil je diku
Horvatske zemlje, živuć do groba
Za glas i ime naroda svoga!
Ar potlam žitka kak vam nestalo
— I vaše pepel telo postalo
S kraljevstvom skupa glas moj prehaja,
Nit gdo vu srcu zato se kaja.
Narode druge svetlost opstira,
A mene črna senca potpira;
Drugem vre sunce sveti po noći, —
Mu tmicu v danu tipat je moći;
Narod se drugi sebi raduje,
A z menom sinko moj se sramuje:
Vre i svoj jezik zabit Horvati
Hote ter drugi narod postati;
Vnogi vre narod sam svoj zameče,
Sram ga, ak stranjski „Horvat“ mu reče,
Sam proti sebi jel' ne šetuje,
I ovak slepec sam sebe truje.
Neg' kaj rastepljem reči po svetu
Kad je vre istom znano detetu,
Da se ne pozna već Horvatica,
Misleć rođena da je Nemica;
Nut sve vu stranjskeh senjah vre gine
A za svu mater niš se ne brine. —
Takvo je anda sad moje lice,
Takov je striš tužne kraljice,

Takva mi dika, takvo poštenje,
Tak se dokonča moje življenje!
Ah! zakaj nis' još negda vumrla,
Ter tak v početku grob si otprla,
Ne bi sad v špotu takvem živela,
Da se nis tužna nigdar začela!"

Komaj to zreče v onoj puščini,
Nut čuje pucat kamen v pečini,
Osupne malo vu tmičnoj noći,
Ar kaj to bude, ne vide oči:
Za tog' pak oblak v zraku raspukne,
I mesec beli van se nalukne;
Onda podigne oči k visini
I gleda srčno v jednu zidinu,
Ka sad to bude? z rukum se potpre,
I nut v pečini jen grob se otpre!
Odstupi — pazi srce ji tuče,
Spazi da belog nekaj van luče,
Vmir srce, vmir joj još vekše biva,
S kem bolje duh od van se poriva.
Nut pak sin dragi stane pred oči,
Ona ga spozna i suze toči,
Koje on angel taki izbriše,
Kada k njoj milo pregovoriše:
„Čul sem, predraga mati kraljica,
Kakva je tebe opstrla tmica, —
Čul sem tvog glasa vu onoj noći,
Nemoj zdvojiti, hoću pomoći:

Hodi predraga tvoje krivice
Nosi do banske v Zagreb stolice;
Gde kad buš vidla, da sablje pašu,
I velikaši v spravišće jašu,
Pazi! tam dojde jen z moje krvi
Koj za tve dobro svigdi bu prvi;
On domorodec Kušević zvani,
K njemu se vteci, on te naj brani.
Nut, kak to zreče, tiho prehađa,
I kakti sunce k grobu zahađa!
Onda pak mati njega objeti
Hoće, ter željno v naručaj deti,
I vre se nagne, da ga ogrne
Nut praznu tmicu k sebi pogrne,
Ar mesec v hipu v oblak se skrije
I njega v grobu kamen pokrije.
Onda plačuća k grobu si stane
Čekajuć, doklam zorja postane.

Danica g. 1835., br. 3.

Putnik domovini.

Tam gde hladna Sava zvira,
Jednoć Slave sin zaspi,
Dom ostavi, — išće mira,
Bludni putnik, gde ga ni.

Senja, da po temnoj gori
Javče svoje majke glas,
Da se tužna s tmicum bori,
Da se plače vsaki čas:

Odrevenjen ves postane.
V srcu kamen mu leži,
Otpre oči ter se stane,
I kroz plač pregovori:

Črna zemljo! kud ja bludim,
Kam sem zašel v stranjski svêt.
Zakaj moju dragu kudim
Vre od mnogeh Majku let?

Oj joj mila domovina,
Gde si draga, gde si ti,
Gde je oneh gor planina
Gde tve srce sad skuči?

Gde vre srcem tužna kloniš
Na pečinu nagnjena.
Suze k nemem zidom roniš
S kamena do kamena.

Gde na mrtveh sinov grobu
Tužiš tvoj nesretni stan,
Od njih proseč boljšu dobu,
Od njih vračtvo tvojeh ran.

Mrtve prosiš, a ja živem;
Draga! nis li ja sin tvoj?
Leti sokol s krilom sivem,
Ter me v Dom zanesi moj!

Da mu dragu Majku najdem,
Gde nju srce tak boli,
Ter vu onu goru zajdem,
Gde mozd mrtva vre leži."

Kamgod putnik se obrne
Z vsakim drhče korakom,
Zemlja vsaka mu počrne,
Kojagod ni njegov Dom.

Kak brž pak postavi nogu
Na svog Doma granicu,
Na tla klekne, hvali Bogu
I poljubi zemljicu.

Zemljicu sad suzmi rosi
Zar sve nevernosti,
Na nju s licem nagnjen prosi:
„Majko, ah oprosti mi!"

Otud dalje ne putuje,
Javčuč: „kriv — ah ja sem kriv!"
A da reč još Majke čuje,
On već ne bi ostal živ.

Glas čujući v črnu goru
Sprot drči, da najde nju,
Nut kaj vidi? ptica koru,
Prekljuvava hrastovu.

Sivi orli zakaj daste,
Našeh plodneh kinč goric,
Domovine stare hraste,
Skljuvat' od poškodneh ptic?"

Stoga bregu putnik dole
V niski jarek spušta se,
I za mater najti v pole,
V ravno pole pašći se;

Dojde v mesto tam, gde Sava
Ime Save pogubi.
Gde se Dunaju — predava,
Njegve lađe, da zdrži!

Stani, Savo! sad ne teci,
Poveć mi za Majku mu
Kuda javče, daj mi zreci,
Kuda skriva tugu svu."

Kad tu nemre ono čuti,
Njegvo srce što želi.
Otud zide, dok se muti
V našeh poljah, gde veli:

„Poveć mi zelena trava
I ti poljsko cvetiće!
Zakaj v gorkeh suzah plava
Tužno lice Majke me?“

„Mili sinko! gledi s trnjem
Spetu ovu dol celin,
Nju nasej mi s čistim zrnjem,
I skoreni van pelin!

Van pelin, van drač čemerni,
Vse kupinje skrči van,
Ter nazad buš moj sin verni,
Za kem plačem noć i dan.

Reči čuje, niš ne vidi:
Jesi l' ti to majko ma?“
V gori z jekum beli zidi
Odgovore: „Majka tva.“

V ovu goru sada drugu
Ide iskat Mater svu,
Nut! zabludi v tmićnom lugu
Zgubeć s očih svetlobu.

Povečte mi temni puti
Ove tmične šumice,
Jel' se gde ona muti
Za kum gine srce me?“

Niš ne čuje, vse je pusto,
Vse je tužno, vse muči,
Samo gdegde kukčec gusto
V pustem grmju sam skuči.

„Mili Doma moga vrti,
Gde ta loza sad stoji
Ah kak jako ste podrti,
Kakvo kladje tu leži!

Vse je stranjsko, kamgod stanem,
Glas domaći tvrdo spi,
Vu tom mestu nepoznanem
Još me zver kagod vmori;

Ar vu tmici segurneša
Vsa poškodna bivaju,
K tomu v šumi još ljuteša
Divja vsa postajaju.

Ak' ću tu začuvat glavu,
I uzdržat život moj,
Zabit moram Majku Slavu
Još šetavat proti njoj.

Rajši naj se v ovom hipu
Na me celi sruši svêt,
Kak da v Slavskog roda kipu
Idem Slavskog roda tret.

Ne ću vendar dalje iti,
Da kaj divjeg ne zbudim;
Ah! al' z Majkum mojum biti,
Ak' poginem, ja želim

Duh moj! sad se oštro zdigni,
Napni čvrsto moći tve,
Drevo, koje primeš, prigni,
Hrasti naj se poruše!

Sile tve pritegni jake,
Ter se hiti h visok zrak,
Zhitaj vse oblake,
Doklam najdeš sunčen trak.

Zvezdami se tam prepaši,
Da se dom rasveti tvoj,
Sunce žarko ter uzjaši
I z njim k tvojoj Majki poj!

Stani! traki kakti rose
Nekakvi su v ishodu,
Nut! kaj vidim, dobri Bože!
Milu shajat Danicu!

Danica ah! jasno kaže
Ravni k mojoj Majki put,
Vre se črna megla važe,
V koj će pasti sveta kut.

Danica ah! lepa shaja.
Mili Bože! Danica!
Milost Božja nas pohaja,
Kad nam shaja Danica.

Pusti, zvezdo! naj široko
Tvoji traki svetiju,
Naj Hrvatom vsem globoko
V verna srca padaju!

Z šarom naj se led sprelije,
Naj se v jarkeh mraz stali,
Ves sneg zemlja naj popije,
Da se vse razeleni!

Idem, idem tam, gde shadaš
Prek vseh gor v slavenski gaj,
Tam se mila ti porađaš,
Samo skoro zorju daj.

Da mu najdem majku milu
Pri sveh sinov grobeku,
Ter ju znesem v zlatnom krilu
Na stolicu negdašnju.

Danica g. 1835., br. 4.

Nedužnost, Bog, Domovina.

Oj hrvatske krasne gore!
Je li svêt šta lepšeg zmore?
Vi ste očim' mojim' mile,
Negda prve se otkrile!

Komaj 'z zibke 'zidem dête,
Kad na vrhe vaše svete
Nesla me je dobra mati,
Da navčim se vas poznati.

Nesla me je na višinu,
Da mû vidim domovinu,
Koju, o nedužnost sveta!
Držal sem za vas krug sveta.

Blažen breg! na kom je stala,
Gde na rukuh me držala,
Kazajuća mi nizine
I dalekih gor' planine.

Ah, kak slatko nuz dolinu
Sveta gledal sem kruglinu,
Rožice ah! one bele
Kak su ljubno za me cvele!

Oko moje sad na sunce,
Sad na dalkih gor vrhunce,

Sad je palo na ravnice
Sad na drage majke lice.

Pitanja na moja vnoga
O kak slatko mi je Boga
Vu nedužno srce mila
Onde mati zasadila.

Ak' je ptica gde letela
Drobni kukčec, glasna pčela,
Ili mravlica po rosi,
Bog, veli vsa ova nosi.

Gde su ptičice, pitam, Stani,
I gdo nje vu zraku hrani?
„Krovek im je nebo, reče,
Z ruke božje hrana teče." —

Sad vre, kamgod del sem nogu,
Videl jesem vsa vu Bogu;
Aj! vu Bogu vsaki vesel
Listek se j' na drevu tresel.

Veja kagod je šumela,
Božji glas mi je donela;
O! kak slatki oni časi,
Kad mi se čuric oglasi!

I kad ljubno vuz dolice
Bistre gledal sem vodice,

Kak čez kamen se drobiju,
Božjim glasom romuliju!

Bu li, mamo! ova tvoja
Domovina kada moja,
Gdje se sve vu Bogu ziblje,
Trava cvete, drevje giblje?

„Bude“, reče; i od hipa
Domovine v srce kipa
Prijel sem; o majko mila,
To je vse tva ljubav bila.

Danica g. 1835., br. 22.

Žerjavi.

Dan je beli, sunce sija,
Trava cvećem se razvija,
A po nebu jata plava
Od žerjava do žerjava

U višini prek oblakov
Blizu žarkih sunca trakov
Kako lepu drže slogu!
Da v svêt topli dojti mogu!

Ves put niš ne jedu tužni,
Jer i već put nisu nužni,
Nit jim moći je postati,
Nit u modrom nebu spati.

Krila s kemi zrake seču,
V kosti putnikom oteču,
Oj, joj! što se još ne čuje!
Vođa s vojskom narekuje.

Ali vendar ni jim mira,
Negdo pute im prepira,
Z nekojega jadnog grla
Prot njim vika se je zdrla.

Najedanput su postali
Kada na nje krič navali,
Nikam z mesta ne letiju
Vsi u kolu se vrtiju.

„Oj žerjavi božje ptice!"
Krikne vila iz gorice,
„Tak visokom, gdje stojite,
Šta pod nebom se bojite?"

Pojte! nek u praznom kriču
Mala deca na vas viču,
Slaba pamet ne presudi,
Kam vas vode vaši trudi.

Danica g. 1835., br. 35.

Ptica u krletki.

Nut, kak samo ja nedužna,
Nut, kak samo se ja tužna
Po krletki tesnoj tučem
Javčuć glasom tugujućem
Van iz gorke vuze lučem!

Dan i noć mi srce cvili,
Nemo drevo tučem s krili,
Tužim v diljem lovca zlobu,
Ali moj v ovom grobu.
Zahman tužno plačem dobu.

Druge sve po svêtu ptice
Sad vu polje, sad v gorice,
Sad k potokom preletiju,
Ter se žitku veseliju
A ma prsa smrt želiju.

Jedne lepo za sve mlade
S tankih šibic gnezda grade,
Druge ili zrno nose,
Ili v kljunu kaplju rose,
Kada male jesti prose.

A ja ova sva zgubiti,
Tu u vuzi moram biti,
Od svih ptic se odseliti,
Sva čutenja vdreveniti,
V kamen srce me zabiti!

Anda zašto mi je krila
Narav ova podelila,
Moć po zraku pojti smeti,
Proti suncu odleteti,
    Pak sad moram tu sprhneti?

Ni li moja krv jednaka,
Kak i kagod druga svaka?
Iz zemaljskih sokov cela,
Ni li kak i drugo telo
    Moje ruk božanskih delo?

Svakom mojem po ćutenju
Stvorjena sam sva življenju:
Okom vidim, vuhom čujem,
Slast i duhu razlučujem,
    Isto ćutim, kad tugujem.

Niti nisam u mom žitku
Drugom ikad smrt na britku:
Kazat mogu tamne gore,
Da i kukčec s truhle kore
    Uz me mirno projti more.

Pak ja vendar cilja moga,
Koj je meni dan od Boga,
Za navek sam pogubila!
Ah jao! ni li to nemila
    Čovečanskog spola sila!

Ni li Bogu to krivica,
Da ja ovak tužna ptica,
Plakat moram, kadgod zinem,
Da tak v celom žitku ginem,
Vmiram, nikad nepreminem?

Ovak plače, i nut bela
Ptica z neba doletela,
Ter je zanjke sve sprejela,
Ptičicu iz vuze snela,
I š njum k nebu odletela. —

Danica g. 1835., br. 35.

Ja i tužna vila.

J a.

Jakno mjesec, kada tavne
Kroz oblake putuje,
Turovno na zemlje ravne
Iz neba pogleduje:
Tako tvoje modro oko
U se uprto duboko
Pokazuje, kak boluje
Tvoje milo srce, vilo!
Mrakom tuge sakrito.

Ali gledaj zrak i sunce,
Zemlju, drevje, čitav svêt,
Visokih gor vrhunce,
Lišće, voće, travu, svêt,
Morske vale i potoke,
Plitke vode i duboke,
Pa razbori, tko sve stvori,
Tko sve ravna tak odavna? —
Ni li duh, koj svu drži?

Vila.

Šta će mojoj gorkoj tuzi
Uzorita narava?
I nebesa divni kruzi
I sva zemlje krasota?
Šta da sunce mene grija,
Mome duhu, kad ne sija?
Što su gore, što je more?
Što potoci su duboci?
Kada moj svet sretan nij.

Kao svet ni li naše tielo?
Duša ni l' što svetu zrak?
Jarko sunce srce vrelo?
Srca ljubav sunčan trak?
Glava nebo? Zvezde oči?
Sveta sile tela moći?
Žilni soci kao potoci,
Koji celo naše telo
Životom zalevaju?

Zla ćutenja nisu l' magle,
Koje duh potavnuju;
Kad se dižu, bune, magle
Sunce li ne sakriju?
Misao vetru ni l' podobna?
Ljutoj tuči zavist zlobna?
A je l' grde gnjevne srde?
Munja mari, kam udari
Ni l' u rodu s gromovi?

Dakle štogod žive, biva
Slikom sveta vanjskoga:
Više manje svaka živa
Nose obraz celoga;
Čovek vendar nad svim više,
On božanskim duhom diše,
On jedini u sredini
Sveg stvorenja i življenja
Nema višeg od sebe!

Sam Bog nad njim gospoduje
Tajnom silom narave,
A nad stvarmi on caruje
Duhom prava istine:
Za to mudrost Bog mu dade
Da sam sobom vladat znade,
I za veću brata sreću
Stvar da nije nit da smije
To od brata tražiti.

O n j e s v e t! — i kad pravilom
Krivim svoja ukine,
Tuđeg samo jadnom silom
Sveta neka ne dirne:
Ni zemaljskog zraka strela,
Kakgod bila vatrom vrela,
Kakgod klila njena sila
Prek vrhunca s v o g a sunca
Nije nikad planula.

Nikad nij u mesec pala,
Nikad zvezde ranila,
U s v o m svetu je ostala
Kakgod dalko šinula:
Al u svet, kog smatram tužna
Dušmanina zloba kužna
Gromom pada svoga jada.
Ter ubija sve, što sija
Sjajnom iskrom blaženstva.

Zaludu ga Bozi zovu,
Uz vis strana njihovih,
Da kroz noć po modrom krovu
Slogu neba prouči:
Kako mjesec, kako krasne
Sjaju mirno zvezde jasne;
A on jadnom, svojom gadnom
Zlobom, mira plod zatira,
Zemlju paklom pretvara!

Dok svet s v e t a sme razbiti,
Polag volje slomiti
Tuđe sunce pomračiti,
Jasne zvezde zgasnuti;
Dok jur duša ginut mora,
Kad joj jedva svane zora;
Dok koj tužan, drugog sužan
Cele noći suze toči.
Uz put krvna progona.

Dok svet s v e t a gvoždjem bije,
U verige sapinja;
Dok po krovih vrata vije
Bacana od nasilja;
Dok se razum zametava,
Tupost pako uzvišava;
Dok se pleni glas pošteni,
Krepost tlači, dok se pači
Prosvećenja rajska luč:

D o t l e, šta ću, nego tužna
Med uzdisi čeznuti
Slatkom nadom, da će ružna
Jednom pakost minuti,
Da svet s v e t u, duša d u š i
Sretnog stanja već ne ruši,
I od Boga dana sloga
Vjerno pazi, da negazi
Sloboda po slobodi.

Danica g. 1837., br. 3.

Grlica.

U visokoj strmoj gori,
Na stoljetnoj ovoj jeli
Vedrim zrakom svet beli
Prvi put se meni otvori.

Tanke šibe prostih hvoja
Moje gnjezdo sastaviše,
Ter me u njem milo niše,
Bog joj plati, majka moja.

Iz nje ustih do pšenice
Nisam zrna vek dobila,
Meni nosi iz dolice.
Veće pesak majka mila

Uz potočić bistre vode.
Pođe leteć i bez straha
Ter veselo natrag ode.
Uzme zrno izmed praha.

Tvrdom hranom tvrda krila
Čistom vodom čisto telo,
Vrelim gnezdom srce vrelo
Od majke sam ju dobila.

Tako sam se odgojila,
Pa vesele tuđe ruke,
Lepe setve tuđe muke
Nikad nisam požudila.

U daljini vidim polje,
Zlatno mi se klasje smije,
Al' mi nikad jošte nije
Tamo letet bilo volje.

Ja bi mogla mojim krilom,
Kud ne može doseć oko.
Podići se na visoko,
Za odneti tuđe silom.

Nut da tako tuđa sila
Uzela bi gnezdo meni
I još život mnogoceni —
Što bi majka ma činila?

Zadovoljna dakle onim,
Što na pute kada zajdem,
Među praškom zemlje najdem,
Tuđemu se sveđer klonim.

Kad uz kamen padajuće
Dve tri kaplje skupit mogu
Ter da sretna hvalim Bogu
I srce mi igra vruće.

Opet drvo na najveće
Idem sesti, tere tugom.
Opuštenim pevam lugom
Nadam uvek bolje sreće.

Zdravo grano, drvo mlado
Glas moj nježno u se pije, —
Do lista ga list odbije,
Sve zaori sa mnom rado.

Šuma — sa mnom sebe — čuje:
Ja zašutim — ona šuti;
Gorski pako plaču puti,
Moje srce kad tuguje.

Jauk tužan kroz ponore
Kroz kupinje — prazne doli, —
Jedva prolaz da izmoli,
Dok do druge dojde gore.

Tamo opet sve pobudi
Sivi sokol krila pruži
I vrh gnezda svoga tuži
I svome se snu začudi;

Al' jur sada sve ustane;
Slavulj otpre odmah vrlo.
Milim glasom svoje grlo,
Ter na posluh braću gane.

Jur ptičice svakojake
Pjesme poju — svaka svoju,
Ter u većem udilj broju
Glasnim pevom pune zrake.

Uz travicu pčela cvili,
Mravak brižno putem trči
Istom gorom čvrčak čvrči,
Sve za rod svoj žive mili.

Dok se jedno k drugom kupi,
Dok se giblje šuma pusta,
Dok sve otpre svoja usta,
Da u život novi stupi:

I dok meni služi vrieme,
Za gnezdo si sagraditi
U njem mlade posaditi,
Da ne mine moje pleme;

Eto jadom uz planine,
Eto luči strašna vika,
Najedanput divja krika,
Traži slede od zverine.

Nut od lava severnoga —
Zverar stope najti žudi,
Iz daleka sim zabludi,
Da ubije gosta toga.

Sad zamukne, sad zavapi,
Sad postane, sad poskoči,
Vatrom gore njemu oči,
Nemir divlje srce trapi.

Pušku skine sa ramena,
Ko — ljuta se vije zmija —
Da ubije već navija —
Jer se kaže neka sjena.

Neka sena goropadna,
Strašnog lava od ishoda —
Čini mu se, da tud hoda,
Otud njemu prsa jadna.

Prsa jadna ah izreći,
Ko su jadna, nij' moguće,
Ha! ko srcē u njem vruće
Za ubojstvom lava jeći!

Videt žudi, što ga plaši,
Senu vidi tela nije,
Ko mu ljuto srce bije
Ipak saki rast ga straši.

Svaki rast, koj' šumom buči,
Kad za listom — list se giblje,
Kad za svržju — svrž se ziblje,
Srce njemu teško muči.

U zdvojenju lovnim rogom,
Začme tulit divjom krikom;
Lug odvikne istim klikom,
I on obom áršće nogom.

Nogam debšće od neznanja,
Da li to, kad on tuli
Glasom istim njemu ruli,
Da l' je vetar ili je sanja?

Ne zna zverar, da s' uz gore,
Ke njegove noge gaze, — —
Šuplja brda svud nalaze,
Koja jekam — š njim govore.

Sam si dakle lava stvori,
I što dreći, znati mora,
Da od njegvog jest izvora,
Sebe — neka tiem obori.

I sam sebi strah porodi,
Ter se sebe sad samoga
I još jada plaši svoga,
Do osvete, koj' ga vodi.

Ništ ne vidi; sad već sudi,
Križopuće — da je njega,
Očaralo odmah svega,
Svakojako putem bludi.

Eto, što sad ne počima,
Kakva miso s njim ne vlada,
Što ne smatra iz nenada,
Kad, što traži, gora nima?

Vile, kaže, lava brane,
One nose pamet zrelu,
Kojom vide moju strelu,
I za lava teške rane.

One su ga, znam, sakrile,
Jer su vilam moći dane,
Kako pticom lav postane,
Pticom su ga pretvorile.

Odmah misli, da kad blizu,
Ja grlica tužno pjevam,
Da ga perjem ja odevam,
Nut; sam mu sam ja u grizu (?)

Ti paklena, kaže, zveri,
Ti sad moraš dole pasti;
Ter u krvnoj duše strasti,
Puškom svojom na me meri.

Vidim mu se predaleko;
Prignjen sav po zemlji plazi
Na me vendar verno pazi,
Doklam pojde svržja preko.

Da ja mladih ne bi imala,
I kod gnjezda ne sedela,
Ja bi bila odletela.
I pobeći sa mnom znala.

Misli zverar došav bliže,
Da ga moje ne vid' oko,
Premda nije tak široko —
I već znova pušku diže.

Pušku diže i presiže,
Ako nisam njegva žrtva,
I ne panem doli mrtva,
Neka njega hit ta stiže.

Ti kupino, ka si tude,
I ti, kaže, oštri trne!
Bodi, rad se doli svrne,
Bodi živo njojzi ude!

A ja ću joj razbit glavu,
Vrat izvinut, grlo izvući, — —
I do smrti nju utući,
U nečistu — bacit travu.

Ter još onda noge stresti,
Perje i sva njejna krila,
Kimi lava je ovila,
Iskupsti joj i prokleti.

Pivčuć na to moji mladi;
Jedan porad ljute gladi,
Drugi gnjezdo jer se shladi;
Dižu kljune k mojoj bradi.

Al' to lovcu nije milo,
Već primjeri, pušku spruži,
Šuma gromom sva zaruži.
Eto što se dogodilo!

Puška mu se sva razbila —
Hit je njega obalila,
Oči njegve zasliepila,
I čelo mu razmrvila.

A u mome ja sam stanu,
Ko sam bila, tako ostala,
Moje mlade ogrijala,
Davajuć njim krepku hranu.

Višnji čuva sve, što stvori:
Sve što ćuti, život ljubi
Koj' je, da drugog pogubi,
Samog sebe on umori.

Koj' pod drugim jamu kopa,
U takovu njega lasno,
Kadgod bilo, rano, kasno,
Vlastita će svrnut stopa!

Danica g. 1839., br. 16.

Molitva domoroca.

Da nam ono ne pogine,
Što je naše od starine.

Bože, kojeg oganj sveti
Beskonačne rajske sile
Kano zraka sunca leti
Kroz duševne svieta žile.

I po kojeg višnjoj zori
Sav sviet k tebi stupa bliže,
Da ti srcem čistim dvori,
I svu mudrost vječnu stiže.

Tamnoj zlobi ne daj vlasti,
Da za ini rod podići,
Il' bi morao naš rod pasti,
Il tvê sunce — nikad stići!

Jošte prije neg Slaveni
Kralje svoje pozdravljaše,
Prije, neg' još prosviećeni
Ikoj drugi rod poznaše.

U viekovah tmini pustih,
Gdje bezumna tupost vlada,
Tvoja milost glas od usti
Nam sačuva još do sada.

Pa bi s njime sad propali,
Blago ciene od najveće
Za pobjedu našu dali, —
O' to tvoja pravda ne će!!!

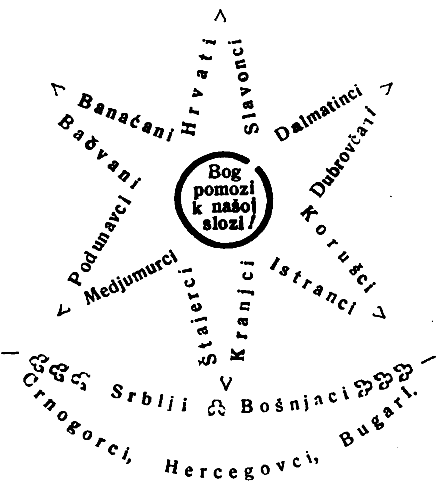
Da smo od Slave narod stari,
Kom jest rieči glas prostrani, —
Tu su tvoji višnji dari,
Iz ruk' tvojih nam podani.

Zato nemoj dopustiti,
Da se tvoji dari gaze,
Kimi nam je k svrsi iti,
Kroz tve luči rajske staze.

Tvoja djeca svi su ljudi,
Samo t v o j je s l u g a svaki,
Samo tebi slava budi!
Mi smo drugi svi jednaki.

Danica g. 1840., br. 1.

Poziv
u
ilirsko kolo.

U ilirsko kolo mili
Vratite se srodni puci,
Što su stari gvoždjem bili,
Nek su duhom sad unuci!

Slavna braćo, oj Hrvati,
Ki za vašu krv i pleme

Krvju vašom znaste stati,
Rodu vjerni svako vrieme!

I Slavonci, slave sini,
Ki ste uviek krepki, možni,
Na čest jednoj domovini
Sa Hrvati bili složni.

Dalmatini, braćo stara,
Gnezdo milih naših vila
Prva iskra našeg žara, —
Slavna krvi naših žila!!

Bistri naši Dubrovčani,
Istrijanci, oj junaci!
I Korušci poštovani,
Naše zviezde jasni traci!

I vi Kranjci, tak nazvani
Od ilirske negda krajne,
Ki ste starom Rimu znani
Rad desnice vaše sjajne!

Oj Štajerci, kih djedovi
Bjehu naše kod vojnice,
Ponosni kô labudovi,
Brzi kano lastavice!

U ilirsko kolo mili
Vratite se srodni puci,

Što su stari gvoždjem bili,
Nek su duhom sad unuci!

Medju Murom, na Dunavu
Što stanuje, k nam nek stupa,
Sve to jednu ima slavu
Sa ilirskom braćom skupa!

Bačvani po bielom mlieku,
Kô vam majka sisat dala,
Da ste dika našem vieku,
Bila vam za ljubav hvala!

Oj Banatu, komu ovo
Ime ban od boja rodi,
Upni um tvoj u to slovo,
Pa te k nam nek sloga vodi!

Serblji! amo ruke vaše,
Nek se mrzost sva ukine,
Opće jer je blago naše
Jezik jedne djedovine!

A junačka kad vam sreća
Dade ustav nov dobiti,
Znajte, da je slava veća
S više braće braćom biti!

Više oči vidi više,
Više misli više smatra,
Više ruka već napiše,
S više iskar' biva vatra.

Samo sloge duh jedini
Bude naša opća dika,
Angjeo mira medju sini
Jedne majke i jezika!

Od Bosanske sini družbe,
Kih uzdasi sve nas trape,
I od kojih gorke tužbe
Za pomoći k nebu vape!

Hercegovci, sokolovi,
I vi braćo Crnogorci,
Nedohitni vitezovi,
Za slobodu hrabri borci!

Još Bugari od starine,
Na oružju momčad slavna,
Koje stare otačbine
Dobro zovu jur odavna:

U ilirsko kolo mili,
Vratite se srodni puci,
Što su stari gvoždjem bili,
Nek su duhom sad unuci!

Tako kolo, koje tminom
Dosad bjaše razadrto,
Bit će opet Slave sinom
Slavstva kolo sad četvrto!

Prvo kolo Ruska ima,
Drugo Poljska, Česka treće,
A četvrto nek uzima
Duh ilirski uviek veće.

Na tih koli nek se stara
Naša majka napried vozi,
Da nam k sreći put otvara!
U to ime Bog pomozi!!!

Danica g. 1840., br. 4.

Ljubav ilirskog junaka
prama svojoj majci pri odlazku na vojsku.

Evo, jur me zove u daleki sviet
Nemila roda našeg sudbina;
Sad moram, majko, tvoja nevina
Ostavit prsa, moje duše cviet;
Jur mi srce kloni,
Oko suze roni
U spomen kod me majke sretnih ljet'.

Preda mnom se sada vije prvi dan
Djetinjstva moga, u kom' si mila
Majko! mene na sviet porodila;

Sad stoprv tvoje boli ćutim stan:
Moje malo tielo
I sve mlieko bielo
Sad u zipki vidim; o moj slatki san!

Sada, kad rastavlja bojna sila nas,
Cjelove one, slatki naručaj,
Ljubavi tvoje,ah! veseli raj!
U suze utaplja sva taj gorki čas,
Kazat ne mrem više,
Samo još uzdiše:
S Bogom, majko! s mog plačućeg srca glas.

I ti s Bogom, družbo! s Bogom ostaj sva!
Sestrice mile! s Bogom ostajte!
Uspomenu svedj moju nietite!
Ja jur odlazim, s Bogom braćo mâ!
Molite se Bogu,
Da se vratit mogu,
Opet vidit vaša lica milena.

Danica g. 1840., br. 31.

Amazonski srca odziv

mladih sestrica ilirskih uz ljubav braca na vojsku odilazećega.

Ah bez Tebe nije moći,
Mili brajno! nam ostati;
I nas s tobom udes prati,
I nam s tobom skup je poći!

Jedne nam je majke krilo,
Jedna ljubav, dom i blago,
I sve, što je tebi drago,
Nama bjaše uviek milo.

Neka dakle ona sila,
Ka uztreba tvoju ruku
Dieli medju nas tvu muku
Sva tva gorka i nemila.

Mi idemo svuda s tobom,
Kamene ćeš il u gore,
Il' na sinje poći more
Il' za žitkom, il' za grobom.

Bratac.

Ali s majkom, kâ ostane,
Tko će, drage seke! biti,
Da ju grli i zaštiti,
Srcem kloneć da ne pane?

Tko će uzet Vaše mjesto
Da ju, kano Vila, dvori,
Da š njom slatko progovori,
Mila usta ljubi često?

Ostajte! ja sam odlazim,
Da za rod i domovinu
Siečem glavu dušmaninu,
I sav pakla skot porazim.

Pa, kad zorom zviezda mlada
U sried neba jasnost baci,
Onda znajte, da junaci
Naši staju, dušman pada!

Onda pjesme nek uzpire
Pram nebesom k višnjem Bogu,
Domorodnu koj kroz slogu
Spasio je nas Ilire.

Danica g. 1840., br. 33.

Otkuda je naša sloga.

Naša sloga jest od Boga:
Jer nit časti niti dari
Izmedj nas k njoj vuku koga,
Samo čisti srca žari.

Njoj se samo on protivi,
Koj bi sve rad sam dobiti,
Il' kog plaši um svoj krivi,
Da ć' u slozi sve 'zgubiti.

Kad to znadeš, mili pobro!
I poznadeš one ljudi,
Kojih pamet, što je dobro,
U svom domu svagdar kudi:

Što se čudiš, kada ovi
I nas kude, ki želimo,
Da svu mrzost medj sinovi
Jedne majke uništimo?

Da te iste tebi stvari,
Ak' promotriš davno vrieme
R i m predstavit će ti s t a r i
Svojih predjih teško breme.

Staro doba iz A t e n e
Svaki ures R i m obljubi,
Grci bolni muži i žene,
A sve r i m s k o se pogubi.

Ali kad bi uvidile,
Da za G r č k u rade diku,
Odmah Vile roda mile
Poju r i m s k o m u jeziku.

Eto pako strašne bune!
Luda oholost digne glavu,
Psuje, grdi, viče, kune
Sve, što roda traži slavu.

Za prostotu R i m nalazi,
Što ne bijaše grčkog djela,
Sve ismieva, kori, gazi,
Što Atena nij' doniela.

Ali ipak one vrele
Rodoljuba srca jaka
Ne probiše zloba striele,
Nit holosti reč opaka;

Već se sve, štogod ne možemo
Plahogledom bijaše, — stvori:
Rim kroz svoje sile složno
Cieloga svieta oblast obori.

Što ne radi od Toškane,
Hrabri vitez, kad on: „mia!"
Svojoj vili klicat stane:
Stupaj napried „I-Talija".

I dovede k onoj slavi,
Da u rimska usta glase
Od toškanskih Vila stavi
Čim sva zemlja nasladja se.

Proti Vilam staro doba,
Teutonije —bijaše gizda;
Jer franceskog sebe roba
Plemić Niemac riečju izda.

Al' zapjeva niemoj gori
Klopstock, Wieland, Schiller, Göthe
I sve niemo progovori,
Baceć Franka zvuk pod pete!

I ilirska naša Vila
Visoko će poletjeti,
Samo mlada njojzi krila
D'aj porasti, Bože sveti!

Danica g. 1840., br. 44.

Obličaj pjesnika vrhu magle, Klevetnikom.

Prot mjesecu — i prot zviezdi —
Crna magla zrakom jezdi;
Al, kad ove ne dostigne,
Prot pjesniku jad svoj digne.

To videća tanka vila,
Do sunca je odletila,
Tek kroz žarke njegve zrake
Tako strielja u oblake:

Kaži, maglo, kako u glavi,
Koja mili rod svoj slavi,
Ti bi mogla duh uliti,
Kao vrh tebe on se sviti?!

Grom prot nebu past ne more,
Već zemaljske u ponore:

Zato njega da udaviš,
S tve mrkline grud mu praviš.

Al se lažjom samu varaš,
Grom u te samu udaraš,
Jer vrh — tebe glave je slika,
A kod mene grud — pjesnika.

Lav Ilirski

pred bitkom kod Siska godine 1593.

Među hvoje starih jela i javora
I uz bore tanke ponositih gora,
Gdje romone rieke trčuć kroz kamenje,
I žubori ljupko od slavulja pjenje,
Borac stari krvnog trudom od rvanja,
Kad uredi dobro za sve mlade stanja,
Lav ilirski legne na zelenu travu,
Da ohladi srce, i razbistri glavu. —
Nakon toli' truda slatku noćcu sniva,
Munja oka, oštar zub, gnjev pandža, griva,
Jaka uda, silno tielo strašnog lava,
Sve u mirnom hladu — kad bez brige spava,
Osmanske se do njeg zvieri mrakom voze,
Smrću mu se ljutom od svih strana groze;
Jur čeljusti crne, jur krvave zube,
Jur potežu pandže, za da sve pogube,
Ter da sve pokolju odmah i podave,

Štogod se od krsta rodi stare S l a v e;
Il' da sve, što ove plod zvjeradi nije,
Ropstva vjekovitog lancem se obije. —
Ovdje kurjak, lija, vodje od zvjerine,
Trče tavnim putem, — ondje iz mrkline
Gavrani se jatom dižu k nebu gore,
Da sokolom našim neba put zatvore. —
I jur bez obrane, braćo, bez obrane
Preko Une vode crnim kljunom vrane
Dave nam slavulje, što pjevat ne znadu,
Kako gavran krokće, i što braću mladu,
Koju jedna maja rodi, u jato vabe,
Da ih pojedince jastrebi ne grabe.
Ovdje ondje slavni soko ne uteče,
Jednom se u zanjke — slavno — zrnje meće,
Drugog strijela rani; oba zarobljene
Il' verige zlatne — biju — il gvozdene. —
A gavran im viče, da ni j' za njih veće
Od ovakova ovih na tom svietu sreće;
Pače nek si slome jezik, oči izvade, —
Onda stopro bolje bit' će za njih nade. —
S o k o l e! u ropstvu zar ćeš viekom biti,
Koga plam vlastiti može izbaviti,
Tamo l' ti je toplo, gdjeno sunca nima? —
Zar ti očupanoj glavi nije zima?!
Našto su ti gore, našto krasni luzi,
Kad ne smiješ letjet, već gineš u tuzi,
Kad ne smiješ bit' veseo pred dušmanom,
Već se kriješ tužan glavom i tvom hranom?

Pa ti jošte viču, da ti stanje tavno
Po tebi već nikad postat ne će slavno!
Tko je ikad bio slavan po drugome?
Zar je sokol slavan, kom se krila slome,
Zar je dika slugom bit u stanju svomu,
Nikad gospodarom u vlastitom domu?
Prosto može živit prostak tudjom rukom,
Ali nikad slavno, već vlastitom mukom.
Uto Tomko Bakać vrućom srca željom
Da utvrdi stalnost roda prijateljom:
Pa i nas, i nas jur, čujte roda sini!
U slobodnoj našoj, kaže, domovini,
U junačkom našem gniezdu, gdje su stari
Utočište našli negda kralji i cari —
Gdje kolievka sjajna starih bijaše Leha,
Starodavnih vazda glasovitih Čeha,
I ostalih puka orijaškoga roda,
Nas zarobit traže; slomi ih ta zgoda,
I slomit će, dok to u nas izvest rada!
Jurve Lav ustaje, jur za svoje mlade,
Gdje su, pita, ljuto simo tamo gleda,
Srda mu prostrani prsa, i od jeda
Diže grivu, pruža noge, tere carskom
Stupa junak srdžbom zvjerju prot tatarskom.
Sada kad pomisli, što ov porod novi
Od njeg traži, kog nit rimski sokolovi
Ne mogahu gvoždjem nikad ukrotiti,
A ov divjom vikom naprot njemu hiti?!
Proti njemu, za kog' hiljade godina
Bore se, i sjajna starost kraljevina,

Za kog sieda Klio Grka i Rimljana,
I još spomenici krvnih od mejdana,
Svuda slavu glase, kud junaštvo vlada,
Pa njegove sile da propadnu sada?
Ter da sad prestanu oni vieki davni,
Oni opstojanstva dani rodu slavni,
Rodu! iz kojega Justinjan od prosta
Poljodjelca rodjen rimskim carom posta!
Iz kog Dalmatinac Diolet i mnozi
Jošte drugi svietom vladaše kô Bozi!?
Pa da sad baš sada, kad sve vjekovitu
Naroda svog diku na tom traži svitu,
Nama se prekine put od slave jasne,
Da pred svietom ime našeg roda izgasne,
Sad, kad mi živimo, sada da u knjige
Pišu se sužanjstva našega verige. —
Da smo sami krst naš slomili, i svetu
Predja naših vjeru zrekli za prokletu,
Da smo puku jaram i dvovrsne daće
I turskom jeziku, još prvenstvo dali?
Da smo puku jaram i dvovrsne daće
Bacili na glavu, da se viekom pače?!!
Bolje da nas proždru zmije svega svieta,
Neg da na nas padne ta pogrda kleta,
Koju bi potomstvu dogadjaja znaci
Na sramotu našu, kakvi smo junaci,
Kakvi domoroci bili? tužili dovieka,
Da ni imao za se narod naš čovjeka!!!

Danica g. 1841., br. 48.

Pesma s likom

polag jednog napjeva g. Kreutzera iz opere „Zakletva“
pjevana
u akademiji danoj po duhovnoj mladeži zagrebačkog sjemeništa.

Lik.

Dalko 'e još dan, veliki zvan,
Jer svak ne ljubi svû Slavu Slavjan:
Dok teže drugi svojem u pomoć,
Nesloge crna pritišće nas noć.
O teški san majčinih ran'!

Glas.

Ilirski porod još jedini
U svietu stoji zapušten,
U jednoj tavnoj kô zidini
Bez luči sužanj zatvoren.

Jedanput će narod svaki
Raj svê Atene slaviti,
Samo ti ćeš tad opaki
Dno tvog pakla viditi.

Jer dok drugi tudje grabe
Za umnažat moći svoje,
Ti još drobiš dosta slabe
Na komade sile tvoje.

Slogom, dakle, oj ilirski puci,
Slavu tražite!!!

Lik i Glas.

Blizu je dan, veliki zvan,
Kad svak će ljubit svû Slavu Slavjan!

Glas.

Ah, domovino, cviete mileni,
Gani nam srce, da slogu ceni!

Lik.

Daj vatru, majko, tebi u pomoć,
Ter sanka tvoga iščeznut će noć!

Danica g, 1842., br. 19.

Prve misli u povratku zdravlja.

Skoro, skoro mog života
Jarko sunce je zapalo,
Da me, Višnji, tva dobrota
Ne uzdrži jošte malo!

Kad bolesti se izbaviti
Blagi raj mi opredieli,
O jur srce moje hiti
Roda ususret moga želji!

Udaljenim k zavičaju
Sad povratka slatko bije,

I kog vodi k mora kraju
S neba mu se zviezda smije.

Da i ptica tužno izleće,
Kad joj krila led uhvati;
Al' si pjeva, pramaljeće
Kad se njojzi opet vrati.

Tako kad mi, oj Danice,
Može opet srce i duša
Tve proslavit sjajno lice,
Slast najveću žića kuša.

Sad se utope misli moje
Prošasnosti u noć škuru,
Gdje zrijem, zviezdo, zrake uz tvoje
Vodu i vatru, snieg i buru. —

Ali rieku, da peharom
Tko izgrabi zalud teži,
Ona stazom ide starom,
Njoj dolazi viek što bježi.

Ko ju kreće druge u tieke,
Zalud sile svoje trudi:
Ta što uspava stare u vieke,
Isto nove još probudi.

Roda moga stare vile
U zabiti toli krati'

Jesu u tavnom vieku bile;
Al' čas bolji nje povrati.

Bolji čas — ah slatke rieći,
Kak' vam naglo sat udira,
Kim se roda moga sreći
Kolo u tieku svom zapira!

Pa kak teško u svom domu
Borit njim se sa vremeni,
Da otvore puku svomu
K prosvećenju put žudjeni!

Al' za dobro zlo primiti,
Stara 'e plaća vitezova,
Sve za narod zlo trpiti
Bio je udes i bogova.

Svim delijam slava 'e hrana
Za nju žedju i glad trpe,
Za nju nose toli ranâ
Samo iz slave slast da crpe.

Danica g. 1844., br. 6.

Tužna uspomena.

Vidio sam te, i od svoga,
Koje vidih, lica lice
Moje očne iz zenice
Pade do dna srca moga.

Pade do dna, gdje ćut bdije
Kano jeka, ka oda se,
Nevidjena kroz sve glase,
S njimi tudje kad otkrije.

Tako, kad je jauk ispao
Od njedara stišnjen tvojih;
Ganuo je zvono od mojih,
I bol srca mog odao.

Bol mog srca, koj me mori,
Otkad s a v e od briegova
Iz dna tvojih plač grobova
Prviput mi „jao!“ zaori.

Tko je, pitah, oj udesu,
Kih u grobu vapi duša,
Kih uzdase sav sviet sluša?
„Braća, klikne, tvoja jesu.“

I oćutim, ko na dvoje
Da mi srce tko prereže,
Ko da živi ugljen žeže
Stan od ciele duše moje. —

Iz vidjene slike tada
Slike braće zarobljene
Teče suza uspomene,
I na srce gorko pada.

Suza pada, kamen duši
Iz nje raste, — ko on u gori,
Kojeg tiesni vrutak stvori,
Kad vrh kaplje kap se osuši.

Na zemlji se radost s tugom,
Voda suhom, ravno s briegom,
Lietnji prašak mienja sniegom,
I dan sjajni noćju dugom. —

I sve ustaje, što san sniva,
S crne tmine sjajnost viri,
Zora krila kad raširi,
Danak radja i cjeliva.

Samo ti si bez promjene,
Samo tebi, majko, u tuzi
Ko u jednoj vječnoj uzi
Gorkim plačem srce vene.

Danica g. 1844., br. 40.

Slava Zagrebu
od
Kupskih bregova.

Pokraj Kupe, vodice studene,
Kud se dižu gorice visoke,
Stupi Vila vrh goleme stiene,
Da razgleda krajeve široke.

Pa uz gore od Zagreba grada
Kad si gledom pase oči svoje,
Milim glasom zapjeva si tada:
„Oj sokole domovine moje!

Glavni stane hrvatskih sinova,
Kruno moja, oj vilinsko gniezdo,
Oj hrvatskih oče svih gradova,
Oj Zagrebe, oj slavjanska zviezdo!!

Bio uviek, što si dosad bio,
Istok sunca od prosvjete puka,
I još roda moga angjeo mio,
Kojeg vodi nas k spasenju ruka!

Rodoljubnog tvoga od ognjišta
Ushićenje nadju duše mnoge,
Kim na svietu nije dražeg ništa
Od — sve braće jednokrvne — sloge.

Barjak, kojno podigoše vile
Na zidinah tvojih staroslavnih,
Djevice su roda obljubile
I unuci pradjedova slavnih.

Pod njeg ide, koj' se osviesti,
I govori: s ponosom se brojim
K tom narodu; s njime ću u česti
I nesreći pred svietom da stojim

Vlastitost je srcu, da se diže,
Kada čuje slavu od junaka
Otadžbine svoje; al' ga i riže
Svoga roda opačina svaka.

Ove ćuti, skoro pogubljene,
Iz tvojega slavni grade, vrela,
Nevinim su dušam povraćene,
Da se spasi domovina ciela.

Što Atena Grkom, Rim Rimljanom,
Hram slobode, što Pariz Francezom,
Što grad mira Beč je Austrianom,
Gazda morski London, što Englezom;

Što Lipiska Njemcem, a Prag Čehom,
Što Biograd slavnoj kneževini,
I grad novi Svetog Petra Mehom;
To s' Zagrebu našoj otadžbini!

Kitio vazda hrvatske nam sine
Viernošću pram Bogu i pram domu,
I zakonom opće domovine
U ljubavi prama kralju svomu!"

Danica g. 1844., br. 47.

Domorodna Matica

braći Čehom i ostalim svojim prijateljima.

Nedobitnieh vjekujući
Plami u krvi Podjebrada,
Kad se i Vaše zrakom luči
Diže naša pčela mlada:
Tim se prama nam pojavi
Prave bratske žar ljubavi!

Krv u biedi krv priznaje,
Nužda osviesti srodne ćudi,
Da brat k bratu svom pristaje,
Kad ga udes bije ljuti!
Svak za svojim rado hrli,
Izrod samo svog ne grli.

I zadaća slavnog vieka
Branit slavu krvi svoje,
Gleda amo izdaleka
Na kraljevstvo jedno-troje:
Liepi biser od starine
Da Slavjanstvu ne pogine!

Riekom krvi posvećene
Te ostanke Zvonimira,
Jak sve zipke svete stiene,
Čeh poštuje, p o d u p i r a:

Od otaca uspomena
Dobrim sinom jest ljuvena.

Il Kaukaskieh preko gora
Spomenici roda bili,
Ili sinjeg preko mora,
Još su srodnim dušam mili:
Kamo l' ne bi, gdje bez muke
Pružiš bratu bratske ruke!!

Oj i u nas slava stara
Siede Vile Praga grada
I starinskih od vladara
Čast slavjanska jošte vlada:
Ne štuje ni tudje blago,
Komu svoje nije drago. —

Liepo sjaju viek pri Tebi,
Austrijo, dusi slavske krvi —
Slično zvieždju usred nebi,
Što oko svoga sunca vrvi;
Jer jednaka 'z jednakoga
Ide iz sunca svjetlost svoga!

Dobar ćaćko svoje diete,
Ak' i majci slično, ljubi;
Nikad krepost veze svete
Već grehota nje pogubi:
Mio i tudje čedo mili,
Zao i svoje još rascvili. —

Dakle ruke dat si valja,
Ne podnožje kroz potajno —
Već kroz krilo dobra kralja
I priestolje njegvo sjajno:
Da viek bude u sredini
Kralj i ćaćko naš jedini!

Tako rod naš popeljajmo
U prosvjete crkvu dragu,
Tako Božje Bogu dajmo,
Ljubav kralju, rodu snagu:
To je naših prijatělja,
Kô i naša vječna želja!

Danica g. 1845., br. 20.

Riječ k pomirenju.

Kom je rodu snage vrelo,
Dobra savjest, srce smjelo,
Za napretkom želja prava,
I koljena svoga slava:
Tomu ništa nije mučno,
Ništa teško, nedokučno;
Jer svi sviju sreću traže,
Sve u život ljubav slaže.
Al' gdje osvete vatra gori,
Gdje brat brata mržnjom mori,

Gdje nij' vieća ni u čemu,
Da oprosti svoj svojemu:
Ah jaoh! tamno pàkô vlada,
Tam je carstvo od nesklada',
Tam' nalazi tamnija lica
Svagda zviezda prehodnica:
Vrhu doma ah takova
Nema božjeg blagoslova.
Otud bježi slast života,
Užas tu je i strahota!
Pa kad općeg nema ognjišta
Od ljubavi kao središta,
Kad nij' ćaćka, koji bi prvi
Bio kod družbe od svê krvi,
Da k njoj mudro i smjelo stupi,
Bludeća joj čeda skupi;
Kad nij' majke, kâ bi znala
Podić djecu, kâ su pala,
Koja bi se smilovala,
Za svu krv se žrtvovala,
Tada mora jadom strasti
Rod zatravljen ah p r o p a s t i.
Da tim rod naš ne pogine
Nemilost se nek ukine;
Jer gdi mržnje jurve nije,
Tam' se i slozi nadati je.
Dusi u dušu gorostasnu
Kano iskre u vatru jasnu
Mudrim viećem nek se slože,

To nam ć a ć k o biti može. —
Nek se u jedno nježno i drago
Kano zviezde u nebo blago
Svako od nas srce stavi,
Tim se m a j k a nam pojavi. —
Ovi sveti roditelji,
Nek nam budu spasitelji:
U m — kao ć a ć k o — put nek kaže,
L j u b a v — m a j k a — pripomaže.
Takav sabor svih duhova
Mudrih roda od sinova
S krepkom voljom jest jedini
Otac roda u sredini.
Zakopana n a š a s l o g a
Spasitelja toga svoga
Iz svog groba zovuć cvili!
Izbavi me, ćaćko mili!
Svedj si znao odoljeti
Svakoj sili, duše sveti,
A još nij' ti preko praga
Roda svoga prešla snaga!
Vieće tvoje, brojem malo,
Još pod drugim nije palo,
Nit je u svietu koja sila
Volje tvoje grom razbila!
Tim izbavi, ak' si bio,
Ikad rod svoj izbavio,
Izbavi me, jur je doba,
Iz mog tamna, grozna groba!

Ti još roda, oj l j u b a v i!
Slatko srce, još se javi:
Sjećaš li se, m a j k o sveta,
Sjećaš li se onih ljeta,
Kad si čvrsto mene bila
Tvomu rodu prigrlila?
Ak' se sjećaš, tad te prose
Suza mojih gorke rose.
I u jedno sve stopljene
Mog ćućenstva krotke sjene:
Gani, majko, tvoje diete,
Nek se sjeti vjere svete,
Pak nek opet u milosti
Bratac bracu svom oprosti!
Nek' ne bježi majka kćeri,
Nek' sinu otac ne zamjeri,
Nek' se sestra k sestri vrati.
S a v h r v a t s k i r o d p o b r a t i!
Tad ću stara kroz koljena
Ratnom kroju posvećena
Ja desnicom višnjeg Boga
Iz groba ustat b r a t s k a s l o g a.

Danica g. 1846., br. 39.

Čovjek u Bogu.

Nebo stoji bez vremena,
Gdje duh jedan viek opstoji,
Dole je kolo od promjena,
A što je gore, ljeta ne broji.

Gore sunce ne zapada,
Nit se mienja mjesec bijeli,
Niti noć kad dan nadvlada,
Već viek sjaje raj veseli.

I ko iz glave ćuti i pazi
Duh naš stranke tiela svoga,
Tako i s neba Bog prolazi
Kroz sve strani svieta toga.

Kom je s Bogom ona sloga,
Ka je udim tiela s glavom,
Tom je pokoj duše od Boga
Viečne ruke pod opravom.

Bog viek stoji, — s njim u ljudi'
Života se viečnost stavi,
Bogom samo ljudski trudi
Viek su u sreći — viek u slavi.

Bog je sretan — i da u Bogu
Svi smo sretni, Bog zahtieva

Svima pružeć medju strogu,
Da svak stazom svojom pjeva.

Da je jednom dobro i drugom
Božjem svjeta tog djetetu,
Ne da jedno čezne tugom,
Drugo oholi da se u svijetu.

Stalno je sretan, koj' god sliči
Bogu licem po kreposti,
Koj pun Boga ono diči,
Ka su u božjem spodobnosti.

Čijem tko Bogu sličan, više
Neodvisan većma je time, —
Za se u sebi svrha diše
Ko i Bog, kog slavi ime.

Tako u slici višnjeg Boga
Zvat se božjim vriedi sinom,
Jer je slika oca svoga
Umom, čuvstvom, dobrim činom.

Božji sviet je svud u slozi —
Svud beskrajnom po prostoru:
Čijem to znamo? dal' nebozi
Glede u vječnu neba zoru??

Iz Boga je, koj ga znade,
Samo sin je ocu sličan,

Nit se častit drugim dade
Nego svetim Bog preodičan. —

Vječnost vidi svak mu čili,
Kad prostorah leti u hride.
Kudgod krajem sići sili,
Na sredinu svudier side.

Bog je viečan i prostori
Beskrajnošću Boga nose;
To je što vidi, i govori,
U dobru općem duh napose.

Bog na nebu, — pa vjek budi
Sebe svakoj u savjesti,
Gdje on svako zlo osudi,
A sve odobri, što je od česti.

Čisti značaj, riječ vjek ista, —
Sveto srce od ljubavi,
U svijeh djelih savijest čista,
To u čovjeku Boga javi.

Živim Bogom grudi pune
Neodvisno stoje u svijetu,
Il' je slavi tko, il' kune,
Bog je u sebi vijek u cvijetu.

Tko se oholi, nek se izjede
Gladan tašte svijeta slave,

Jednako si jednoć sijede
Pod odijelo zemlje i trave.

A viječnosti u prostoru
Bog se duhu strog pojavi,
Koj života tog na moru
Boga svijetu zapostavi.

Katolički list g. 1850 br. [illegible].

Zadnja utjeha
rastuženomu srcu mojemu.

Budi mirno, srce moje!
Ka te mori, vrh krivice,
Skoro, skoro bude tvoje
Zemlji u crnoj spalo lice.

Nepoznato tomu svijetu,
Živilo si gorke sate:
U najljepšem dobe cvijetu
Ljuti mraz je pao na te.

Medj zemljake u tvom domu
Sijalo si zrnje sveto:
Slava cvate rodu tvomu,
Tebi pelin, cvijeće kleto.

Šta si dalo, ne uživaš,
Tvoju ljubav mrzost vraća,
Za glas dobar — zao dobivaš,
Tako tebe rod naplaća!!!

Gdje su one mlade zore
Od prvoga tvog ustaja, —
Gdje je mislih slatko more,
Kim si pilo slast od raja?!

Nisi l' domu žrtvovalo
To i sve tvoje dneve i noći
Nisi l' sve tvoje iskre dalo
Za narodu tvom pomoći?!

Nisi l' svakom žitka u času
Cijelom dušom sa milinom
Za poštenim samo glasom
Težilo i riječju i činom?

A što rod iz tebe radi???
Nenavist te grize tajna —
Nečovječtva tajni jadi —
Mrače ćuvstva tvoja sjajna.

Nu ti se ipak ne osveti!
Trpi, srce, jošte malo;
Skoro, skoro dan zasvieti
Kim u zemlji budeš spalo!

Naše gore list g. 1862.

Rodoljubna osvjesnica.

Zašt' ti rodne gore, rode moj predragi!
Zašt' Jadransko more put sve sreće blagi?
Brodonosno zašt' vodice,
Zašto krasne livadice?
Zašto liepi zemlje plod,
Zašt' vatrena momčad, Slavjanski porod?

Pa darmi tog blaga nemilost zavlada,
A duševna snaga, rode, tva propada;
K zemlji pripet Anđeo puka
Ak' je i veseo, jošte kuka,
Tijesan mu je duše stan,
Potišten ko zaviek iz raja prognan.

Sokole, govori, zašto nosiš krila?
Da puzaš po gori kô zmija nemila?
Il' da se uvis slavno dižeš,
Ter ko zviezda k suncu stižeš
Dvojeg svieta građanin,
Na nebu i zemlji sloboštine sin?

Šta se bojiš? prava narav tvâ priznaje:
Tà dok raste trava, sunce svjetlost daje,
Dok slobodno u sve čase
Mrav i crv se zemljom pase,
Riba vodom dok plovi,
Tad slobodno nebom i sokol leti.

Slavulj u dubravi na zelenoj grani
Milog Boga slavi, što mu mlade hrani:
Višnji svemu ćut dao je,
Da 'e najdraže svakom svoje;
Tim sve žiće vijek stoji,
Da svak svoje ljubi, grli i plodi.

Oj pukova oci, oj majkina krila,
Sretni domoroci, sestre i braćo mila!
Ne bi li se smilovali,
Na slavulja pogledali,
Da dielite s pukom duh
Kô s dječicom vašom duševni kruh.

Gdje riеč naška glasi, da tam razum zbori,
Da su sretni časi vriedni razgovori,
Da od roda svaka duša
Slast u krilu svojih kuša
Da raj naši poćute svi,
Da znadu, zašt' čovjek na svietu živi!

To je, što još ište krv Kosova rata,
Sigetsko bojište hrabrenih Hrvata:
'z Grobnika kroz šest viekova
Duh Tatarskih vrh grobova
To još liče rodu svom,
Da spasi i sebe, tko spasio je dom.

Sad diži se, rodè, 'z potištenja rake,
Nek te Bogo vodi u svog raja zrake!

Narav tebi pravo daje,
Da se duh tvoj nek ustaje,
I svog bića traži čast,
Cviet najljepši sreće i života slast!

Naše gore list g. 1862. br. 15.

Vruća molitva za dragu domovinu.

Na toj obali Kupe-potoka
Dakle moj do groba stan,
Gdje gorke suze padaju s' oka
Meni tužnom noć i dan?
Vječno vrelo bolje nade
Tješi srca moga jade,
Vodi moje zviezde put
Gdje utjehu najde čovječnija cut!...

Zalud u slatkoj ljubavi roda
Ode mog života cviet,
Poštenim svrham ne ima već ploda
Zastrle su spletke sviet!
Plamtio sam svedj za veću
Miloga roda moga sreću
Pa sad primam za taj žar
Pred licem svog roda sam otrov za dar.

Sad kô da u prahu stojim Kartage.
Scipija rimskog biedni rob,

Srce mi plače, kad gledam drage
Domovine moje grob,
Jer joj nježnost srca dave
I sramotu s uma prave
Čim ak' past je srcu mom
Sačuvaj, o Bože! bar mili naš dom!

Naše gore list g. 1862. br. 16.

Moja jedina utjeha.

Plačuć gledi ma nježna ćut
Na prošli mog života put,
Jer sad — kud okom proleti,
Sve tužnom srcu se crni,
Ah nebo pitam: da l' je ta
Svih svetih težnja sudbina,
Na svrsi da se progoni,
Koj časti sav svoj život posveti?

Što bijaše žara u srcu mom,
Usplamti sav za vjeru i dom!
Ah, cviet života sav za dar
Postavih na taj sveti oltar:
Kô brižna zorom pčelica
Viek traži cviet po ružica'
Jednako tražih za svoj rod
S duševnog cvieća viek najbolji plod.

U noći mi lučernica,
U zoru sjaše danica,
Kad sipah iskre s čustva mog,
Na list do lista u sveti slog.

Mom rodu da se u grudi'
K prosvjeti ljubav probudi,
Da s tople neba iskrice
I proste crpe žar kolibice.

Pa zato sam dvadeset ljet
U kraju, gdje prestaje sviet,
Gdje mučeničkih suza vir
Je tužnom srcu vječni pir

Još teška magla svaki dan
Donaša boli u moj stan,
A dal'ko svaka je pomoć,
Ah tavna — tavna — u srcu mi je noć!

Ah, gdje si rodnog mjesta kraj,
On žive vjere zavičaj?!
Ah, gdje si, gdje si mili cviet,
S mog perivoja mladih ljet!

Još ona polja, doline
I livadice nevine,
Zrak čisti i gorice slast
O zašt' ostavih tâ, za tu propast?!

Nu što me tješi, to je Bog,
Čuvar jedini srca mog!
Ah srca tužna, komu viek
On briše suze, daje liek:

Da s' onkraj groba čeka nas
U vječnom domu vječni spas!
Gdje, koj nam žar svoj dàrovâ,
Nagradit svetu iskru srca zna.

Naše gore list g. 1862. br. 16.

*

Na uspomenu župljanom poslije smrti moje.

Ovce moje! svakom doć' će vrieme
Za odložit putovanja breme:
Jer je, kako kaže Pavao sveti'
Odlučeno ljudem svim umrieti.

A koj dan će? — i u kojem satu? —
Doći poziv, to ni jednom bratu
Nit po Bogu sestri znano nije...
Sva buduća ruka Božja krije.

Zato, dok me udes ne zateče,
Kojim nebo: „hodi odavlje" reče!
Da Vas prije ne izručim Bogu,
Propustiti nikako ne mogu.

To tim više, što od mnogih dana
Il' s bolesti je ta srca rana
Il' je slutnja, ne mogu doseći,
Da ću skoro: „S Bogom" svietu reći.

Župna crkva u Pokupskom.

Vrijeme nosi nješto svakoj krvi
Pred rastankom dugo da uzvrvi;
Iste ptice vrieme prije ujati,
No ih u toplu svieta stran otprati.

Lastavica zemlju, gdje se othrani,
Obletava, kad otić' nakani,
Tužno zrakom ore i žeravi,
Kad ih jato gniezda svâ ostavi.

I ja na Vas gledam suznim okom
Sa žalošću u srcu dubokom,
S odlaska me od Vas i mog stana
Peče u srcu dušobolna rana.

Sva preda mnom stoje kô plačuća,
Žrtvenici, stiene Božjih kuća,
I po crkvah svako svetih lice
Jest mi očim' vrelo poplavice.

Već dvadeset prvo teče ljeto,
Otkad veže nas vezilo sveto,
Al' taj vienac, kojim Bog nas spoji,
Sad već strgnut medju nami stoji.

Ćutio sam usred srca moga,
Koj mi b'jaše nalog dan od Boga,
Da Vam budem otac, kad Vi meni
Za djecu ste bili izručeni.

One tuge srce sad opstiru
Drage ovce Vašemu pastiru,
Koje u srcu milom ćaćku stoje,
Kad odlazi od dječice svoje.

Pod mojim ste okom jedni rasli,
Drugi u Bogu svietu tom izgasli,
Treće starost sad već sieda diči,
Koje krstih, već su sad mladići.

Ostavit ću dakle sva ta lica,
Koja nosi il' krije zemljica,
Crkve, stan moj, kuće moga stada:
Svud lagano sunce mi zapada.

Nu ne dvojim, da i Vama ravno
U srdašcu tako bit će tavno;
Rieč rastanka, ćredo moja mila!
U tugu je i tebe stavila.

Zato, prije no se na put stavim
I suzami zemljicu poplavim,
Gdje ću moje Bogu izručiti znoje,
I Vam reći: s Bogom ovce moje!

To najprije preporučam svima:
Viek imajte Boga pred očima!
Ah! na Boga koj ne zaboravi,
Bog i njega nikad ne ostavi.

K toj pomisli još dodajte ovu:
Ljubav svetu, kćerku Isusovu,
Medju Vami uviek da držite,
Vjere nauk činom da sliedite!

Ak' Vas kada kakvo zlo zateče,
Sjetite se, što sam Isus reče:
Ah blaženi! koje sviet progoni,
Jer će u raju plaću dobit oni!

S tim raspela Isusa u ruki
Slast Vam bit će u največoj muki.
Uviek s Vami po suhom i vodi
Slatko ime Isusa nek hodi!

To i cvieće od srca Vašega,
Podučajte djecu prije svega
Tvrdo uviek ufat se u Boga,
Činit dobro maniti se zloga!

Nek taj nauk s imenom se sveti
Majke Božje u Vašoj pameti,
Koja b'jaše župe zaštitnica,
Nek je i rieči ovih čuvarica!

Nek Vas čuva, kojoj sam se bio
U došastku mome izručio,
Pokloniv joj Vas, o ovce moje!
Nek Vas čuva sine i kćeri svoje!

Uz to moje skrbi za sve svete
Crkve Vaše, nek Vas na me sjete,
Podignute mojom brigom biele
Tri kapele nek Vas viek vesele!

Kod svih svetih i svete Trojice:
Svetog Vida: Marije djevice:
I Isusa ah jao! ranjenoga,
Sjetite se priskrbljenja moga!

Hram četvrti, svetog Petra stiene,
Na brieg liepi od nas prenesene,
Nek Vas sjete naše liepe sloge!
Bog će platit naše trude mnoge.

Sjetite se onih svetih goda,
Onog Božjeg puta i prohoda
Sad u Hotnju, sad k svetoj Trojici
Sad k trih Kralja crkvi u Roženici!

Sad u Cerje k svetog Petra stanu
I štefanske o gjurgjevskom danu,
Sjetite se i milih pjesmica,
Kano vrutka nevinih suzica!

Sjetite se, da Vam slasti ove
Tražio sam uviek nove i nove
Bog dao, moleć, sasvim Vam spoznati,
Kako 'e sladak Isus, koj' ga shvati.

Sjetite se, to Vas molim stoga,
Kroz sjećanje da misao na Boga
U pameti viek si pridržite,
Viek te svete čine ponovite.

Čine! s kih se zgodi, da s pokreta
Od vremena i zločestih ljeta
I što drugih imao sviet trpeti,
Zlo najveće još Vas ne posjeti.

Ti sad, Bože! po svetom nadgledu
Čuvaj mene, čuvaj moju čredu!
Čini, u krilo da dodjemo Tvoje,
I tam nadjem pastir ovce svoje! —

Bog je glèdô milokrvne želje,
Nas kao vjerne svojih crkva pčele,
Kad smo slavi njegovoj stieg dizali,
Već na zemlji raj smo uživali.

U tom Duhu s Bogom ostanite!
Bogu uviek svi se izručite!
I ja njemu žudim sve predati
Sad kad gredem od Vas se rastati.

Ti najprije, crkvo moje župe,
Svedj s pastirom, gdje se ovce kupe,
S Bogom, majko! s Bogom ostaj draga!
Kad ću proći preko tvoga praga.

Bila si mi sveta zaručnica,
Al' ćeš ostat za čas udovica,
Bog dao tebi dobrog zaručnika!
Bog dao! on ti bio slava i dika!

Naći će te ružu u proljeću,
Svu u zlatu, svu u jednom cvieću,
U postanku, kako nisi bila
Tak' te liepu sad će naći mila!

Žrtvenici stanak uzdisanja,
Milozvučno — svetih od pjevanja!
S Bogom mjesto, gdje sam naučao,
Govoreći mnokrat zaplakao!

Slatka čuvstva ushićenja moga! —
Još sad blažen s osjećanja toga,
U prošastnost, u vrijeme duboko
Kad pogledam, suzno mi je oko!

Slike svete sasvim ponovljene,
Prijateljem Božjim posvećene!
Srce će mi kalat se na dvoje,
Kad ću odvinut od vas oči moje.

I ti, lijepa kćerko Isusova!
Od Trojice svete crkvo nova,
Bog dao! bila dušam na spasenje!
Mog rastanka toplo je željenje!

Još dvie druge: Hotnje i Roženice,
Isusove mlade zaručnice!
I ostale crkvice premile!
Na spas vječni mojim ovcam bile!

I Cerjanska prenos ruke moje!
I Štefanska! s Bogom neka stoje
S Bogom mjesta sveta od radosti,
I sirotam melem u žalosti!

Kod odlaska majčina dušica
Svom djetešcu sva je u očica',
Svaki čas ga imenom zaziva,
I plačuća grli i cjeliva.

Tako nitko ćutit vrstan nije,
Kak za Vami moje srce bije!
Jer do tudjeg čeda šta kom' stoji
Kako majci, — koja ga odgoji?! — —

Nu i druge crkve nebrojene,
U mog stada srca podignjene
Iz Isusove duše i nauka!
S Bogom! nek Vas Božja čuva ruka!

Težak posao b'jaše vas podići,
I zaprekam svim ususret ići,
Gdje otrova toli svud ležaše,
Srce od tuge te mi zaplakaše.

Zla iz vode, zla na suhom gusta —
Šume tavne, u njih srca pusta,
Gdje je isto podneblje nezračno,
Tamo sve već po sebi je mračno.

Te još uze kojigod zmaj nečisti
Igru igrat u svoje koristi,
Kad sve, što je sveto, grdit stane,
Jao! kolike b'jahu meni rane!

Al' opraštam sada sva već ova
Nadom Božjeg s neba blagoslova,
Samo vječnoj začuvajte slavi
Ovce moje! sveti cviet ljubavi!

Začuvajte Božjoj majci krunu
Od kreposti svih biserom punu!
Angjeo Božji kroz sve pute Vaše
Nek svetošću život Vaš prepaše!

Štitnik župe Ladislav, kralj sveti,
Nek Vam ne da cviet iz duše odnieti.
Cviet od slasti, koju srce ćuti,
Kad se krotko k majci crkvi otputi!

I svi sveti u župnih oltari'
Odičeni nek' su Vam čuvari!
Ah, Marija, mila majka naša,
Nek je uviek pomoćnica Vaša!

I Vi za me, ovce moje drage!
K'ad dodjete na crkvene prage,
Rec'te tihih u molitve časi'
Nek mi jednoć Bog dušicu spasi!

Rec'te bratom mojim i sestrici
I njihovoj, gdjegod su, dječici,
Rec'te: „S Bogom" svim od moje strani
Domovino! s Bogom sva ostani!

Naše gore list g. 1862., br. 13.

*

Prigodnice.

o o

Zdravica Gjuri Hauliku

prigodom namještenja na biskupsku stolicu
god. 1838.

Bože! živi našeg draga
Oca i Episkopa!
Živót pun preslasna blaga
Ej podaj MU rajskoga!
Živi mudrošću Solona,
I š njim sieda Nestora,

Viećem pravedna Katona,
Istinom Aristida!
Glava nek MU umom cvate
Jakim duhom srca moć!
Uz Njeg da se sile vrate
Roda sloge k nam jednoč:
Uz Njeg jakih praotaca,
Hrabra krepost viteza
A svog naroda ljubaca
Ustane kod unuka!
Lućju Njegvom da nastane
Ime roda jasnije,
Kain da pane, a ustane,
Abel mile Slavije!
Bože! dakle ak' ćeš kada
Ime da se sveti tve,
Sunce tvoje neka vlada
Kod **Ilirske** države!
Uma sveto sunce tvoga
Puščaj povrh naroda,
Ah! ki te je vavek Boga
Zpoznao jedinoga!
Aldov s ognjem svim ugasne.
Grom, i potres sva zdrobe;
Rieči nikad tvoje jasne
Eve sinom s'nezgube:
Bože! indi sto za diku
Svetu javlja ime tve,

Kod nas našem u jeziku,
Ognjem hrani istine!
Gibli našeg skup Pastira,
Aj da ljubko nas podpira!

Julijani ud. Gaj rodj. Kovač

Tuga ilirskih vila na grobu {mnogopočitanoj domorodnoj gospoji preminuvšoj 18.|XII. 1839.

Ka je bila odabrana,
Da porodi slavnog sina,
Koj će biti naša brana;
Da procvate domovina:

Koja rodi rodu diku,
Temelj sloge za nas Vile,
Da smo jedne u jeziku
Kô smo negda jurve bile:

I kâ (rimske jak gospoje)
Uvieke jest govorila:
„Za da živu domu, svoje,
Da je sinke porodila".

One sada više nije;
Za njom tuže glasni zvoni.

Kimi srce teško bije,
I još gorke suze roni.

Suze roni Ljuđevita
Nježna sinka srce milo,
Ter još „gdje si, majko!“ pita
„Gdje si žitka moga krilo?“

Gdje si ljubav, i jedina
Cielog moga slast života!
Gdje si svakog boljeg čina
Izvor prvi, i dragota?“

Uz njeg plaču rastužene
Sestrice i bratac vjerni;
I nam Vilam srce vene
Jauk čujuć(i)m neizmjerni.

Isti jurve se probudi
U lugovih slavulj mladi,
Ter se pojeć zgodi čudi,
I nad smrću gorkom jadi.

Domoljubnu majku žale
Jelice — i gorske hvoje,
Kud je ona negda male
Vodit sinke znala svoje.

Ah, što više, na dalekom
Unuci i unučice

Šalju suze, kao riekom,
Na svê mrtve majke lice.

S Bogom dakle, s Bogom mila,
S Bogom majko, koja rodu
Ilirskom si na čest bila
Po tvom žitku i po plodu.

Duh od čistih tvojih njedri,
Kog si med nas posadila, —
Živit' će u dušah vedrih
Slavnog roda složnih Vila.

Janku grofu Draškoviću Trakošćanskomu.

Na sedamdeseti dan rodjenja 20.|X. 1840.

Dakle ti si zoro bila,
Koje vidi otac dragi:
Prvim gledom lica mila,
I svog' žića danak blagi!

Sretna zviezdo vrh prostora,
Kuda jata sokolova

Adrijanskog' prši od mora
Karpatskieh put bregova.

Sretna! jer si s nebes' slata,
Od ilirske sloge *glavi*
Za otvorit žitka vrata,
Da se rod naš s njom proslavi.

Blagi Oče! ki radosti
U tom dnevu zrok si naše,
Kano zaštit *narodnosti*,
Ta *Ti* uviek sveta bjaše!

Tko će izbrojit *Tvoja* djela,
Il' se mudri um *Tvoj* smatra,
Il' *Tvog'*, kojom duša vela
Za rod plamti, srca vatra?

Kad bi vrieme, da se znoji
Silnim parip pod junakom,
Gdje broj naških četa stoji
Domorodnim pod barjakom;

Tada naprot dušmaninu
U Davora burnog slici,
Za osvetit domovinu,
Stao si s mačem u desnici:

A sad, kad si osiedio,
Silen gnjev si i oholo
Gvoždje s perom zamienio,
Da vilinsko vodiš kolo.

Vječnu slavu jur će, Kneže!
Kod Ilira duh Tvoj stići,
Kog' sve više moći teže
Za naš mili rod podići.

Prije mačem, sada perom,
Rukom prije, mozgom sada
Dom Tvoj braniš većom mjerom;
Jer rieč mudra — svietom vlada.

Um prostaka ne dostiže,
Da se ovaj sviet iz tmine
Samo kriepkom riečju diže
Od svetlosti u visine.

Kroz rieč: „budi!" tko ne znade,
Da već nebo, zemlja, drvo,
I sve, što ov sviet imade,
Dobi biće svoje prvo.

Kroz rieč Mojsija Faraonu
Otme porod krvi svoje, —
I u zemlju vodi onu,
Koju Bog mu obećo je.

Kroz rieč Isus i broj mali
Učenika sviet pretvore,
A ki nisu r i e č i znali,
Odu tmaste u ponore.

R i e č do puka kâ otide,
Rano kasno sve nadvlada,
Ona obori ropstva zide,
Sve verige raskomada.

Okrutnike ona kori,
Suze sužnjem da osuši,
Da na zemlji raj otvori,
Svedj nepravdu ona duši.

I naš narod onda samo
Nezgodu će zbacit s vrata,
Kada rieči posluh damo,
Koja zove k bratu brata.

To da bude, pun savjeta
Duh Tvoj, Kneže neumrli!
Pomno traži, da moć sveta
Od ljubavi sve zagrli.

Živi dakle, Načelniče!
Živi, Kneže! ljeta mnoga!
Živi roda zaštitniče,
Živi s tobom naša sloga!

A ti Vilo! brzo teci
Njemu želju našu javi,
I kud ideš, svagdje reci,
Nek se blagi dan taj slavi!

Dru. Ljudevitu Gaju

prigodom njegova povratka iz Dalmacije
god. 1841.

Sama miso, da bi Vile
Toli' južnih od Slavjana'
Jedno kolo sastavile
Nil' od samog Boga dana?

A' ku slavu ne zasluži,
Prvi kamen koj položi,
Ter sve sile svoje pruži,
Da se isto kolo složi?

Iz Zagorja od prastara
Č e h a, L e h a, M e h a grada,
Zviezdo! kom se liepa otvara
Svim ilirskim Vilam nada!

Sretno došla s puta T v o g a
Dalmatinskih od planina,
Gdje Ilira starih sloga
Bijaše slava svih Slovina!

Kano pčela preko svieta
Sad u istok, sad k sjeveru

Trčuć tražiš med od cvieta,
Kog Slavjanske pčele beru!

A sad, brašno od ružice
Da uživa domovina,
Još si ot'šo do košnice
Starodavnih Dalmatina.

Da proučiš u izvoru
Snagu duše naših vila,
Adrijanskom kih po moru
Kroz sav sviet se rieč razlila.

Ljudevite! tko ne ćuti,
Kakve u srcu nosiš brige,
Da si piše rod rasuti
Jedno ime u jedne knjige; —

Da obraza ne sakriva
Brat pred bratom, seka sekom,
Kći pred majkom, kâ još živa
Nam je mila, i bude viekom:

Tko ne ćuti, da bez sloge
Nije za nas nigdi slave;
Tog ne vode znanja noge,
Veće rozi vrhu glave; —

Tih nesretnom rdjom biva,
Da brat brata svog ubija,
Da mu s munje oko siva
Jad, troglava kano zmija.

Ali dojt će zlatno vrieme,
Da izlieči naše rane,
I probit će tmine breme,
Te nam jasno sunce svane.

Sunce sloge svih Ilira,
Od ljubavi, od kreposti,
Od poštenja, pravde, mira,
Sunce prave narodnosti.

Svih Ilira jedna duša,
Od Tebanskih vrata jača,
Tad jur rajsku slast pokuša,
Kad pogine zlobe kača.

Nesretnica ta jedina
Našem rodu sjajnost prieti,
Da se naša otačbina
Jur, kô sunce, svud ne svieti:

Slavjan Slavu jer izdaje,
Jer sin majku svoju duši,
Brat prot bratu jer ustaje,
Što ov zidje, on poruši.

Al' ne boj se, Ljudevite!
Što ilirske vile stvore,
To jur sile jadovite
Nit od pakla ne obore.

Ovih temelj nij' mrzenje,
Već sveslavnog ljubav roda:
Zato ničuć u življenje
Sve, što rade, nosi ploda.

O ta velik sviet nje gleda
Od istoka do zapada,
On propasti njima ne da,
Dok što je pravo, u njem vlada.

Ta sveslavnog izvan mora,
Koje čitav sviet nadstira,
Njima dost je i javora —
I Davora — kod Ilira.

Svi krasote ljubitelji,
Cienu snage ki dokuče,
I svi sloge prijatelji
Srce nose za nje vruće.

Iskren Hrvat s Dubrovčanom,
I Slavonac s Dalmatinom.
Istrijanac s Koruščanom,
Crnogorac sa Srbljinom,

Zestok Kranjac sa Štajerom,
Podunavac sa Bačvanom,
Medjumurac istom mjerom,
Kô i Sriemac s Banaćanom,

Hercegovac sa Bošnjakom,
Albanez sa Bugarinom
Nje će branit dušom jakom,
Ak' ćeš riečjom ili činom.

A još gdje su drugi sini,
Od slavjanske majke roji,
Kih hrvatskoj u planini
Praotaca zipka stoji?

Zar Slavjani svi po svietu,
Ki se za svû majku brine,
Budu dali, da u cvietu
Sjajna S l a v e kći pogine;

Kći četvrta majke stare
U ilirskoj slavnoj sviti,
Kâ porodi Rimu care
Za sviet cieli predobiti: —

Kojoj duh kroz oči siva
Božanstvene od dragote,
A obrazom se proliva
Cielo carstvo od ljepote:

Kojoj plamti krvi vrilo
Slavskom vatrom u mišica',
Ter se još kroz lice milo
Smije mlieko i ružica:

Ka je ko jela u dubravi,
Kad ju mlado lišće krije,
Ili liljan, kad gizdavi
Cviet pram nebu svoj razvije.

Pa bi ona sad, — kad s nova
Putem zraka od Danice
Iz mrkline od viekova
Nam ukaza svoje lice:

Kâ nam cvate kano mlada
Prvog cvieta djevojčica,
Svih Slavjana liepa nada,
Svih Ilira zaručnica: —

Pa bi ona sad opala,
Jakno zviezda s čista zraka,
A ilirska bi ostala
U životu prsa jaka? —

O to nikad nek ne pane
Nit na miso, brajno, Tebi
Da poštenju našem rane
Time gorke zado ne bi! —

Već se raduj nad djevicom
Od ilirsko-slavne krvi,

Kâ, da ožive, sa Danicom
Brinio si se T v o j o m prvi.

Ona T e b e će za svoga
Uskresnika viek priznati;
A kâ veća čest od Tvoga
Može Ti se roda dati?

To je više nego krunu
Kojeg carstva zarobiti,
Il' sa zlatom kuću punu
Iz ruk' sreće zadobiti:

Kruna trune, tati zlato
Često ugrabe; a nad svime
Viekom svietu je poznato:
Samo činom slavno ime!

Pozdrav Ivanu Kollaru

velikom pjesniku i uzajamnosti sveslavjanske neumrlomu spisatelju

14./IX. 1841.

Slave nebo kroz široko
Jezdi krilat sivi soko
Ter od sunca sviet gledi:
Bistro njegvo oko pada
Vrh Z a g r e b a biela grada;
Oj u njemu jur sjedi.

Nije soko to krilati,
Već si, O č e, Ti poznati
Prvi T a t r e pjesniče!
Nit je sunce, kô Ti siva,
Već je ljubav roda živa,
Kâ u sve nas utiče.

Ti si u rod nju ulio
Svetom vatrom zapalio
Jedne majke sinove;
Da svak jedan sve Slavjane,
I svi jednog složno brane,
Kad čest roda pozove.

Kolik broj je nas po svietu?
Nek se uplaši, kojgod kletu
Goji miso vrazit nas:
Narod naš je narod S l a v e,
Kojom kruni svoje glave,
Kad D a v o r a čuje glas.

Ime „S l a v a" jur govori,
Da što 'e slavno, ne obori
Baš nikakva nezgoda:
Zato sav rod naš imade
Jur viekova kroz hiljade
Ime slavnog naroda.

Drugi jesu rasli, pali,
Prem su krvnom zlobom klali
U kolievci — S l a v e plod,

Kano diete bez pomoći,
U viekova tavnoj noći,
Diete slavno — s l a v s k i rod.

Jer, dok brzo zrele drugi,
Ov je uzô život dugi
Jak stoljetni gore hrast:
U tom bijaše Slave kruna,
U tom doba nade puna,
I duševne sile vlast!!!

Sad on, sad — se domišljava,
Kad je rašće jur dubrava,
Kad u sjeme ide cviet;
Iz mladjanske kad razblude
Narod zrelim mužem bude,
Sad zna što je njegov sviet.

Da orjaško njegvo tielo
Sad četiri l a v a cielo
Čine: M e h, L e h, Č e h, I l i r. —
Ovih pako da je zvanje,
Stare majke sretno stanje,
Jedan vječne S l a v e p i r. —

Do tog hrama svete sloge
Tko ushitri naše noge,
Tko, neg' rieči Tvoje viest?
Uzajamne sloge slika
T v a, najveća T v a je dika,
Tvoga sjajnog uma čest!

Primi u znak zahvalnosti
Srca naša, ter oprosti,
Da smo u tom dali sve:
To je sav naš kamen dragi,
U kojemu, O č e B l a g i!
Vjekovat će I m e T v e.

Ljudevitu Gaju

prigodom godovnoga dana na Psarjevom 25.|VIII. 1841.

Lj u d e v i t e! Ti si blago
Za nas prvi žrtvovao,
Prvi sve, što ikad drago
Tebi bijaše, rodu dao!

Na ognjištu domovine
Žarko plamti Tvoje zvanje,
Tamo slažeš sve Tve čine,
Sav imetak, srce, znanje.

Ak' je koje plemenito,
Ak' je slavno djelo koje;
Takovo je stanovito
Poduzeće mudro Tvoje.

Pozvat braću jedne krvi,
Da se duhom tako slože,
Kako narod budu prvi,
Što se ljepšeg mislit može??

Kak' smo prvi od starine,
Da smo duhom i desnicom
Sini slavne djedovine
Jaki srcem, vedri licem!

Da smo naši našem puku,
Da smo našoj braći naši,
To je, što na svaku muku
Poć Ilira već ne plaši.

Nij' pogrda za rod pasti,
Već je grdo ga izdati,
Radi male koje časti
Mili narod svoj prodati

Slab je, kojgod kod tudjine
Traži ponos bića svoga;
Jer koj jezik ti ukine,
Što neg' sluga si onoga?

Broj — prvenstvo, da nam daje
To tudjinam srce tlači,
Otud zloba, skrb nastaje,
Ne bi l' svud mi bili jači!

Zato mnoge duhom slabe,
Pod propasti izlikami,
Na izdajstvo roda vabe,
Da ostave sebe sami!

Ilir rodom Ilir bude,
Kakogod se on sakrio,
Još dušmani onog kude,
Koj bi rod svoj zatajio.

Dakle nek je svaki, što je;
Tebi pako Zviezdo roda!
Neka rajski dusi goje
Sretnim tekom broj od goda!!!

Josipu barunu Jelačiću Bužinskomu pukovniku

g. 1847.

Jelačiću pukovniku
Zapjevajmo vječnu u diku,
Da je vitez od Krajine,
Mili ures postojbine!
Sretna majka, ka Ga rodi,
Sretan narod, kog On vodi,

Sretan prve banske-dom,
Koji takovu sjajnu zviezdu
Sokolovom nosi u gniezdu
svom!

Hrabar srcem na bojištu,
Nježan Svojih u središtu,
On zadobi uistinu
Višnjih duša svu visinu!
Rajske staze svetih gora,
Vilinskih slasti dvora
On poznade kô i čast,
Kom od regimente glavom
Višnja stavi Njeg sa slavom
vlast!

Vjeran svieta tog Vladaru,
Vjeran domu i Svom caru,
Putem gredeć očinskime,
Domorodno štuje ime!
Ljubi slatku domovinu
Ljubi riečju i po činu
Kao Svog srca mili cviet;
Slast najveća Svoje časti
Bila bi Mu za nju pasti i
mriet!

Ah! koji Davor s Njeg prelazi,
Svoju vojsku kad zapazi!

Koje srčne lava slike,
Kad pozove svoje vojnike:
Hajda! barjak hajd pod ovi,
Mili moji sokolovi!
Kuda ja, hajd tamo i vi!
Za poštenje našeg stana
Da idemo do dušmana
Svi!

Hajd junaci! udarite,
Koji naš narod bije, izbite!
Neka strašan glas ostane,
Kud se moja vojska gane!
Bog će s vama svuda iti
I vas slavom nakititi,
Još će roda našeg čast,
Od kojeg ste vi izbrani,
Da ga ruka vaša brani,
cvast!

A Marsove čijem zanate,
Čim krvave svrši rate,
Angjelom se tad pretvori,
Od bojeva tiem odmori:
Da u krilo majke drage
Siplje cvieće rajske snage;
Suv Mu sjajnu vidjet trud,
Ko danicu zviezdu krasnu
Liepiem viencem znanja jasnu
svud!

Sav rod tiem da usrećit može,
Pomozi Mu, višnji Bože!
Vodi Njega do visine
Od trojedne kraljevine! — — —
Tad Ilirstva stara slika
I hrvatske sloge dika
Scielile bi veze sve; —
Stari prsten od ljubavi
Tiem nek, Bože, vieće izbavi
Tve!

Josipu barunu Jelačiću Bužinskomu,

prigodom imenovanja banom trojedne kraljevine

god. 1848.

Kamo s teške noći,
Tmine i crna mraka
Ne bi kadra doći
Od prosvjete zraka;
Svu slobodu gdje troglavi
Pjenom jada zmaj poplavi,
Sinu teda božji dar
Na slavenske gore
Liep sunčani žar!

'z tuge, ka me muči,
Prenu vila tanka,
Te poleti k luči
Od bieloga đanka:
Vrh tri vrha Kupska brda
Nosi vilu stiena tvrda:
Oj, oj! viknu, Bože moj!
Što u svietu rodi
Žar sunčani tvoj!?

Put istočnieh kraja
Zapadom se kreće
Zviezda svietlog raja,
Svietlo Božje svieće,
Otkle u milost Rim se stali,
Zarobljena svieta žali,
Te da onom Petrov ključ,
Raj svojim ki otpre
Kroz prosvjete luč.

Raj se jur zasvieti
Svakom zavičaju,
Te svi, ki su speti,
Na noge ustaju:
Gvoždje pada, rob se diže,
Samo žive sudba stiže!
Oj, oj! kolik svuda znoj
Za dom i za narod,
Proslaviti svoj!!

Rajske sreće nada
Kad bratimstvom plodi,

Kad j e d n a k o s t svlada
Sviju u slobodi;
Tiem uresom kad se pune
U Evropi svojstva i krune,
Nil' jednakost j e d n a - k o s t,
Ak u zemlji svojoj
Viek samo si gost?
Tiem kad izraz „sloga"
Svako k svom priteže,
Ljubav pak od Boga
Bratska srca veže.
Svako, gdjegod koje, milo
Diete teži u majke krilo;
Samo mili rode moj,
Još ti si kao smućen
Od pčelica roj!
Gledaj rodne gore,
Puče moj predragi!
Glej jadransko more
Put tve sreće blagi;
Brodonosne glej vodice,
Gledaj krasne livadice,
Gledaj liepi zemlje plod,
Glej vatrenu momčad
Slavenski tvoj rod!
Ova da l' nečine
Prizor zemlje drage,
Liepe domovine
Od ploda i snage;

Ta sjedeća djeva uz more
Biser vadi iz dna gore
I postavlja na n a š brod;
S njim da n a š se resi
Ovjenčani rod.
Ah! u sebi duše
Zašt' si bez jedine?
Nil' to čiem te ruše
Čiem tve dobro gine?
Kad si jadan bez posluha
Na riečbratsku slavskog duha,
U svojemu da si svoj,
Propast će inače
Tvoj veliki broj,
Nil' tudjini sveto
U čem nas zavadi,
Sjeme da prokleto
Od nesloge sadi?
Kad tva ruka majku tuče,
Tko nek tudjin korist vuče?
Ah paklena svaka strast,
Ka ne može trpit
Svog naroda čast!
Za miloga Boga,
Razlomiti slavne
Od plemena svoga
Krune starodavne,
Još svim dragu, milu i krasnu
Crnit roda zoru jasnu

Tko neg rob to može ljut,
Za kazat kiem služi,
Prilizavnu ćut?

Što nam sudba poda,
To 'e najveća tuga,
Da je od našeg roda
Itko podli sluga,
Za rod tudji koj se odvaži
Bunit narod svoj kroz laži,
Istini dok cieli sviet
Žrtvuje sav liepi
Svog života cviet.

Gdje mu čuvstva blaga,
U čem duše hrana?
U čem srca snaga,
Roda svoga rana? —
U tudjinstvu. — Tim mu vene
Čuvstvo krvi zarobljene,
Da mu ne omili dom,
Jer ljubavi nema
Pram narodu svom.

Sokole, daj, zbori,
Zašto nosiš krila?
Puzaš da po gori
Zmija kao nemila?
Il' da se uvis slavno dižeš,
S tvojim jatom k suncu stižeš,
K čistom žaru prosvjete

Za osladiti život
Porodice sve?!
Tko će zbrojit rate,
Koje su vodili
Tvojih predja jate
Za svoj porod mili?
Tko li krvcu i sve znoje
Za učvrstit gniezdo svoje,
A ti da si onih rob,
Ki plemenu tvome
Pripravljaju grob!
Sve, što živi, brani
Svog rodjenja mjesto,
Sve se bori i rani
Svog dušmana često,
Za slobodu viekom bdije
Sve, što gora i voda krije,
Samo ti si zemlje gost!
Koji ne ćeš, da u gniezdu
Svojemu si prost!
Slavulj u slobodi
Svu noć milo tuži,
Tiem od kog' se rodi
Ocu čast produži:
Slobodno se u sve čase
Mrav i crvić zemljom pase,
A tvog jata svaki dan
Okava svak tudjin
Jao golemu stran!

Da l' se tako slavi
Krv Kosova rata,
I Sigetski lavi
Hrabrih od Hrvata
'Z Grobnika jur šest viekova
Duh Tatarskich vrh grobova
Da l' to kliče, brajno moj,
Da viek budeš tudji
A nikada svoj?!!!
Da l' jedini ti si
U slobode krilu
Koji slobodan nisi
Viek trpeći silu?
Da l' već za te nije lieka,
Da l' sav prikor tavnog vieka
Viekom tebe grdit će,
Da u svietu ropsko
Samo ime je tve?
Kamo liepe pratiš
Domovine čase,
Kad jednakost kratiš
Za tvog roda glase,
Gdje je mjesto onog krvi,
Koji je u ratu vazda prvi,
Da l' je proklet narod tvoj,
Te tudjincem samo
Za žrtvu i gnjoj?!!!
Složi se i brani
Do posljednje glave,

Tudjin nek da rani
Roda ime od Slave?
Stari dom nam pravo daje,
Da nam Bogom duh ustaje,
I svog bića tražit čast,
Glas po svietu liepi
I života slast!!!
To govori vila
Suze ter proliva,
Al' eto što mila
Jur odavna sniva,
Najedanput u Krajini
Našoj slavnoj Banovini
Zvona i topa objavi glas,
Da Jelačić Banom
Postade ov čas!
Oj, oj! Kraljevine,
Oj tri krune naše,
Srcem tko ne gine
Vrh te sreće vaše,
Kad kog narod sam predlaže,
Onog vami kralj prikaže,
Da je ćaćko vaš i Ban,
O blaženi opet
U narodu dan!!
Ak' se ikad kojem
Nebo u duhu objavi,
Bane! u duhu Tvojem
Isto rod Tvoj slavi:

Nježnu ćut sa svom milinom,
Bistar um sa svom visinom,
A u vojsci srca grom,
I za umrieti spremnost
Za narod i dom!
S Tobom iz poraza
Sigetskog sad stane
Vitez Tvog obraza
Zrinoviću Bane;
Al' dok Božje nam pomoći,
Ne će u pepeo natrag proći,
Samo hrvatske čete lav,
I mili naš Bane,
Svedj budi nam zdrav!!
Svakom svoja prava,
Svakom svoja ciena,
A svom rodu slava
Bit će zaštićena,
Da ne grieši s nemilosti
Zloba prema čovječnosti,
To, o to će vazda bit,
Kam pružat ćeš, Bane!
Tvoj prosvjete štit!
Jer nit srednjem vieku
Ne bi te pogube,
One da posieku
Ki svoj narod ljube,

A nam toli propadoše
K rodu ljubav kad 'zrekoše,
Ah jao! onaj tužni dan
Prosinca i Srpnja
I Tebi je znan!
Ovieh sad grobove
Gleda Božje oko,
Zato Tebe zove
Mjesto na visoko,
Da nas riešiš ropstva uze
I otareš gorke suze,
Kad izvadiš onaj jad,
Kiem ujede brata
Svoj rodjeni brat!
Vidiš u nesreći
Stanje roda Tvoga,
Koji u kletoj smeći
Kune braca zloga,
Braca, koji sva prigotovi
Da star jaram zmieni novi,
Vidiš i on pakla stroj,
Da koji se stog plače,
Brat bije ga svoj!!!
Bože, nek prosine
Svjetlo Tvoje svieće,
Da nam rod ne gine

S teške te nesreće!
Da sin majku ne progoni,
Čiem nježnosti ćut nam kloni!
Ah! nek žive sjajni Ban
Na slavu i sreću
Svom narodu dan!!!

Pauk i mravci.

Jednoć spusti se iz visoko-tanke svrži po svojoj niti do niskoga pri jednoj trnini mravinjaka kurtasti pauk. — Okočen stane si na steze, kud je najviše brašno nosećih mravceh vu svoje luknjice prehadjalo; ter kad bi duže vremena marljivih delavcev posel premišljaval, zažmiri gizdavo z jednim okom — ter posmehavajuć reče k mravcem: V i b e d a k i! morate vendar nekakvo prosto pokolenje biti, kad se u ovo prašno z prostim mehnom i posušenum travum vuz trnje obraščeno mesto tulikum jatum zgrinjate, kak da ne bi več na svetu za vas ljepšega stana bilo; — k tomu još za druge na kup hranu trpate, nezadovoljni z tim, da ste si samo vi želuca — obložili. Šupeljaki, koji ste ovu prostu krmicu s tulikum skrbjum skup znašati počeli, ne znate, da ako se mahom ne potroši, — na vsaki način zgnjiti bude morala: — ha: za ovu prašnu vu zemlji kolibicu, i za ovu gnjilu jestvinu si dan na dan tuliko truda dajete, a ja pod suncem i vedrim nebom na naj-

tenših svržih spletenu imam palaču do jezero oblokov imajuću, i još z ovum nezadovoljan zprehadjam se od cveta do cveta, od lata do lata, i od trave do trave, ter nove vsevdil prez vsakoga truda pletem zanjke, gde proste mušice mimo leteće, i drugi, koji moju osnovu ne poznaju, pavuki poloviju se; — ja na to doletim, ter nje drugač, neg budete vi ikada, djedjerno pokoljem, i ova na gotove slašćice dolazim.

Na to počme curkom deždj padati, pavuk već ni da bi reći; nego osupnjen počme se po pavučnom lasu, po kom je iz dreva došal, nazad spinjati, ali on nikam ni z mesta, — ar ga je kiša po čelu vudirajuć nazad prekopitala, a vetar mu je vre prez toga, dok se on ovak — spomina, nit od svrži bil pretrgnul; — dok on u zraku duče, koliko nasmeju se mravci iz suhih luknjic svojih njega mirno gledajuć: i kada bi se on ovak po naravi — osramočen ispod jedne trave do druge skrival, — i kad bi najzadnjič ne samo terpučevo, nego i lopuhovo perje prevusko bilo za njega od deždja obraniti, stisnul se je pod nekakvu grudu, koja najpotlam takajše rastali se, i njega vsega oblati; — onda on vu zdvojenju „sram za tram“, zrikne, ter ide k mravcem stana prosit. A oni: „vim gospodina pavuka, jest pod suncem, pod vedrim nebom, na tankih šibicah, med samim cvetjem zagradjena palača do jezero oblokov imajuća, mogu sad čez nje lepo i mirno van gledati, šta vu zraku biva, zašta bi oni vu ovu prašnu kolibicu, vu ovu slamnatu, vu ovu s prostim mehnom odevenu z grudja huticu išli svoje tenehno telo mazat; vuz ovo trnje bi se još nabosti mogli; — toga mi zaisto nemremo dopustiti. Znal je on mahom, kam to cilja, zato se je taki srdit pobral

nazad, nagrozeći se, da i na njegov melin opet voda dojti hoće: „bit će, veli, ipak vedroga neba“. Ali deždj zaporedom tri dana vleva, i taj gospodin je najzadnjič oštro zagladel: niti su već šta pomogle zanjke, niti je gde muhe niti kakvog kukčeca dobiti mogal, vse je deždj rastiral. — Ide on bogme, pak k poniženim mravcem za miloga Boga prosit, naj mu jesti dadu: ali mravci: „ovo,“ vele, „šta smo mi nanosili, vre duže stoji, ter je z g n j i l o ; — to bi njihovomu želucu naškoditi moglo, a za ovakve b e d a k e, kak smo mi, sada hajd valja ova prosta kermica. Najbolje bu da gospodin pavuk odidu na svoje z a n j k e gledat, možd jih pak tam p r e z v s a k o g a t r u d a g o t o v e č e k a j u s l a š č i c e, no i oni budu onu lovinu djedjerneše, n e g o m i k a d, z a k l a t i i potrošiti znali.“

Sad vre on drugi put, kak da bi ga z kamenom po čelu lupil, počuti kuliko je vur stuklo: — ali z gladnim želucem teško mu je bilo na ove reči raserditi se, dapače prosi za oproščenje, i spoznava prostih mravcev, akoprem vu prahu, vu svojoj vendar domovini s trudom živućih prvinu pred svojum vu zraku — gospočijum, pole koje je on tak strašno zagladel: i oni zadnjič dali su mu hrane, dapače on z svojim plačem dobro mravcev srce tak genul i predobil je, da su ga med se prijeli, ter im je med šibicami vrhu krova kašnije nekuliko ruhcev — zetkal: i ovak pripetilo se je, da što predi njegve najfineše zanjke bile su, s tim su potlam hrvatski marljivi mravci spodobnim lenim izrodom obrisače delili,

Danica g. 1835.

Odgovor na sastavak „Salon u Zagrebu“.

Budući da se je u opisanju poklada zagrebačkih, koje su onomadne pod naslovon „Salon u Zagrebu“ u ovih listih ukaza, osobito pako one zabave, koju društvo domorodaca dana 27. siečnja t. g. u gradjanskom strelištu dade, ono tako u nas korilo, što jedino nas pobudi na sve trude i žrtve, koje smo za ukrašenje spomenute večernje zabave prinieli, to jest, što smo se rečenu zabavu narodnom krstiti usudili: prinudjeni smo u istom domorodnom kolu bivši članovi radi časti, koju ne manje gospodinu sačinitelju onog članka, nego i nam samim dužni jesmo, i radi važnosti, koju u svakom narodnom poduzeću zbilnijim okom smatrati, i pred svietom dostojno održati treba, podignuti riečnašu.

U spomenutom članku kaže se: da je to narodno, što kod naroda vlada: običaji, nošnja, jezik; u istom pako sastavku napominja se: da je rečena zabava bez imena svoga narodni značaj imala, da je sala narodnimi bojami nakićena bila, napisi itd. naški bijahu; da su gospodične (premda ne sve) crveno i bielo obučene bile, da je tamo narodno kolo igrano, i da su dvie pjesme, koje liepim domoljubljem dišu, u našem jeziku sačinjene i medju nazočne razdieljene bile; da je bila onim narodnim duhom, kako se iz navedenih rieči zaključiti može, oživljena ista zabava, gdje se nije nitko od gizdelina preko ledja gledao; da su, kako se nadalje kaže, domoroci tu zabavu dali i sve stališe u jedno liepo, domo-

rodno i veselo kolo složili; da su nekoje gospoje, naški govoriti neznajuće, na pol njemački, na pol naški govorile (što, kako mi mislimo, svakako barem želju narodnomu značaju prilagoditi se pokazuje, jer drugačije bi bile samo njemački — u svog izobraženja jeziku — govorile). Što je dakle polag istog načela u tom sastavku navedenog faljelo, zapravo kazat moći, da je ona zabava narodna bila? budući da su u njoj vladali: običaj, nošnja i jezik naroda, za koje sam sačinitelj onog članka kaže, da nije moći tajiti, da se je tamo dosti ponaški govorilo: dakle dosti? ta što ćemo više, samo da je dosti? Dakle i o tome pri prvoj točki neka bude dosti.

Drugo je, da mi ne moramo veselje i nježnu ćutljivost naših mladih domorotkinja s jedne strane objavljenjem pogrda i uvreda, kako na nas, tako i na njih spadajućih, koju pri tolikoj množini ljudi takodjer od tudjega naroda, rad časti ovamo pozvanoga, može biti su se gdje u kojem kutu pojavila, ogorčati i za buduće njihovu dobru volju time oslabiti, s druge pako strane nekojim domorodnim ascetizmom, purizmom i stoicizmom za nagradu, što su naš domorodni ponos umnožile i ukrasile, pred svietom osramotiti ili kô da su nas s nekoliko rifa crvenih vrpca zasliepiti htjele. To zaisto svaku čestitu djevojku, bila ona domorotka ili ne bila, boljeti mora, dočim se lako misliti dade, da se je prilikom takove svečanosti svaka prije iz nedužne želje, opću radost umnožati, negoli iz kojekakove lukavštine domorodno obukla. A kolikim takova vrpca, takova malenkost povod dade, da se radi Consekvencije potlam istinski k domorodnoj stvari obrate? Ima gospoja, koje za sramotu drže od onog, čemu su

se jedanput u opće priznale, opet lakoumno odstupiti. Zašto bi dakle to korili, što u svakom slučaju dobrih posljedica imati može? Ali niti ne možemo gospodjam kazati, kao da bi domorodstvo samo naša, muških glava, vlastitost bila, da se mi zasliepiti ne damo, jer one dio i pravo domorodstva od nas baš prositi ne moraju. One se mogu domorodno samih sebe radi, ne pako nas radi obući. Niti mi ne moramo tako visoke misli od nas samih sebe gojiti, da rečemo: gospoje žele nam se dopasti.

Ali i o tome neka bude dosti. Da se opet tamo povratimo, gdje smo započeli, i da našimi jošte dokazi, što bi falelo za ono predbacivanje oprovrgnuti, dodamo i nadopunimo. Napominjamo još ono, što nam se u rečenom sastavku, i to uprav prigodom ove nam tako mile i drage svečanosti, na koju su toliki zagrebački, da ne reknemo svi, i vanjski domoroci pozor obratili, svjetuje, da mi narodno ime, kanoti sveto, ne priljepljujemo na svaki poziv k balu ili u teatar, nego da samo to isto za veće u srcu našem čuvamo. Mi pako mislimo, da je upravo u tom važnost svake narodnosti postavljena, ako se ona vidi i čuje, jer inače bi takodjer samo u velikih prigodah naški govoriti morali, naški se oblačiti, naške igre izvoditi. Istina je: Francez ne mora kazati, da mu je što narodno, jer je to uviek i u svakoj prigodi. S nami biva drugačije, mi smo svagdan ili Francezi ili Niemci ili Rimljani a rietko ono, što jesmo; dakle ako narodnost u srcu nosimo i okom duše gledamo, zašto ne bi u poštenih stvarih okom tiela vidjeti smjeli? Danas je dan, kad samo se najviše na ime nasrće. Baš kao da bi tko onim, koji ručaju, kazati htjeo: ručajte, samo nemojte kazati, da je to ručak, što jedete. Drugo je, kad tko za svoju privatnu korist to ime upotrebljava. Ali ovdje

taj slučaj nije mjesta imao. Dobro uredjeni bali uviek su za cviet razkošja civiliziranih ljudi držani bili: zašto ne bi ovo sveto ime „narodnost“ u takovih razveseljenjih cvasti smjelo, koja na najnježnijoj strani srca radosnu uspomenu kroz ljeta i ljeta ostavljaju? Zašto ne bi ta uspomena u domorodnoj, a ne u europejskoj slici u naših srcih živila? Uprav što je sveto, neka ide u krv i kosti, da se dobro pozna, ljubi i štuje, samo u nesramne stvari neka ulaza ne imade.

Mi imademo „bon ton“ europejski, ali to je žalosno, što u njemu nema kitice od narodnosti naše; u njemu su kanoti u jednoj kruni više manje skoro svakog naroda znaci; izvan drugih običaja, nošnja, jezika on se diči Kotiljonom, Quadrilom, Valcerom, Poljkom, Mazurkom i t. d., a od nas dosada nije dobio ma jedan samo narodni biser. „Bon ton“ je dakle tudje djelo, i za nas ravno, ali bez nas skrojeno. Mi smo u Europi, i poznamo ljepotu njezinu, i uživamo se raskošja njezinih; ali smo u njoj ko u crkvi izobraženja, gdje jošte nije primljena nijedna slika naša, već se klanjamo kipovom, i obilazimo žrtvenike, koji su ponos drugoga naroda. Van dakle, van u sviet s narodnošću našom, neka se vidi, dosti je liepa, ali nije poznata.

Danica g. 1842.

Bratinska reč gledeć na osnovu starinskoga ilirskoga pravopisa.

Razmišljavanje zlatnih vremen one gluboko vu prešesnosti zakopane dobe, kada naroda našega prvi oci prez vsake najmanjše razluke pod jednim imenom:

„S l a v e n c i“ bratinski rukuvali se, i vu krasnoj slogi živeli jesu: kada njim kakti jedne matere „S l a v e“ sinom niti na um nije palo, i kada razdružiti se, pače da im je gdo prorokuval, da se vnuci njihovi jednoć ovak razdelili, ter na staru slogu zabili budu, vse onda nje mozbit prokleti bi bili: razmišljavanje onih mudrih naredjenj njihovih, po kojih, da ne bi vnuci njihovi jednoć na rod svoj zabili, ter otudjeni krvi svojoj drugim narodom postali, prepréčiti su hoteli, podelivši vsakoj svrži roda njihovoga slavensko ime ili od mesta, gdje stanuvali su, ili od druge kakove lastovitosti: vsim takovim imenam samim poseb nešta manjkati vidi se, doklam se ne pridade: „S l a v e n c i“, koje ime pri zgovarjanju prveših naveke razumeva se, tak, da ovo samostavno, a ona pridavna jesu; — ovako velim celoga Slavenstva vu općinskom, vu osebnom pako ilirsko-slovenskoga tela razmišljavanje vu ovoj navlastito vnogo znamenitoj dobi pri vsakom pravom domorocu živu zbuditi mora želju, da se ves neizmerni veliki narod prez ogleda na medje državske, s kojemi knjižestvo zmešati se nesme, vu jeziku svojem ze vsih vnogovrsnih različnosti vu četvera glavna narečja stegne, kojih knjižestva na jake stupe izobraženosti i starinske složnosti uperta općinsko vsih jednoplemenih blago biti hoćeju. — Naša želja najbolje preteže se na bližnju braću vu staro-ilirskih državah stanujuću, koje slovstveno sjedinjenje nikakova druga prečka zvan jednostrane svojljubnosti ili tvrdokornosti p a č i t i ne more, i koja odmah prestane, kak berz vsak zmed nas pripravan bude, svoje od tudjin prijete faluje othititi, i kak berz jeden drugomu z bratinskum ljubavljum približavati se budemo počeli.

Horvatske mladosti srca s plemenitum željum

ovum povsuda rascvela se jesu, i zato starinskoga horvatskoga pravopisanja, vu prveših listih milooke Danice naprvostavljenu osnovu z pravum slavenskum ljubavljum radosno prijemlje, dobro znajuća, da ovako k staroj slogi i diki prvi korak načinili jesmo. Prostrano pako je za braću pravo srce horvatsko. Nam nije dosta, da u napredak, premdar spadajući k velikoj hiži ilirskoj samo za naše osebujnke skrbimo, ili, da vsaki samo svoje gnjezdo za celu domovinu, ili svojega sela reč za ves materinski jezik drži. Horvat hoće, da se vsum ilirskum braćum u jedno književno kolo stane. Ali i ufa se, da, kakgoder on išće i miloskrbno traži braću svoju, ova ne manje njemu ljubleno naproti dojti hoće. Kak bi anda naši dobri susedi prepustiti mogli, one poprijeti načine, koji nas polag svetosti zakonov i pravice ak i ne vu državnom, barem vu narodnom živlenju, kojega duša knjižestvo imenuvati se more, nazopet zjedinili budu. Ali mozbit gdo misli, da to kasno, ili zevsema nemoguće jest? koj odrodilac podstupi se ovakovum nezrelum sumljum, za svetum negdašnjum jednokrvne braće jedinošćum goruće raniti srce? Anda li nemoguće bude, da brat brata svojega zopet jednoć po glasu pozna? anda bi uvek nemoguće bude, da sini i kćere jedne majke onim jezikom barem u knjigah progovore, kojega starica Slavjanska prve roditelje naše, za onda decu svoju izustiti jest vučila, z kojim nje na slogu i bratsku ljubav vsevdiljno nagovarjaše? Anda li nemoguće bude, da bi duh ilirskih Slavov one vu devetnajstom stoljeću za književnoga jezika i slovstva svojega zjedinjenje dobil krieljuti, koje imadoše negda, za pol sveta s plamnom viteštva vojničkoga preleteti, i to ne, da tudje zemlje pograbi, već, da mir i slogu med narodi napravi, i da pokvarjenim narodom Slavenske kreposti peldu po-

kaže? Šta dakle ščekivamo u tak bogatoj domovini duhov, koji u jednom letu više obaviti mogu, kak je u hiljadi godin dosada učinjeno! Je li čekamo, da za sto let stoprom, jedan koračaj k sjedinjenosti našoj pristavimo i da komaj vunukom našim, i to opet z kvarom jednoga stoleća nešta svomu rodu koristnoga započeti privušćeno bude?

Bacimo rajši, — bacimo nekuliko stotin let za hrpte naše, da nadomestimo ona, koja zakašnjena jesu. Ako mi naše duhovno življenje samo telovnomu gibanju prepustimo, tak ovim počasnim tečajem samo kasno dospejemo do onoga kreposti vrhunca, koji je jedan izmed posvećenih vrhov S l a v i j e naše. Poiščimo braću našu širom za združenu, pokažimo jednorodnim jednu stazu k svetomu naroda žrtveniku (oltaru), tamo naj vsaki donese svoja razluke znamenja, i takovo naj alduje svetoj slogi ilirskoj; pobožnoga čina toga posledek bude, vzaimno spoznanje mile braće, i otud zvirajuća stalna ljubav i sreća. — Rodov rodi bit ćeju zahvalni, ter kada jur vu tamnom grobu kosti naše sprhneju, srečniji odvetki z goručum ljubavlum iz nas spominjali se budu. — Ali si je mozbit koji ilirski Slavencev rod tuliko knjižcvnoga blaga nakupil, da ga kano svojljub, općinskoj slogi i diki aldovati ne bi hotel? Braćo, vsaki pametni trud je pohvale vreden, ali vendar onoga nigdar hvaliti ne ćemo, koj z pomanjšanjem općinske, skupne slave, svoju diku ponovšava, namesto, da ono što poseb ima, k naravskomu združenju doprinese. Braćo! posebna trsenja bila bi pohvale vredna, da k jedinstvu šetuju, ali ah z čim veće za jeden kotrig ilirsko-slavenskoga tela naredjeno je tak zvano slovstvo, stim veća celom telu zavdana jest rana, jer uprav stim veća načinjena j sjedinjenosti pre tak, da koliko dosad vu Iliriju p

sebnih knjižestvih, toliko kamenov smutnje imamo. Prestanimo jedanput biti spodobni onim bogatim trgovcem, koji, kada prez društva z imetkom svojim čez stranjske loze putuju, večkrat sirota i blaga mentuju se. Ne idimo, braćo, ne idimo dalje sami! ne razmetajmo već kotrige jednoga tela, veće trsimo se, da, kak je negda bilo, nazad živo složeno postane. Ali prez aldova ne bude ništa. Vi nešto, mi nekaj, i oni nekoliko neka alduju. K jednomu, kak mislite, zmed vsih drugih bolje zobraženomu narečju pristupiti, samo visoko vučenim bilo bi lako, ali šta sada tak zvanomu puku prostejemu potlam ostane, koj je prez dvojbe jederka naših orsagov? Anda li nisko zvirališče ostavili budemo, da vu višini — vu zraku — potrebna najdemo. — Nismo li vsi, otprto govoreć jedne matere sini? a gdo čuva jošte vu devetnajstom stoleću vu svojih prsah tak nečistoga duha, da bi zametavati mogel one, vu kojih je s največjum jakošćum sjedinjena največa krepost? Ali vre čujem, kak nekoji veliju, da se naj vsaki puk ilirsko-slavenskoga naroda poseb u svojem narečju zobražuje, takovim pako drugo ne odgovarjam, neg: zmislite se iz malih potokov, koji poseb niti čunov nositi ne mogu; sjedinjeni pako vu jednoj velikoj tečevini naj većje s različnum duha i srca robum nakrcane brodove nosili budu." — Nemačkomu narodu jedan samo vu knjištvu služi jezik, vu kojem vsake vrsti knjig prez broja popisano i štampano jest; pak vendar polag vsega toga skoro vsaki vučeni Nemac uči se jošče vnožinu stranjskih jezikov, da iz ovih m e d i v o j s k u domaće knjižestvo prenese.

Je li anda vu naših vuskimi medjami ograjenih narečjah jedan ili dva pisci zadovoljili, je li mozd ovi čudočinstva činili budu, da, što drugdi jezero vučenim nije moguće, opraviti pri nas dva, tri dokučiti budu? Ako

ne. anda li narodnost naša naj prepadne, ili ju naj jeden Fuček i njemu spodobne magjarskum ortografijum popisane knjige uzdrže? S takovum anda jednostranošćum celi naš odičeni i k naj večjoj rasvećenosti prikladni narod zadovoljan biti mora? Stanovito velim vam, ako se ne sjedinimo, opet nam ta ista škola poradjala bude plodove, koji vre vu zvanskom licu slede jednostrane tuposti i praznoverstva nosili budu. Vu malom broju susedov piscev, pri jednoj strani naroda iz knjižestva živeti nemogućih, za nezameriti se jeden drugomu, ili vu sumlju nenavidnosti i jala ne opasti, ne bude se tak lahko našal, koj bi si iz ljubavi proti narodu truda vzel, i koj bi takaj znal, ovakove bludnosti maglu rastepsti. Kak neprikladno baratalo se kod nas z knjižestvom, kakove vse neopčinjene, netečne knjižurke dosada na svetlo dane su, koje vnogim drugač bar za razgovor vugodni materinski jezik gledeć na slovstvo oduren vučiniti jesu morale. Ovdi ne govorim samo od jednoga ilirskih Slavjanov roda, jerbo štogod pri nas, to se i drugdi nahaja, ako iznimljem one viteške pisce, koji vu dijačkom jeziku za prve naroda našega skvaritelje, za pokojne najmre Rimljane knjige pišu. O daj sveti Bože! da nam doma u našem prekrasnom Ilirju žarko zhajati počme jednosložnoga slovstva sunce, da tak u belom danu samo jošće katkad zmislili se budemo, kak je na porušenje općinske hiže vsaki svoje osebujnke tvrdokorno branil, i to ili iz neznanosti, ili, da svoju prekoredne vučenosti strelicu bratinskoj slogi vu srce zabode; — kak smo nerazumno želeli, da vrhu vsakoga i slednjega kotara svoja lastovita jezika zvezda posebno sveti; kak smo po dnevu zapisali hižice naše, zatikajući odvsikud obloke, da ne bi traki sunca, koje je bratom našem osvanulo, vu naše stanje vleznuli; kak

smo želeli, da naj vsaki rajši vu posebnoj svojoj ovak zabitoj hiži zapali, kakovugod ima sveću, kak, da općinskoga jednoplemenih narodov delnik postane sunca. Ovakove slabe narečja lučernice, ako vu jedno sunce ne složiju se, makar ih na hiljade bude, našoj domovini nigdar jasnovedroga dana, već naveke mračni večer, ili bledu noć, koju tudja svetlost lako na dan svoj obrne, dosijale budu.

Ah svani ilirskim Slavenom krasno sunašce! P u c a j z o r o! d a v n o n e v i d j e n a! O s t a v i g r o b o v e, o s t a v i s k u r e g l u b l i n e, v u k o j e t e n e s r e t n i j e d n o s t r a n c i z a k o p a š e; p r e- d e r i s ž a r k u m v a t r u m t v o j i h t r a k o v l e d o- k o v n e p e ć i n e, k o j e s e p r e d t o b u m s j a l n u m g i z d o ć u m z d i ž u.

Vsa hrvatska mladost željno i radosno tebi pruži ruke. S otprtemi prsi jur i vu zipkah novorodjene hrvatske tebi raduju se kličiće. Isti javor po ilirskih gorah s krepkum radošćum giblje i kiti se onoj dobi, kada vu rukah vunukov naših vsečen stopram i zduben, nazopet oživel bude, da slavu ilirsko-slavenskoga naroda i po dvoreć vuz milu pesmu poglasi. Ne boj se sunašce, milo nam prihodno! ne boj se onih oblakov, i kužnih magal, koje se izmed sprhnjenoga podrtinja stare sloge i jedinosti kakti čaj iz gnjilih beregov kadiju, i tvoje slogonosne trake potamniti groze se. Kada ti žara tvoga svetlobu rasprestreš, rastalit će se u zraku narodnosti svaka črna magla, ter onda bahatost njezine širine oslabljena stisne se vu drobne kaplice obrnjena na tihi deždj, ter iz višine svoje spadne dole do niske zemlje. Ovak potlam, kajti ništa u naravi prez koristi nije, isti taj čemer prispeti će na hasen, ar spomenkom prešesnosti porošeno polje ilirsko-slavensko razelenilo se bude po

celom licu svojem, ter s tim predi želnoga jedne matere sinom sada doprinese. Iz semena razložne i kreposne rasvećenenosti, najmre pod milum obrambum najmilostivnijega našega cesara i kralja Ferdinanda, koj zaisto nemanje, kak Njegov blaženopokojni Otec, Svojih vernih Slavjanov osebujnu važnost blagovoljno spoznavati bude dostojal; iz toga, rekoh, semena vu kratkom času podigne se strn, koja bude brzo prerasla sve trnje i kamenje, i ovak zamala žitkom boljega duha zakrite budu vse one močvari, otkud kusne magle shajati i sunce dobrih narodov zaslanjati ter jasno nebo Slavenstva tavniti su mogli. —

Govor prigodom dvijestogodišnje uspomene najglasovitijeg hrv. pjesnika Ivana Gundulića.

Jurve možebit niti najsitnijega praška od prsi njegovih, niti cvieća kroz mnoga godišta na grobu njegovom cvatućega ne ima, da bi jedan samo list posušen! Pače niti znamo, počiva li ista zemlja, koja ga vječitim mrakom svojim negda zakrili, i sad jošte na istom onom mjestu, ili pako toliko puta veće iz groba u grob pregrnjena, očevim jur kosti unuka natkriva pepelom? Suze rodjaka, uzdasi prijatelja, jauk i tuga poznanika davno jurve u vlastitih utopljena su grobovih, i vremena zubom razoreni u zaboravnosti leže oplakivan i oplakujući!

Ali danas, za prošašćem dvjesta godišta, obnavlja se grob pjesnikov; zemljan mu se prašak pre-

tvara u svietle zrake od sunca, i uvenulo iznad groba cvieće sad već u slici lovorova kića po svoj niče ilirskoj zemlji! — Oživješe opet rodjaci njegovi! Evo mu prijatelji radosnim licem kao sinovi ocu spomenik ljubavi podižu! Ovdi pod ovom crninom sabljami opkoljenom, u ovom tihom, u tuzi zavitom odru kaže nam se slika od onoga liesa, u kojega bi negda položena crkva porušena najvećega duha od naših zemalja. Ali duh on živi, živi on isti: evo, pogledajte, na krilih vremena iz duboke zaboravnosti uznešen isti on veliki duh Gundulićev kao zviezda stoljetna jezdi po nebu slavjanskom! Podrte i rastepene su zidine tamnih vjekova, toliki su gvozdeni stupovi vlasti čovječanske povaljeni: po krvnih potocih plivahu tolike ladje carske i opet na rieci utonuše krvnoj; dan za dnevom, ljeto minu za ljetom; grad pod gradom, kamen razvalio se je pod kamenom, i tielo za tielom tolikih vitezova ugreznu u tamnost od groba; ali duh njegov zapetim u vjekovitosti krilom kroz novopodignjena i opet razorena stanja bez zapreke prolazi, i na štovaoce svoje, na mili narod svoj iza sunca gleda, odande svojim ogriva nas žarom, neka po njem, kao zviezde po suncu zasjamo se, ter jednom veće tamna noć ilirskoga stožera u prevedro pretvori se nebo. On nam kaže vedrinom uma svoga mliečne po nebu slavjanskom pute, i po njih da idemo, u jedno nas sakuplja; jednom riečju: on prama staroj majci ilirskoj goji svedjer u prsih naših neugasivi ljubavi plamen. Ali jednoč i naša razorit će se tjelesa; on pako leteći sve dalje u budućnost, tamo u dubokih vremenih kasnim kazat će se unukom našim, i oni jošte složnije i slobodnije gledat će ga i motrit bez svake dvojbe kano oca svojega! O, čestiti oni, koji drugo za nami nastupajuće stoljeće na uspomenu njegovu svetkovat će, a

jošte sretniji, koji izgledom neumrle njegove dike i vjekovitoga u narodu života užeženi, na svakolika djela dobra i prava giblju se smiono, upirajući se na rieči Spasitelja: „Ne bojte se onih, koji tielo ubijaju, duše pako ne mogu ubiti."

Svietla gospodo, i ostali bogoljubni slišaoci! sada već, kad još napose nešto o veličini pjesnika pokojnoga kazat bi vam valjalo, na pamet mi dolazi, kako nenavadan posao uzeh ja danas na se. Dobro bo znadem, da novina ova mnoga svagdanja srca u snebivanje postavlja, i znam dobro, da i u našem narodu, kao i u svih ostalih, nalazi se ljudi, koji bi duh bezazlenosti ove, ove nedužne, a vendar dužne ljubavi domorodne, da mogu, rukama rastrgnuli, i koji jednom riečju, prognali bi i rastepli svekoliko, što ne će, da samim kruhom živi. Ali ne bojte se, ljubovnici duha i istine, ovakovi ubijaju samo tielo iliti ćutenja za blagom vremenitim, duše pako iliti slave vječite u naručaju Božjem nipošto ubit ne mogu!

Zato prije nego jošte štogod o slavi Gundulićevoj jezik moj napomene, hoću za bolje duša naših pripravljenje temelj onaj, na kojem sva naša domorodna ćutenja, dakle i ovo dvjestaljetno mrtvačko svetkovanje opočivati mora, nakratko da izrečem, tere onda, kad osjete protivnici, da u vremenitosti oružja ne ima za ubit ono, što ista smrt u život pretvara, onda, rekoh, potražit ću vienac, za okrunit njime nakon prvih dvjesta godišta uspomenu živućega kroz sve vieke našega Gundulića! Ono bit će prvi, a ovo drugi dio i zaglavak besjede moje.

I.

Ne kažem ja bez uzroka, izabrana gospodo; „ne bojte se onih, koji tielo ubijaju, duše pako ubiti ne mogu." Jer buduć znamo, da ništa čovjeku, izobraže-

nomu u duhu, tolike ne može uzrokovati sreće kako jedina svega znanja mati i slast duše naše i s t i n a, kako istina, rekoh, jedina pravde, i kreposti prave roditeljica, na kojoj se vas sviet giblje, i bez koje mira ne ima u svoj ovoj širini od zemalja; za koju svietu ukazati od negda jurve toliki ustajali su ljudi, i oni isti okrutnosti i tmina žrtvom postajali; kada, velim svakako znamo, da istina preuzima i za sobom vuče sve najveće duše (jer duh velik do božanstva uspeti se traži.) male pako duše, kakovih je bez broja na svietu, nikako oči upriet ne mogu u svjetlost onu božanstvenu, koja je istina; već u tamnoj noći, u gustih maglah, u sjeni mahnitoga i bešćutnoga ili pako krivoćutnoga tiela svoga, u vjekovitom grizu i jadu srca, u zametavanju, u obaranju i dušenju brata svoga najveću slast nalaze: ova kada znamo, tko ne vidi, da izmedju tmina i svjetlosti naravnim načinom boj nastati mora? tko ne vidi, da opačina nikako s pravdom složit se ne može? Otkuda biva, da se magle pobune sa svih strana; da munje i gromovi u jasnost i vedrinu dneva strahovitom silom udaraju, i onda tekar ponori srca čovječanskoga jedom svojim rigati prestanu, kad se vas sviet ogadi, i puti prije najčistiji paklenim blatom zamulje. Ali i s t i n a, ono jasno sunce s nebesa, sja u miru i blagosti vrh zemlje, i zrakami svojimi grije putnika zla i dobra; ona i onda, kad grom sljepote krši najljepše hraste za potamnjet tim načinom vedrinu od nebesa, obrne nakon malo vremena u mlak krvavo-crne magle, i obarajući ih s neba u nizine u novoj i boljoj slici daždit ih čini u naručaj matere svoje; a što odatle biva drugo, nego da usjev dobri od izobraženja tim zelenije, ugodnije i veselije raste? Neka grom leti plamenom svojim i užeže makar koliko jagnjeda uznositih, šuma ništanemanje po gorah

nikad izkorieniti ne će; il neka u zimi ljuti mraz od studeni leda svoga čini utrnuti liepe usjeve živućega u nadanju gospodara, proći će zima, rastopit će se led, i duša posejanoga zrna u grobu svojem oživjet će opet, ter kroz obumrlu i sleglu travu svoju ukazujuć ugodno lice pramaljeću, dugo očekivan plod težaku svomu obilno prinieti; jer samo suprotivštinom i progonstvom podiže se zelen ogranak istine preko ograde prostora i vremena. Liepu nam priliku daje o tom Spasitelj naš kod Ivana svetoga govoreći: „A k o z r n o p a d a j u ć e u z e m l j u n e s a g n j i j e, p u s t o o s t a n e; a k o p a k s a g n j i j e o b i l a n p l o d d o n e s e". — N e b o j t e s e dakle, koji u duhu i za duh, koji za raširenje dike Božje u narodu vašem poslujete, n e b o j t e s e o n i h gromova i mraza ledenih, k o j i t i e l o u b i j a j u, d u š e p a k o n e m o g u u b i t i; ne bojte se noći crne, niti uzbunjenih vremena; eto vam živa dokaza besjede moje; bacite simo oči vaše na ovu crninu, na ovaj spomenik ljubavi naše i vidit ćete, da slavni naš pjesnik za prošasćem dvjesta punih godišta opet u život dolazi, kojega da mu jedina ruka vječna podaje, probudjena u prsih vaših, kao unuka njegovih prečiste ljubavi i zahvalnosti živa iskra zadovoljno svjedoči

U ovoj slici istoj, vriedni domoroci prohode jur i vaša imena došastnost od godišta, i u svakom listu ove lovorove kite, kojom grob njegov uresili jeste, ljube vas i grle najkasniji unuci vaši! Ti dakle malena novoporodjenih starih ćutenja ilirskih trstiko, ne boj se: vodom si ravno opkoljena od nenavisti, i kroz vjetre i magle, i prah i vihar, i tuču slegnut ti se valja više puta do zemlje, ali iskorienit se ne ćeš dovieka! Prije presahnut će vode; prije pogube se oblaci crni kroz jasnu vedrinu od nebesa; prije otopit će se led od ne-

navisti i u slici hladna potoka uzvratit će se u mračne od kajanja ponore, nego ti, tanana i nejaka livada ilirskih trsko, propadeš; jer premda više puta prignut se i vremenu ukloniti moraš, tim ništa-nemanje načinom samim tvoje se spasenje poradja. O pogledaj, desnica božanstvena nasadila ti je po zemlji ovoj, kud rasteš, čisti rod i pleme slavjansko, i reci, da li ne ćutiš, da je korienje tvoje zasadjeno u duh junački ilirskoga naroda? zašto bi dakle usred pomoći višnje, kojom si samom darove ove zadobila, jošte uspredala? — Ništa zato, ako ti katkada sila nepravedna lišće potrga, do nutarnje jezgre tvoje zaisto nikad dosegnuti ne će. Svaki plemenit duh, kao stiena od morskih valova, pijuskan je udarci nezrele prostote; ali mu vjekovitost i neumrlost slavna rajskom mašću svojom zadobljene rane izvidaju. O koliko bi pogubio od jakosti srca onaj, koga bi grizlo u duši spoznanje, da učinjene sebi krivice veledušno nije pretrpio, nego da se je nje radi zlotvoru svomu malovriednim načinom osvetio; a što ga većma more jačiti i za stvari velike ustrpnost mu pribaviti? Ah, onda ti ništa u nutarnjih tvojih sladjega biti ne će, nego kad duševnost reče srcu tvomu, da u nedužnosti tvojoj velike udarce od udesa, većom jošte u prsi tvoje jakošću primio i održao jesi. Onda, vjeruj meni, onda samo duh tvoj u spoznanju pravednosti svoje, popeti će se vrh čovječanskoga suda, koji dobro sa zlim, a povoljno okrutnom neharnošću naplaćuje; ter onda samo u onaj sud postavit ćeš pouzdanje tvoje, pred kojim otkrivena stoje svakolika unutarnja srca tvojega! O koliko ih ima, koji nogama nerazumnoga čovjeka potlačeni, ravno po tom sa svim srcem ne samo od onih dara, koje zamazana udjeljuje čovječanska ruka, odliepe želje svoje, već i od vlastitoga tiela svoga gornjom i plemenitom stranom

rastave se, i kao trava po visokih klisurah iza tvrda kamena rasteći prama nebu uzneseni, pri suncu vječitom od istine prsi svoje ugrivaju! Onda im ove nikad zadosta procienjene rieči: „n e b o j t e s e o n i h, k o j i t i e l o u b i j a j u, d u š e p a k o n e m o g u u b i t i," ove, velim, rieči ulievajući u srca njihova neku slast nebesku otprto im ondar svjedoče, da se ne vide na nebu zaludu zviezde večernje, da ne izlazi i ne zalazi zaman ispred očiju naših sunce, već da jest nešto, što duše ubiti ne dade, i što ufanje blago, nedužnom duhu poznato, u srcu našem radja i puni!

Vi dakle vjerni kralju, vjerni domovini, vjerni narodu svomu sinovi, ne bojte se: vaša svrha jest istina i po njoj otvoreno raširenje znanja kod sve braće naše ilirske, da ne bude narod naš porad sljepačkoga branjenja onih načina jednostranih, po kojih nikadar s mjesta dalje pomaknuti moći se nije; da, rekoh, porad takovih ustaranih falinga ne ostane narod naš u obziru duha posljednji na svietu. Poslujte hrabreno i ne tražite u vremenu poslovanja plaće radnji vašoj; jer vas sad ovdi, kakono uviek bijaše pod suncem, tamnost vašega lica, ali negda obilan blagoslov kod unuka sliediti će, i čekati kruna od slave kod onoga, koji vam u srca usadi ćutenje za istinom, i obradjivanjem duhovnoga onoga sjemena, koje ruka božanstvena tako zrnasto posije po narodu našem! Težite dakle, ljubovnici duha i istine za istinom svedj hrabreno na mjestu onom, gdje obo-jega spasenja grančica uzgojiti se može; za istinom, rekoh, koja je pri Bogu, i po njem u narodu, i ko negda u najjasnijem od neba duhu reče: „N e b o j t e s e o n i h, k o j i t i e l o u b i j a j u, d u š e p a k o n e m o g u u b i t i." I ovo je temelj, na kojem naša domorodna ćutenja, dakle i ova današnja uspomena opočivati ima.

II.

Sad jurve dolazim da opišem nakratko božanstvenu onu iskru, kroz koju iza dvjesta godišta planu u prsih naših prama krvi narodnoj zahvalni ljubavi plamen. I buduć da stanje ono, koje vječni duh pokojnika mudrošću svojom sagradi, ništa drugo nije, nego moći božanske kroz dušu čovječansku ukazanje; zato budi na tvoju, Bože svemogući, hvalu i diku, štogod ja sa svetoga mjesta ovoga izrečem o onom, u kojega prsi nastanio si bio duh silan i možan, kojega bi medju sto drugih razdielit bio mogao, i sa svim tim u jednom si ga naselio srcu, da tim bolje očituješ veličanstvo vječne mudrosti tvoje.

Pokojni dakle naš Ivan Gundulić, koji se godišta 1638. s ovoga svieta u vječni prestavi, bi rodjen u Dubrovniku godine 1588. Obitelj, iz koje on proishodi, bijaše jedna od najstarijih familija plemenitih u gradu Dubrovniku i cvatijaše bez prestanka sve do godine 1667. Ovoga pako ljeta kroz onaj veliki potres, koji malo ne cieli grad onaj u jedan kup kamenja pretvori, i ista obitelj Gundulića ispod porušenih zidina udušena poginu, sa štetom vječitom glasovitoga ovoga stabla, o kojem osim drugih njegovih plodonosnih grana spomenka je vriedno, da u skupnovladanju dubrovačkom s Ivanom našim jošte tri druga vrhovna vladaoca u različito doba sabrani bijahu od Gundulića, za kojih i vremenita i duhovna sreća gradjana od skupnovladanja onoga u cviet preugodan procvate. Nego i generala bijaše od istoga hvaljenoga koljena: jedan najmre poljski pod hrabrim kraljem Ivanom Sobjeskim, i taj isti junački vojevaše proti Turkom pod gradom Bečom, koji ga u ono doba velikom silom opkolili bijahu; drugi pako bijaše austrijanski cesaro-kra-

ljevski feldmaršal i u prvostolnom gradu Beču nastanjen. — Ali zašto da idem ja spominjati slavu sjajnoga roda njegova? zašto da tražim jasnost tolikih zviezda, kojim i zasve da visoko sjaju na nebu, najjasniju ništanemanje i neumrlu svietlost dava sunce vedroumnoga duha Ivanova. Ti, Dubrovniče, i vi mile dubrovačke okolice, kano posvećeno mjesto stare naše slave ilirske, posvjedočite, jer vi znate najbolje, kako naš pokojni pjesnik jur u mlado doba svojih svih onda živućih srca zanašaše i um u snebivanje postavljaše? Ti takodjer, susjedna zemljo, Italijo, o daj da progovori, kolikim si ushićenjem njegova jurve najprva djela pritisnuti dala? Možeš li zatajiti čudjenje ono, onu neopisljivu sladost, kojom si za razumjet djela Gundulićeva u dubrovačkom za onda više nego u materinskom vježbala se jeziku? Svjedoči i ti, Ferdinande II. veliki vojvodo toskanski, koji jedino zato slatki si se jezik naučio ilirski, da slavne Virgilija našega pjesni tim lasnije i ugodnije okusiti možeš.

Eto, čim tražim svjedočanstvo neumrlih djela njegovih, ukazuju mi se toliki dusi, koji lovor vrh lire Gundulićeve i istoga njega kao zornicu zviezdu kroz vjekovitost nose. Evo ovdi pogledajte A r i a d n u, koju on milo ispjeva, i koja mu prva od neumrle slave vienac vrh glave podiže; eno druga P r o s e r p i n a u g r a b l j e n a, kako mu lovor u sunčanu kosu upliće; eno G a l a t e j e, eno D i j a n e i A r m i d e; eno za P o s v e t i l i š t e m l j u v e n i m C e r e r e, koja sliedi za Proserpinom u ruci luč vječitu dike njegove noseći; eno K l e o p a t r e i A d o n a i za njimi K o r a l j k e o d Š i r a, D u b r a v k e i F i l i d e, koje ga svekolik kao slavnoga pjesnika svoga u naručaju kroz sve vieke prenašaju! Ali što ime njegovo ne samo vječnimi ki

zvjezdami već i u isto sunce pretvara, jest ona liepa od svih epopeja kruna **O s m a n** nazvana, kojom samom ako se vrh Omera i Danta za cielu glavu ne uzvisi, tako zaisto od obadviju nipošto manje ne zaslužuje slave; jer ova sama, da ništa drugo rajski duh njegov proizveo nije, za vjekovitu u narodu diku izobilno mu jamči. Ali eno, kad vidim jošte o s l o b o d j e n j e J e r u s o l i m s k o g a g r a d a, dvoumim u sebi istom, tko je veće od propasti zadobio oslobodjenje, pisalac ili pako po njem opjevani varoš? A kad na S u z e s i n a r a z m e t n o g a oči svrnem, zaboravim, da se one u knjizi samo tako gorko prolievaju; i misleći da ih vidim u očima rasplakana sina: pomislim odmah u sebi: jao, da mu je majka mila za otrti mu ih, čim inako u slavi Gundulićevoj ronit će ih bez prestanka kroz sve vieke! Izmedju premnogih drugih djela vuče mi na se oko kruna Davida kralja u prahu ležeća. Težina od pokore okrunjenoga proroka tako lako prenešena je po Gunduliću u jezik ilirski, da je jedan od prenaučnih gradjana dubrovačkih velikim uskićenjem pokliknuo:

„Regia dum patriis donas oracula musis,
Te regem illyrici carminis esse doces.“

O kolike ne ima u njem dike cieli narod ilirski, i koliko se mi pred čitavim svietom ponosit ne možemo, da imamo zastupnika, koji naroda našega duh pred svietom kroz sve vieke očituje. Ah, kvar je samo, da je u našoj ravno strani od zemalja ilirskih još tako premalo poznat; čim tako liepe stvari u njem i u mnogih drugih nahode se, da kad bi njihova djela pokusili, nikad naša ne bi želja bila za tudjom bolje nego domaćom ginuti hranom duševnom. Osobito pako u Gundulićevom načinu pisanja naći ćeš prečisti glas naroda

tvoga; u njem kao u kipu svu unutarnju moć i krepost duha ilirskoga živim glasom izraženu smotrit ćeš: budué da je narod naš krepak, ljubeć istinu, oštrouman i u svem i u dobru stalan, jednom riečju, nijednoga znamenja u općenito od kakovenibud falinge, kao varanja ili vjetrenosti, kako se u drugih narodih često pazi, u duši svojoj ne nosi; zato se nije čemu čuditi, da on, koji narod svoj vaskolik u srcu zatvoren nosaše, premda je jošte pred dvjesta godišta živio, natpjeva u nekojih djelih najnovije inostrane pjevaoce.

*

Tebe sad, vječni Bože, opet priklonito molimo, primi sva ova na veće slave tvoje u puku ilirskom raširenja. Malen vjenčac ovaj na grobu pokojnoga pjesnika u tvoje božanstvene ruke predajemo, jerbo ne može drugdje nego u svetom naručaju tvojem svet i vjekovi ostati. Primi ga dakle kano od djece tvoje, koja ugodni slast nalaze u darih, koje ti dušam njihovim blagostiv udielio jesi. Ta ti si nam, Bože, ti jedini nježnu radost ovu, ovu nedužnost uspomene, ovo besjede moje po uzdanje, bez koga te nitko ljubiti ne može, u prsi usadio Ti si kroz slatki glas pjesnika hvaljenoga, kao njemu tako i nam istim prebistroga veselja vrutak otvorio Jer kada on, premda inako prvi vladalac skupnovladanja dubrovačkoga, toliku bez svake oholosti nježnost u duši svojoj nosio je, da pri šumećem potočiću, pod sjenom hladnoga jagnjeda, pod dubom na zelenu brežuljku ugodno naslonjenim, il uz vrutak na mahovit kamen lagano propadajući, tako veliku nalazaše radost; tko mu ćućenstvo bezgrješnoga ushićenja ovoga, koje prostije duše scienile kao nedostojno, da se na mjestu ovom i samo spomene; tko mu, rekoh, sve ovo uli

srce, nego ti, ti jedini, predobri i premilostivi oče nebeski? ti, kojemu je narav svakolika, od najmanjega u prahu mravca do najvećega slona, od trave zelene do jasne zviezde na nebu, kao crkva jedna od izvrsnosti neumrle! Kad nadalje on od onih, koji zlobu i nenavist nose u srcu i sumnje u pameti, ne bi li janje od lava il druge koje okrutne zvieri narav imalo; kada, velim, on od ovakovih uklonjen i kao pjesnik u samotnoj naravi nastanjen; sad slušajući od juga medju lišćem jagnjedovim šaptanje, sad prisluhivajući sa svom dušom ljuven glas od šarenih ptičica po gorah, sada pako gledajući kako bistroga potoka srebrne iskrice niz hiljadu drobnoga kamenja padaju; kad on pri svem ovom kroz sva ćutenja činio je daždit u dušu svoju tihu od radosti rosu, čiji bijahu to darovi? ako ne tvoji, Bože dobri, koji si hrana i slast svemu stvorenju. Kada napokon Gundulić naš očima visokoga uma svoga u nebo gledajući uznosaše vrh zviezda ciela carstva jednim glasovite lire svoje poudrenjem, il usuprot pako u žicu udarajući oštriju utapljaše Muhameda i mjesec njegov u ponore od pakla: nije li tvoj, o Bože, vrh njega modri zrak, nisu li zrake od sunca tvojega kroz granje, vjetrići uzljuljano, polukavajući radovale se i veselile nad neizmjernim svietom, kojega ti u malen mozag čovječji tolikom oblašću i mogućstvom postavi? U tvom dakle, prežarko s nebesa sunce, koje na sto načina s preslatkom radošću liečiš udarce one, kojimi zloba čovječanska tvoje u duhu i istini štovaoce proganjat je obikla, u tvom, rekoh, domu presvetom s djetinskim pouzdanjem ponavljamo one rieči tvoje: „n e b o j t e s e o n i h, k o j i t i e l o u b i j a j u, d u š e p a k o u b i t n e m o g u“; i nje iste u današnjem dvjestaljetnom svetkovanju, kojim kano u kipu jednom slikuje se na

zemlji vjekovito tvoje dobrih naplaćenje na nebu, umjesto lovorova vienca slugi tvojem Ivanu u zahvalu, da je na vječnu diku tvoju toliku narodu našemu ostavio slavu, pred ovim liesom, pred ovim svetim oltarom i u svetoj kući ovoj kroz tvoju, Bože, desnicu predajemo. Amen.

Josipu barunu Jelačiću Bužinskomu

prigodom imenovanja Svoje preuzvišenosti Banom od trojedne kraljevine.

Preuzvišeni gospodine bane!

Uzhićenje moje vrh uzvišenoga Vašega na dostojanstvo banske časti od trojedne kraljevine naše nisam kadar perom opisati!

Sad već ono, za što jedino na ovom svietu živem, najmre mile moje domovine sveto narodnog preporodjenja djelo, koje se na temeljih velike ideje Isukrstove za sreću i slavu naroda našega, na temelju najsvetijih čovječanstva prava, to jest: slobode, jednakosti i bratinstva, riečju, na temeljih ljubavi i prosvietljenja kroz domaće narodne sile osniva, ovog, velim, narodnog preporodjenja djelo — tolikoputa dušmanskim potresom u zemlji našoj uzdrmano — dobilo je u Vami toli ožudjenu i od svih vjernih domovine sinova proti nečovječnim napastovanjem kriepko zahtievanu zaštitu!

Dobila je draga domovina naša pristojni narodnom voljom posvećenoga i sjajnu budućnost trojedne kraljevine — uz savez s ugarskom krunom — jurve započimajućega vodju!

Nadgrobni spomenik u Pokupskom.

Sadržaj.

Strana

II. PRIGODNICE.

III. SASTAVCI U PROZI.

Strana

TISAK ANTUNA SCHOLZA